

Pärsama lasteaia õppekava

2019

SISUKORD

1. Pärsama lasteaia liik ja eripära	4
2. Õppe- ja kasvatustöö visioon, eesmärgid ja eeldatavad tulemused	5
3. Õppe- ja kasvatustegevus	7
3.1. Õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted	7
3.2. Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus	8
3.2.1. Dokumentatsioon	8
3.2.2. Planeerimine	8
3.2.3. Päevakava	8
3.3. Õppe- ja kasvatustegevuse sisu	10
3.3.1. Õpikäsitus	10
3.3.2. Tegevuste lõimimine	10
3.4. Õppe- ja kasvatustöö tegevusvaldkonnad vanuseti	11
3.4.1. Mina ja keskkond	11
3.4.2. Keel ja kõne	30
3.4.3. Matemaatika	38
3.4.4. Eesti keel kui teine keel	42
3.4.5. Kunst	48
3.4.6. Muusika	59
3.4.7. Liikumine	62
4. Lapse arengu hindamise põhimõtted ja korraldus	67
5. Erivajadusega lapse arengu toetamise põhimõtted ja töökorraldus	69
6. Koostöö	71
6.1. Koostöö lapsevanematega	71
6.2. Koostöö Leisi kooli ja teiste lasteaedadega	72

7. Õppekava uuendamise ja täiendamise kord	73
Lisa 1 Rühma tegevuskava koostamine	74
Lisa 2 Nädalaplaan	75
Lisa 3 Uute laste ankeet	76
Lisa 4 Üldoskuste areng vanuseti	79

1. Pärsama lasteaia liik ja eripära

Pärsama lasteaed on lasteaed, mis juhindub oma tegevuses haridusseadusest, kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest, teistest lasteaia tööd puudutavatest seadustest, õigusaktidest, Pärsama lasteaia põhimäärusest.

Pärsama lasteaia (edaspidi lasteaed) aadress on Pärsama küla, Saaremaa vald, Saare maakond. Lasteaed asub looduskaunis kohas. Pärsama lasteaia Lotte rühm tegutseb 9 km kaugusel Leisis, Leisi Kooli ruumides. Pärsamal tegutseb kolm rühma: Piilupardid, Naksitrallid ja Karlssonid. Lotte rühm on liitühm (kuni 18 last), Piilupardid sõimerühm (kuni 16 last), Naksitrallid (kuni 24 last) ja Karlssonid (sobitusühm).

Pärsama lasteaia eripäraks on:

- Lasteaed väärtustab kodukandi rikast ajalugu, korraldades väljasõite ja õppematku loodus-ja ajalooliselt olulistesse kodukoha paikadesse.
- Asukoht puutumatu ja puhta looduse keskel.
- Lasteaed tegutseb 1987. aastast alates, väärtustatakse varasemaid kogemusi ja traditsioone, samas ollakse avatud uutele ideedele.
- Lasteaial on oma logo, kodulehekülg internetis.
- Lasteaed tegutseb kahes majas, mis asuvad üksteisest 9 km kaugusel.
- Lasteaia pere hoiab kokku. Ühtsust arendatakse ühiste ettevõtmistega, mis toimuvad erinevate tähtpäevade puhul õppeaasta vältel.

2. Õppe- ja kasvatustöö eesmärgid ja eeldatavad tulemused

MISSIOON

Pärsama lasteaia üldine eesmärk on olla lapsevanemate poolt hinnatud ja usaldusväärne lasteaed, kus lastel on mänguks, sportimiseks ja õppetööks suurepärased võimalused.

VISIOON

Pärsama lasteaed on tunnustatud ja tuntud õppeasutus, mis on traditsioone austav, turvaline, tervislik ja kodune nii laste kui ka lasteaia töötajate jaoks. Meie õpetajad jagavad kolleegidega oma kogemusi, et arendada lastes igakülgset loovust. Lasteaed väärtustab lastega seotud info konfidentsiaalsust.

LASTEAIJA PÕHIVÄÄRTUSED

HOOLIVUS

- ✓ Lasteaias suhtlevad kõik omavahel sõbralikult, ollakse tähelepanelikud ja abivalmid.
- ✓ Oleme toeks kolleegidele ja lapsevanematele, tegeldes ühiselt laste õpetamise ja kasvatamisega.

SALLIVUS

- ✓ Õpetame põhimõttel „Erinevus rikastab“ ja arendame lastes sallivust.

JULGUS

- ✓ Oleme julged ja ei salli ülekohtust.

AUSTUS

- ✓ Arvestatakse üksteise soovide ja vajadustega, olulised on austus ja mõistmine.

LOOVUS

- ✓ Tegevuste kaudu realiseeritakse loovaid ideid, mis on huvitavad ja fantaasiarikkad.

ÕPPE-JA KASVATUSTÖÖ EESMÄRGID:

- ✓ Õppe- ja kasvatustegevuse üldine eesmärk on lapse mitmekülgne ja järjepidev areng kodu ja lasteasutuse koostöös looduse suuna kaudu. Üldeesmärgist lähtuvalt toetab õppe- ja kasvatustegevus lapse kehalist, vaimset, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut, mille tulemusena kujuneb lapsel terviklik ja positiivne minapilt, ümbritseva keskkonna mõistmine, eetiline käitumine ning algatusvõime, esmased tööharjumused, kehaline

aktiivsus ja arusaam tervise hoidmise tähtsusest ning arendava mängu- ,õpi-, sotsiaalsed ja enesekohased oskused.

- ✓ Õppeaasta tegevuskava planeerimisel (Lisa 1) valitakse õppeaasta alguses pedagoogilises nõukogus üldteema, mis on läbiv teema rühmade õppeaasta tegevuskavade koostamises.
- ✓ Saavutada õpetajate seas ühtne lähenemine lapse arengu jälgimise põhimõtete praktilisel rakendamisel.
- ✓ Õppekava kaasajastatuna hoidmine.
- ✓ Õuesõppe kui meetodi laialdasem kasutamine.
- ✓ Infotehnoloogiliste vahendite integreerimine õpetajate töös laste tegevustesse ja õppeprotsessi (sülearvuti, tahvelarvutid, nutiseadmed, foto- ja videoaparaat jms).

ÕPPE-JA KASVATUSTÖÖ EELDATAVAD TULEMUSED:

- ✓ Lasteaia õppekava on kaasaegne ja seadusmuudatustele tuginev.
- ✓ Lapse arengu hindamine toimub lasteaias ühtsetel alustel.
- ✓ Rakendatakse individuaalset arengukava erivajadustega laste puhul.
- ✓ Toimub lapsepõhine ja aktiivne koostöö tugispetsialistidega.
- ✓ Toimuvad avatud õppetegevused lasteaia pedagoogidele, lapsevanematele.
- ✓ On loodud soodne keskkond ja head võimalused lapse igakülgeks arendamiseks.
- ✓ Lõimitakse Kiusamisest Vabaks programmi põhimõtteid õppe- ja kasvatustegevustesse.
- ✓ Õppetegevuses kasutatakse iganädalaselt infotehnoloogilisi vahendeid.
- ✓ Hea koostöö õpetajate ja lapsevanemate vahel (ELIISi kasutamine, nädalaplaanid)
- ✓ Rühmameeskondade ja personali üksteist arvestav ja lugupidav suhtumine.

3. Õppe- ja kasvatustegevus

3.1. Õppe- ja kasvatustegevuse korraldamise põhimõtted

- lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaali arvestamine
- lapse tervise hoidmine ja edendamine ning liikumisvajaduse rahuldamine
- lapse loovuse toetamine
- mängu kaudu õppimine
- humaansete ja demokraatlike suhete väärtustamine
- lapse arengut ja sotsialiseerumist soodustava keskkonna loomine
- lapsele turvatunde, eduelamuste tagamine
- üldõpetusliku tööviisi rakendamine
- kodu ja lasteasutuse koostöö
- eesti kultuuritraditsioonide väärtustamine ning teiste kultuuride eripäraga arvestamine

Õppe-ja kasvatustegevuses rakendatakse järgmiste metoodiliste lähenemiste põhimõtteid:

Kiusamisest vabaks!

- on kiusamist ennetav programm, mida kasutatakse lasteaedades ja koolides sotsiaalsete oskuste õpetamiseks.
- programmi kasutamise õigus on Eestis u 80% lasteaedades ja u 20% koolidest.
- on välja töötatud Taanis Kroonprintsess Mary Fondi ja Save the Children Denmark koostöös.
- eestvedajaks Eestis on MTÜ Lastekaitse Liit programmi „Kiusamisest vabaks!“ raames.
- sümbol Sõber Karu rõhutab programmi põhiväärtuseid - sallivust, hoolivust, austust, julgust.
- peab oluliseks heaks kaaslaseks olemist ning suurendab ühiskonna teadlikkust ja parendab käitumiskultuuri. (Kiusamisest Vabaks kodulehekülg <http://kiusamisestvabaks.ee/meist>)

3.2. Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus

3.2.1. DOKUMENTATSIOON

Õppe- ja kasvatustöö korraldamisel lähtutakse:

- Koolieelse lasteasutuse seadusest
- Pärsama lasteaia põhimäärusest
- Alushariduse riiklikust õppekavast
- Pärsama lasteaia õppekavast

3.2.2. PLANEERIMINE

- Pärsama lasteaed korraldab õppe- ja kasvatustegevust õppeaastati.
- Lasteaia õppeaasta kestab 1. septembrist- 31. augustini.
- Mänguline õppetegevus 1. juuni- 15. septembrini.
- Õppe- ja kasvatustegevust planeeritakse rühma aasta tegevusplaanis ja nädalaplaanides (v.t. täitmise juhised Lisa 1 ja Lisa 2).

3.2.3. PÄEVAKAVA

Pärsama majas:

07.15-08.50 - Saabumine lasteaeda, individuaalne tegevus, mäng

08.50 - Ettevalmistus hommikusöögiks

09.00 - Hommikusöök, eneseteenindamine

09.30 - Planeeritud tegevused rühmades:

Liikumine - esmaspäev, reede

Muusika - teisipäev, neljapäev

11.00 - Mängud õues

12.15 - Eneseteenindamine

12.30 - Lõunasöök

13.00-15.00 - Puhketund, eneseteenindamine

15.30 - Õhtuode

15.45 - Mäng, individuaalne tegevus, kojuminek

18.00 - Lasteaed suletakse

Lotte rühma päevakava:

07.15-08.30 - Saabumine lasteaeda, individuaalne tegevus, mäng
8.30 - hommikuring
8.45 – hommikusöök, eneseteenindamine
09.00 – muusika teispäev, neljapäev
liikumine esmaspäev, kolmapäev
11.00 - Mängud õues
12.15 - Eneseteenindamine
12.30 - Lõunasöök
13.00-15.00 - Puhketund, eneseteenindamine
15.30 - Õhtuode
15.45 - Mäng, individuaalne tegevus, kojumine
18.00 - Lasteaed suletakse

Õppekavas välja toodud päevakava on orientiiriks rühma päevakava koostamisel, kuna ajaline struktuur sõltub laste vanusest ja muusika-, liikumis- ja rütmikategevuste aegadest. Planeeritakse aega sotsiaalsete oskuste harjutamisele. Lapse kasvades ja arenedes lähtutakse õppesisu valikul üldjuhul põhimõttest – lähemalt kaugemale, üksikult üldisemale.

Rühma õppe- ja kasvatustegevus viiakse läbi esteetilises ja turvalises ning üksi ja ühistegevusi võimaldavas keskkonnas. Õppe- ja kasvatustegevus seotakse eelkõige kodukoha inimeste, looduse ja asutustega. Õpitavaga tutvutakse loomulikus keskkonnas (Angla tuulikud, Karja kirik, Soela sadam). Tegevuskoha valikul arvestatakse nii üldisi kui ka valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmärke, eri valdkondade sisude ja tegevuste lõimimist, tegevusteks vajalikke vahendeid ning pedagoogide ja personali kaasamist.

Rühma päevakava kajastub aasta tegevuskavas ja pannakse üles stendile lastevanemate teavitamiseks.

Pärsama lasteaia õppe- ja kasvatustegevuse kajastamine rühmapäevikus on kohustuslik igapäevaselt. Rühmade päevikud asuvad keskkonnas ELIIS. Rühma päevikusse tuleb täita päeva kirjeldus/õppe – ja kasvatustöö kirjeldus, laste kohalkäimine (kohal, puudub, teatamata

puudumine). Lapse arengukaardi koostamise lihtsustamiseks on soovituslik kasutada ka lapsepõhiste kommentaaride lisamise võimalust.

3.3. Õppe-ja kasvatustegevuse sisu

3.3.1. ÕPIKÄSITUS

Õppimine on elukestev protsess, mille tulemusel toimuvad muutused käitumises, teadmistes, hoiakutes, oskustes ning nende vahelistes seostes. Laps õpib matkimise, vaatlemise, uurimise, katsetamise, suhtlemise, mängu ja harjutamise kaudu.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja läbiviimisel arvestatakse laste eripära: võimeid, keelelist ja kultuurilist tausta, vanust, sugu, tervise seisundit. Pedagoog on laste suunaja ja õpikeskkonna looja ning selle eest vastutaja.

Laps on õppe- ja kasvatustegevuses aktiivne osaleja ning tunneb rõõmu suhtlemisest, matkimisest, tegutsemisest. Õppe- ja kasvatustegevuses luuakse tingimused, et arendada lapse suutlikkust:

- kavandada oma tegevust ja teha valikuid;
- seostada uusi teadmisi varasematega;
- kasutada omandatud teadmisi erinevates olukordades ja tegevustes;
- arutleda omandatud teadmiste ja oskuste üle;
- hinnata oma tegevuste tulemuslikkust;
- tunda rõõmu oma ja teiste õnnestumistest ning tulla toime ebaõnnestumistega.

3.3.2. TEGEVUSTE LÕIMIMINE

- Kuulamine-kõnelemine
- Võrdlemine-arvutamine
- Lugemine-kirjutamine
- kujutavad tegevused
- muusikalised tegevused
- liikumistegevused

Tegevuste lõimimine võimaldab lapsest lähtuvat õpetamist (arendamist) ning kindlustab tema igakülgse arengu. Lõimitud tegevuste kaudu saab laps nädala jooksul uusi teadmisi ja

oskusi. Lapsel tekivad seosed olemasolevate ja uute teadmiste ning oskuste vahel. Lõimimine võimaldab luua seoseid ka teemade vahel.

3.4. Õppe – ja kasvatustöö tegevusvaldkonnad

3.4.1. MINA JA KESKKOND

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) mõistab ja tunnetab ümbritsevat maailma terviklikult;
- 2) saab ettekujutuse oma minast ning enda ja teiste rollidest elukeskkonnas;
- 3) väärtustab nii eesti kui ka oma rahvuse kultuuritraditsioone;
- 4) väärtustab enda ja teiste tervist ning püüab käituda tervislikult ja ohutult;
- 5) väärtustab keskkonda hoidvat ja keskkonnateadlikku mõtteviisi;
- 6) märkab nähtusi ja muutusi looduses.
- 7) oskab erinevates olukordades sobivalt käituda ning muudab oma käitumist vastavalt tagasisidele;
- 8) järgib kokkulepituid reegleid ja üldtunnustatud käitumisnorme;

Valdkonna „Mina ja keskkond” sisu:

- 1) Sotsiaalne keskkond: mina, minu perekond ja sugulased, kodu, lasteaed, kool, ametid, kodumaa, eesti rahva tähtpäevad ja kombed, teised rahvused Eestis, lapsed mujal maailmas, üldinimlikud väärtused ja üldtunnustatud käitumisreeglid; tervise väärtustamine, tervislik toitumine, inimkeha; ohuallikad ning ohutu käitumine;
- 2) Looduskeskkond: kodukoha loodus, loodusvaatlused, muutused looduses, elukeskkond ja selle mõju tervisele, inimese mõju loodusele.
- 3) Tehiskeskkond: ehitised, kodumasinad, jäätmed, ühissõidukid, transpordivahendid, jalakäija ohutu liiklemine, turvavarustus, virtuaalkeskkond;

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) valitakse valdkonna temaatika lapse igapäevaelust ja teda ümbritsevast, mis hõlmab sotsiaalset-, loodus- ja tehiskeskkonda, sh tervise-, liikluskasvatust, kombeõpetust ja tunde kasvatust;

- 2) suunatakse last ümbritsevat maailma märkama, uurima, kogema mängu ja igapäevategevuste kaudu, võimaldades lapsel ümbritsevat tajuda läbi erinevate meelte ja aistingute: vaadeldes, nuusutades ja maitstes, kompides ja kuulates.
- 3) lõimitakse erinevaid tegevusi: võrdlemist, modelleerimist, mõõtmist, arvutamist, vestlemist, ettelugemist, kehalist liikumist, kunstilist ja muusikalist tegevust.
- 4) suunatakse last mängudes, ümbritsevas looduses, liikluses, oma tervise seisundis jm märgatu kohta küsimusi esitama (probleemi püstitama), küsimustele vastuseid leidma (oletama ja oletusi kontrollima) ja märgatust ning kogetust järeltõlge tegema;
- 5) suunatakse last vahendeid ja materjale säästlikult kasutama ning hoolivalt ja heaperemehelikult käituma.

KAHE-AASTASED LAPSED

Mina:

- Teab enda eesnime
- Suudab näidata sõrmedel enda vanust täiskasvanu abiga
- Teab, kas ta on poiss või tüdruk

Perekond ja sugulased:

- Oskab nimetada pereliikmeid ema, isa, õde, vend
- Teab ema ja isa nime

Kodu:

- Oskab vastata täiskasvanu abiga lihtsatele küsimustele kodu ja pere kohta

Lasteaed:

- Teab täiskasvanu abiga oma lasteaiarühma nime
- Suudab leida täiskasvanu abiga oma kapi, voodi ja käterätiku rühmas

Ametid, elukutsed, tööd:

- Saab hakkama lihtsamate töövõtete matkimisega
- Suudab asetada täiskasvanu suunamisel töövahendid oma kohale

Kodumaa:, Teised rahvused Eestis:

- Suudab täiskasvanu abiga nimetada Eesti lipu värve

Tähtpäevad, pühad, kombed:

- Saab aru erinevate tähtpäevade tähistamise tavadest

Üldinimlikud väärtused, üldtunnustatud käitumisreeglid:

- Suudab meeldetuletamisel tänada, paluda, tervitada ja hüvasti jätta

Sõprus, abivalmidus:

- Oskab täiskasvanu toel haiget saanud sõpra lohutada

Ehitised

- Tunneb ära oma kodumaja

Sõidukid

- Suudab küsimise korral osutada nimetatud sõidukile (pildil), nt auto, buss, laev

Jäätmed

- Saab hakkama täiskasvanu suunamisel prügi prügikotti/korvi toomisega

Hammaste tervis

- Saab täiskasvanu abiga hakkama hammaste harjamisega

Inimkeha tundmine

- Suudab osutada küsimise korral peale, kätele, jalgadele, silmadele, suule, ninale ja kõrvadele

Ohutus ja turvalisus

- Teab mõnda ohtu ruumis (tuline pliit)

Kodukoha loodus: veekogud, kodupaiga mets – ja koduloomad; taimed, seemned ja putukad

- Suudab osutada küsimise korral lillele, puule, rohule

Loomad: erinevad elupaigad ja eluviisid, välimus, kasv, areng

- Suudab osutada täiskasvanu küsimise korral vastava looma pildile
- Teab, mis häält teevad lehm, lammas, siga, kass, koer

Putukad, erinevad elupaigad ja eluviisid, välimus, kasv, areng

- Oskab nimetada või näidata pildilt lepatriinut, sipelgat

Taimed: erinevad kasvukohad ja vajadused, välimus, kasv, areng

- Suudab eristada paarile tuntumale puu- ja köögivilja välimuse järgi

Ilmastik: erinevad ilmastikunähtused

- Suudab täiskasvanu abiga nimetada ilmastikunähtusi (sajab vihma, paistab päike)

Inimese mõju loodusele: loodushoid, säästev areng

- Teab, et prügi visatakse kokkulepitud kohta

Valgusfoor ja tänava ületamine

- Teab täiskasvanu toel valgusfoori värve (punane, kollane, roheline)

KOLME-AASTASED LAPSED**Mina:**

- Suudab öelda küsimise korral oma ees- ja perekonnanime
- Suudab vastata õigesti küsimusele, kas ta on poiss või tüdruk
- Suudab öelda küsimise peale oma vanuse aastates või näitab seda sõrmedel

Perekond ja sugulased:

- Oskab nimetada pereliikmeid: ema, isa, õde, vend
- Teab õdede ja vendade nimesid

Kodu:

- Saab hakkama küsimustele vastamisega oma kodu ja perekonna kohta

Lasteaed:

- Oskab nimetada oma rühma nime
- Suudab leida oma koha rühmas (kapp, voodi, käterätik jm)
- Oskab nimetada rühmas olevaid esemeid
- Suudab öelda küsimise korral rühmakaaslaste ja õpetajate ning õpetajaabi nimed
- Tunneb peamisi rühma reegleid

Ametid, elukutsed, tööd:

- Oskab nimetada pereliikmete koduseid toimetusi
- Suudab matkida lihtsamaid töövõtteid
- Saab hakkama töövahendite asetamisega kokkulepitud kohta

Kodumaa:, Teised rahvused Eestis:

- Suudab osaleda vanemate laste ja täiskasvanute tegevuses kodumaale tähtsatel päevadel
- Eristab Eesti lippu nähes erinevate värvide hulgast Eesti lipu värvid

Tähtpäevad, pühad, kombed:

- Oskab rääkida oma sünnipäevast
- Suudab nimetada küsimise korral pühadega seotud tegevusi

Üldinimlikud väärtused, üldtunnustatud käitumisreeglid:

- Teab mõistete hea ja paha tähendust
- Suudab meeldetuletamisel tervitada, jätta hüvasti, paluda ja tänada
- Oskab vabandada täiskasvanu meeldetuletamisel
- Oskab nimetada, mis meeleolu tal on (rõõmus, kurb, pahane)
- Oskab nimetada, mis teeb tal meele rõõmsaks/kurvaks/pahaseks

Sõprus, abivalmidus:

- Suudab küsimise korral nimetab oma sõprade nimesid
- Oskab märgata kurba last

- Oskab täiskasvanu toel kurba või haiget saanud kaaslast lohutada

Suhtumine erinevustesse.

- Suudab õpetaja suunamisel märgata ja suhtuda sallivalt inimeste välistesse erinevustesse

Ehitised:

- Tunneb ära oma kodu, lasteaia ning tuttavad teenindusasutused (kauplus, bensiinijaam jm)

Kodumasinad:

- Oskab küsimise korral nimetada kodus kasutatavaid kodumasinaid ja – elektroonikat (kell, külmkapp, pliit, televiisor, arvuti, pesumasin jne)

Sõidukid

- Oskab küsimise korral nimetada sõidukeid (auto, rong, laev, lennuk, buss, troll, tramm)

Jäätmed:

- Suudab leida loodusest prahti ja toob selle kokkulepitud kogumiskohta (prügikast)

Hammaste tervis:

- Saab hakkama hammaste harjamisega täiskasvanu abiga
- Teab hammaste hooldamise vahendeid

Tervislik toitumine:

- Oskab nimetada toiduaineid

Inimkeha tundmine:

- Oskab nimetada kehaosi ja teab nende vajalikkust (funktsiooni)

Ohutus ja turvalisus:

- Teab ja nimetab esemeid, mis võivad olla ohtlikud (nuga, käärid)

Kodukoha loodus: veekogud, kodupaiga mets – ja koduloomad; taimed, seemned ja putukad

- Tunneb looduses olemisest rõõmu
- Oskab osutamise korral nimetada metsa, muru, lille, puud

Loomad :erinevad elupaigad ja eluviisid, välimus, kasv, areng

- Oskab küsimise korral nimetada tuttavat looma ja tema kehaosi
- Oskab küsimise korral nimetada tuttavat lindu
- Teab, et mõned loomad elavad metsas ja mõned inimeste juures (metsloomad, koduloomad)

Putukad:

- Oskab nimetada tuttavaid putukaid (lepatriinu, mesilane, kärbes, sääsk vm)

Taimed: erinevad kasvukohad ja vajadused, välimus, kasv, areng:

- Eristab tuntumaid puu- ja aedvilju välimuse ning nimetuse järgi
- Oskab osutamise korral nimetada tuttavaid lilli

Öö ja päev: nende vaheldumine, sellega seotud muutused looduses

- Oskab küsimise korral eristada ööd (on pime) ja päeva (on valge)

Aastaajad, nende vaheldumine ja sellega seotud muutused looduses ning loomade ja inimeste tegevused

- Oskab nimetada talve ja suve iseloomulikke nähtusi (lumesadu, on külm; suvel on soe)

Ilmastik: erinevad ilmastikunähtused

- Oskab nimetada erinevaid ilmastikunähtusi (sajab vihma, sajab lund, päike paistab, puhub tuul)

Inimese mõju loodusele: loodushoid, säästev areng

- Teab, et prügi visatakse selleks ettenähtud kohta

Valguse, temperatuuri, vee, õhu ja toitainete tähtsus taimedele ja loomadele

- Teab, et taimed ja loomad vajavad kasvamiseks soojust, valgust ja toitu

Valgusfoor ja tänava ületamine

- Teab valgusfoori tuled tähendust (punane, kollane, roheline)
- Teab mõisteid sõidutee ja kõnnitee)

Liiklus:

- Teab, et liiklusmärgid aitavad ohutult liigelda
- Teab, et jalgrattaga sõites tuleb kanda kiivrit

Helkur, turvatool ja vöö

- Teab helkuri kasutamise vajalikkust

NELJA-AASTASED LAPSED

Mina:

- Oskab küsimise korral öelda oma nime, perekonnanime ja vanuse

Perekond ja sugulased:

- Teab pereliikmete nimesid (ka vanaema ja vanaisa)

Kodu:

- Suudab kirjeldada pereliikmete tegevusi kodus

Lasteaed:

- Teab enda rühmas õpetajate ja õpetaja abi nimesid

Ametid, elukutsed, tööd:

- Saab hakkama küsimuste toel arsti, politseiniku, koka ja tuletõrjuja tööde kirjeldamisega

Kodumaa:, Teised rahvused Eestis:

- Teab oma kodulinna/asula nime

Tähtpäevad, pühad, kombed:

- Tunneb Eesti lippu
- Tunneb ära Eesti hümn
- Tunneb rahvuslindu ja lille

Üldinimlikud väärtused, üldtunnustatud käitumisreeglid:

- Oskab teretada, hüvasti jätta, paluda ning tänada
- Suudab täita täiskasvanu meeldetuletamisel lauakombeid

Sõprus, abivalmidus:

- Suudab lohutada kurba või haiget saanud kaaslast
- Suudab jagada mänguasja kaaslasega
- Oskab vabandada iseseisvalt, meeldetuletuseta

Suhtumine erinevustesse

- Teab, et inimesed räägivad erinevates keeltes
- Teab, et inimesed erinevad oma nahavärvi poolest
- Teab, et inimestel on tervisest tulenevalt erinevad abivahendid (ratastool, prillid, kepp)

Ehitised

- Oskab nimetada maja osi ja nende vajalikkust (katus, aken, uks, trepp jm)

Kodumasinad

- Teab lihtsamate kodumasinade otstarvet

Sõidukid

- Tunneb ühistranspordivahendeid (buss, troll, tramm, rong)

Jäätmed

- Teab, et prügi sorteeritakse

Tervise väärtustamine

- Teab, et spordi tegemine on kasulik

Hammaste tervis

- Mõistab hammaste hooldamise tähtsust
- Oskab iseseisvalt hambaharja kasutada

Tervislik toitumine

- Mõistab tervisliku toitumise tähtsust (tervisepüramiid)

Inimkeha tundmine

- Teab tüdruku ja poisi erinevusi
- Oskab nimetada kehaosi ja nende vajalikkust

Ohutus ja turvalisus

- Oskab õnnetuse korral pöörduda täiskasvanu poole
- Teab, et võõra inimesega ei tohi kaasa minna
- Teab koduseid ohuallikaid (kuum vesi, gaasipliit)

Kodukoha loodus: veekogud, kodupaiga mets – ja koduloomad; taimed, seened ja putukad

- Tunneb mõnda lasteaia hoovis kasvavat lille ja puud
- Oskab eristada puud ja põõsast
- Oskab nimetada mõnda seent

Loomad: erinevad elupaigad ja eluviisid, välimus, kasv, areng

- Oskab nimetada mõnda tuttavat looma või lindu, kirjeldada tema eripära

Putukad:

- Teab putukate elupaiku: mesilane ja mesitaru, sipelgas – sipelgapesa

Taimed, erinevad kasvukohad ja vajadused, välimus, kasv, areng:

- Oskab nimetada ja kirjeldada mõnda tuttavat puud, lille, puu- ja köögivilja

Öö ja päev: nende vaheldumine, sellega seotud muutused looduses

- Teab, mida tehakse öösel ja mida päeval

Aastaajad, nende vaheldumine ja sellega seotud muutused looduses ning loomade ja inimeste tegevused

- Suudab jutustada küsimuste toel aastaegadele iseloomulikest tegevustest inimeste ja loomade elus

Ilmastik: erinevad ilmastikunähtused

- Oskab kirjeldada erinevaid ilmastikunähtuseid täiskasvanu küsimuste abil

Inimese mõju loodusele: loodushoid, säästev areng

- Teab, miks tuleb vett säästlikult kasutada.
- Oskab looduses käies puhtust hoida (ei viska prügi metsa, maha)

Valguse, temperatuuri, vee, õhu ja toitainete tähtsus taimedele ja loomadele

- Teab, et taimed vajavad kasvamiseks valgust

Valgusfoor ja tänava ületamine

- Teab valgusfoori tulede süttimise järjekorda ja nende tähendust

Liiklusmärgid

- Teab lihtsamate liiklusmärkide tähendusi (ülekäigurada, jalgtee, “stop”)

Sõidukid

- Teab liiklusvahendite erinevusi ning otstarbeliste sõidukite ülesandeid

Helkur, turvatool ja vöö

- Teab turvatooli ja turvavöö vajalikkust sõidukis
- Oskab selgitada, kus ja kuidas helkurit kanda

VIIIE-AASTASED LAPSED

Mina:

- Oskab öelda oma nime, vanuse ja soo

Perekond ja sugulased:

- Oskab kirjeldada oma perekonda (pereliikmed, onu, tädi; pereliikmete nimed ja perekonnanimed)

Kodu:

- Suudab kirjeldada oma kodu: eramu, korter, talumaja
- Oskab nimetada kodu asukoha linnas (tänav, linna nimi) maal (talukoha nimi)
- Suudab kirjeldada pereliikmete koduseid tegevusi ja nimetab oma kohustusi nende hulgas

Lasteaed:

- Oskab nimetada oma lasteaia nime
- Oskab kirjeldada oma tegevusi ja mängu
- Teab nimetada lasteaiatöötajaid ja nende tegevusi
- Teab oma, võõra ja ühise tähendust

Ametid, elukutsed, tööd:

- Oskab nimetada vanemate ameteid
- Oskab kirjeldada üldtuntud elukutseid oma kodukohas
- Suudab loetleda tuntumate ametite juurde kuuluvaid töövahendeid
- Suudab põhjendada mängu- või töökoha korrastamise vajalikkust

Kodumaa:, Teised rahvused Eestis:

- Teab oma rahvust ja keelt ning riigi tähtsamaid sümboleid

- Oskab nimetada sündmusi, mille puhul heisatakse riigilipp
- Oskab nimetada erinevaid rahvusi oma rühmas ja kodukohas

Tähtpäevad, pühad, kombed:

- Oskab kirjeldada tähtpäevi perekonnas
- Oskab kirjeldada tuntumaid rahvakombeid (mardipäev, kadripäev, vastlad) ning nendega seotud tegevusi

Üldinimlikud väärtused, üldtunnustatud käitumisreeglid:

- Teab mõistete õige ja vale tähendust
- Teab üldtuntud viisakusreegleid
- Tunneb ja järgib lauakombeid

Sõprus, abivalmidus:

- Oskab nimetada küsimise korral sõbra positiivseid omadusi
- Oskab sõpra lohutada ja täiskasvanu toel abistada
- Oskab andeks anda ja leppida

Hoolivus, turvalisus ja tähelepanelikkus

- Oskab märgata kaaslast ja teistega arvestada
- Oskab sõnadega väljendada oma emotsioone teisi arvestavalt (rõõm, mure, pettumus, kurbus, solvumine)
- Oskab märgata ebasoovitavat /kiusamiskäitumist ja julgeb sellest täiskasvanule rääkida

Suhtumine erinevustesse

- Oskab kirjeldada inimeste erinevusi (keeleline, rassiline, vanuseline, tervisest tulenev) ja abivahendeid (prillid, ratastool, vaegnägemine – valge kepp, vaegkuulmine – kuuldeaparaat)

Ehitised

- Suudab kirjeldada kodumaja eripära: maja osad ja nende otstarve, ruumid ja nende sisustus
- Oskab nimetada erinevaid ruume lasteaias ja teab nende otstarvet
- Oskab kirjeldada lasteaia õueala ning seal kasutatavaid vahendeid

Kodumasinad

- Suudab kirjeldada kodumasinaid ning teab nende otstarvet ning nendega seotud ohte

Sõidukid

- Oskab kirjeldada erinevaid sõidukeid ja teab nende otstarvet

Jäätmed

- Suudab kirjeldada, kuidas tema kodus prügi sorteeritakse

Tervise väärtustamine

- Oskab nimetada tervist hoidvaid tegevusi (tervislik toitumine, piisav kehaline aktiivsus, puhkus, mäng, hea tuju, head suhted)

Hammaste tervis

- Oskab pesta hambaid täiskasvanu juhendamisel
- Oskab nimetada hammaste tervise jaoks vajalikke tegevusi (hammaste pesemine, tervislik toitumine, hambaarst)

Tervislik toitumine

- Oskab nimetada toiduaineid, mida tuleks süüa iga päev

Inimkeha tundmine:

- Teab, et inimesel on luustik, lihased, veresooned

Ohutus ja turvalisus

- Suudab nimetada kohti, esemeid ja aineid, mis võivad olla ohtlikud (nt trepid, rõdu, aknad, kuum toit, lahtine tuli, ravimid, terariistad, kemikaalid, elekter, veekogud, ehitised)
- Oskab nimetada ohtlikke tegevusi (mängimine ohtlikes kohtades, kiivrita rattasõit, maanteel jooksmine)

Kodukoha loodus: veekogud, kodupaiga mets – ja koduloomad; taimed, seened ja putukad

- Oskab nimetada oma kodukoha olulisimat veekogu (meri, jõgi, järv)
- Oskab nimetada tuntumaid seeni ja kirjeldada neid, mis kasvavad kodukoha metsas

Loomad: erinevad elupaigad ja eluviisid, välimus, kasv, areng

- Oskab nimetada tuttavaid loomi, kirjeldada nende välimust ja öelda, kus nad elavad

Putukad: erinevad elupaigad ja eluviisid, välimus, kasv, areng

- Teab, mida söövad tuntumad putukad (mesilane, rohutirts, lepatriinu)

Taimed: erinevad kasvukohad ja vajadused, välimus, kasv, areng:

- Oskab kirjeldada tuttavaid puid, lilli, puu- ja köögivilju.
- Teab taime osi (juur, vars, õis)

Õö ja päev: nende vaheldumine, sellega seotud muutused looduses

- Eristab ning oskab nimetada päeva ja ööd inimese tegevuse ning muutuste kaudu taimede ja loomade käitumises

Aastaajad, nende vaheldumine ja sellega seotud muutused looduses ning loomade ja inimeste tegevused

- Teab aastaaegu (kevad, suvi, sügis, talv)
- Oskab välja tuua inimeste iseloomulikke tegevusi suvel, sügisel, talvel ja kevadel

Ilmastik: erinevad ilmastikunähtused

- Oskab nimetada ja kirjeldada ilmastikunähtusi
- Mõistab õhu vajalikkust ja kasutamist

Inimese mõju loodusele: loodushoid, säästev areng

- Mõistab, et vett on vaja kokku hoida (ei lase veel niisama kraanist voolata)
- Mõistab, et elektrit on vaja kokku hoida (kustutab toast lahkudes tule)

Valguse, temperatuuri, vee, õhu ja toitainete tähtsus taimedele ja loomadele

- Teab, et taimed vajavad kasvamiseks valgust, õhku ja vett

Valgusfoor ja tänava ületamine

- Teab, kuidas sõiduteed ületada
- Oskab ületada tänavat jalgrattaga (jalgratas käekõrval)

Liiklusmärgid

- Teab enamlevinud liiklusmärkide tähendusi

Helkur, turvatool ja vöö:

- Teab, miks on oluline sõidukis kinnitada turvavöö

KUUE-AASTASED LAPSED

Mina:

- Oskab rääkida oma huvialadest

Perekond ja sugulased:

- Oskab kirjeldada oma perekonnaliikmete huvialasid
- Saab hakkama oma vanavanematest jutustamisega

Kodu:

- Teab kodust aadressi

Lasteaed:

- Suudab eakohastes tegevustes olla algatusvõimeline ja iseseisev
- Teab rühmareegleid ja kodukorda, oskab selgitada nende vajalikkust

Ametid, elukutsed, tööd:

- Teab töötegemise tähtsust
- Oskab kirjeldada tuntumate ametite tööprotsessi, teab töövahendeid (arst, tuletõrjuja, juuksur, pagar)

Kodumaa:, Teised rahvused Eestis:

- Oskab nimetada Eesti riigi sümboleid (lipp, vapp, lind, lill)
- Teab Eesti Vabariigi presidendi nime
- Oskab Eesti kaardil näidata pealinn Tallinna asukohta
- Oskab nimetada mõnda teist rahvust, keelt
- Teab paari Eesti lähinaabrit (Läti, Soome)

Tähtpäevad, pühad, kombed:

- Teab tuntumaid eesti rahva traditsioone ja kombeid (mardipäev, kadripäev, vastlapäev)
- Oskab kirjeldada tähtpäevade tähistamist oma kodus (nt jaanipäev, volbripäev)

Üldinimlikud väärtused, üldtunnustatud käitumisreeglid:

- Suudab käituda enamasti üldtunnustatud käitumisnormide kohaselt
- Oskab kasutada viisakusväljendeid
- Suudab täiskasvanu suunamisel järgida käitumisreegleid nt kaupluses ja teatris

Sõprus, abivalmidus:

- Mõistab teiste arvamusi
- Oskab hoida positiivseid suhteid eakaaslastega

Hoolivus, turvalisus ja tähelepanelikkus

- Suudab kirjeldada oma emotsioone erinevates olukordades
- Oskab märgata ebasoovitavat/kiusamiskäitumist ning kutsuda probleemi lahendama täiskasvanu

Suhtumine erinevustesse

- Teab mõnda erivajadustega inimese abivahendit
- Oskab arvestada oma arvamusest ja huvidest erinevaid huve ja arvamusi

Ehitised

- Oskab nimetada maja ehitamiseks vajalikke ehitusmaterjale
- Oskab nimetada erinevaid ehitisi (nt elumaja, kuur, spordihoone, ujula)

Kodumasinad

- Oskab kirjeldada kodumasinaid ning teab nende otstarvet.
- Saab hakkama lihtsamate kodumasinade käsitlemisega (kohvimasin, mikser) täiskasvanu toel

Jäätmed

- Oskab kirjeldada asjade korduva kasutamise võimalusi täiskasvanu abiga
- Teab, et lehed komposteeruvad ilmastiku toimele mullaks

Tervise väärtustamine

- Teab, miks inimesed haigestuvad.
- Oskab selgitada liikumise tähtsust tervisele

Hammaste tervis

- Oskab hoolitseda hammaste eest iseseisvalt

Tervislik toitumine

- Oskab selgitada tervisele kasulikke toiduaineid

Inimkeha tundmine

- Teab tüdruku ja posi peamisi erinevusi
- Teab, mis toimub toiduga peale söömist (seedimine)

Ohutus ja turvalisus:

- Teab ümbritsevaid ohte (olukordadest, inimestest põhjustatud)
- Teab, et ohu korral tuleb pöörduda täiskasvanu poole
- Teab hädaabinumbrit 112, oskab võimalusel seda kasutada

Kodukoha loodus: veekogud, kodupaiga mets – ja koduloomad; taimed, seemned ja putukad

- Oskab nimetada kodukoha paari olulisemat looduslikku eripära
- Oskab nimetada peamisi söögiks kasutatavaid teravilju (nisu, rukis, oder, kaer)

Loomad: erinevad elupaigad ja eluviisid, välimus, kasv, areng

- Teab loomade käitumise eripärasid erinevatel aastaegadel (rändlinnud, talveuni, pesaehitus)
- Oskab seletada erinevate elupaikadega seotud loomade erinevusi

Putukad, erinevad elupaigad ja aluviisid, välimus, kasv, areng:

- Oskab kirjeldada paari tuttava putuka elupaika ja tavaid (nt ämblik, mesilane, sipelgas)

Taimed: erinevad kasvukohad ja vajadused, välimus, kasv, areng

- Teab, et erinevates kasvukohtades kasvavad erinevate vajadustega taimed (soo, kõrb)
- Tunneb taime osi (juur, vars, leht, õis, vili)

Õö ja päev: nende vaheldumine, sellega seotud muutused looduses

- Eristab päeva osi (hommik, lõuna, õhtu) ja räägib oma tegevustest päeva jooksul

Aastaajad, nende vaheldumine ja sellega seotud muutused looduses ning loomade ja inimeste tegevused

- Oskab nimetada inimeste iseloomulikke tegevusi seoses aastaegade

Ilmastik: erinevad ilmastikunähtused

- Teab lume ja vihma tekkimisest

Inimese mõju loodusele: loodushoid, säästev areng

- Teab, et inimene saab talvel loomi aidata
- Mõistab puude ja taimede istutamise vajalikkust
- Oskab hoida enda ümber puhtust nii kodu ümbruses kui ka looduses

Valguse, temperatuuri, vee, õhu ja toitainete tähtsus taimedele ja loomadele

- Oskab kirjeldada erineva temperatuuri mõju taimedele, loomadele ja inimestele

Valgusfoor ja tänav ületamine

- Teab, kuidas ületada sõiduteed foori abil ja ilma foorita

Liiklusmärgid

- Oskab selgitada, miks on oluline tänaval liiklusmärkide järgi tegutseda

Sõidukid

- Oskab käituda ühissõidukis, kasutada sõidupiletit

SEITSME-AASTASED LAPSED

Mina:

- Oskab end tutvustada
- Teab oma kohustusi ja õigusi
- Suudab kirjeldada enda omadusi ja huve

Perekond ja sugulased:

- Teab oma pereliikmeid ja lähisugulasi
- Mõistab, et pered võivad olla erinevad
- Oskab jutustada oma vanavanematest

Kodu:

- Oskab kirjeldada oma kodu ja kodukohta
- Teab kodust aadressi ja telefoni

Lasteaed:

- Teab lasteaia aadressi
- Oskab nimetada erinevaid ameteid lasteaias ja nende vajalikkust
- Suudab kirjeldada lasteaia kodukorda ning teab rühmareegleid ja traditsioone

Kool:

- Teab kooli kui õppimise kohta
- Oskab kirjeldada, mille poolest lasteaed koolist erineb

Ametid, elukutsed, tööd:

- Oskab nimetada pereliikmete elukutseid ja ameteid
- Teab ja oskab kirjeldada erinevaid elukutseid ning nende vajalikkust
- Mõistab töö ja vastutuse tähtsust
- Saab hakkama jõukohaste kodutöödega
- Suudab selgitada raha otstarvet

Kodumaa:, Teised rahvused Eestis:

- Oskab nimetada Eesti riigi sümboleid (lipp, hümn, vapp, lind, lill, kivi)
- Teab koduvalla/-linna sümboleid
- Oskab Eesti kaardil näidata oma kodukohta
- Teab Eesti Vabariigi presidendi nime
- Oskab nimetada teisi rahvusi ja keeli ning teab nende kombeid ja traditsioone
- Mõistab teisest rahvusest lastega suhtlemise olulisust
- Teab ja oskab nimetada Eesti lähinaabreid (Läti, Soome, Rootsi, Venemaa)

Tähtpäevad, pühad, kombed:

- Teab eesti rahva traditsioone ja kombeid
- Teab tähtpäevi ja nende tähistamise vajalikkust (tarkusepäev, emakeelepäev, lastekaitsepäev, sõbrapäev jne)
- Oskab kirjeldada tähtpäevade tähistamist oma lasteaias või kodus (jaanipäev, jõulud, aastavahetus jne)
- Oskab nimetada riiklikke pühi ja nendega seotud traditsioone (riigi aastapäev, võidupüha)

Üldinimlikud väärtused, üldtunnustatud käitumisreeglid:

- Teab mõistete ausus ja autus tähendust ning oskab vastavalt käituda
- Oskab järgida käitumisreegleid erinevates olukordades (kaupluses, teatris, kirikus, kalmistul)
- Mõistab vastutust oma tegude ja käitumise eest

Sõprus, abivalmidus:

- Oskab luua ja hoida sõprussuhet; teab sõpruse tähendust, oskab kirjeldada sõbraks olemist ning sõber olla
- Suudab kirjeldada tundeid, mis tekivad tülitsetes ja leppides
- Tunneb ära enda ja teiste väljendatud mõningaid emotsioone
- Oskab oma emotsioone väljendada vastavalt olukorrale

- Tunneb ära ja oskab nimetada emotsioonide põhjuseid ja tagajärgi

Hoolivus, turvalisus ja tähelepanelikkus

- Oskab kirjeldada oma emotsioone ja tundeid
- Oskab kaasinimestega tähelepanelikult käituda (vanemad, vanavanemad jt)

Suhtumine erinevustesse

- Oskab arvestada oma arvamustest ja huvidest erinevaid huve ja arvamusi
- Teab nimetada erivajadustega inimeste vajalikke abivahendeid
- Suudab abi pakkuda erivajadustega inimestele oma võimete ja võimaluste piires

Ehitised

- Oskab kirjeldada kodu ja selle sisustust, teab nimetada kõrvalhooneid ja nende otstarvet
- Oskab nimetada maja ehituseks kasutatavaid materjale (puit, kivid)
- Oskab nimetada teenindusasutusi ja nende vajalikkust (kauplus, polikliinik, pank, apteek, kaubanduskeskus jm)
- Teab nimetada kodukohale olulisi ehitisi (mõis, kirik, veski vm)

Kodumasinad

- Oskab kirjeldada kodumasinaid ja – elektroonikat ning teab nendega seotud ohte (täpsemad kirjeldused)

Sõidukid

- Oskab nimetada või kirjeldada erineva töö tegemiseks vajalikke sõidukeid (kraana, prügiauto, teerull jm)

Jäätmed

- Teab, miks on vaja prügi sorteerida (paber, plast, patareid)
- Oskab kirjeldada asjade korduva kasutamise võimalusi
- Mõistab asjade säästliku kasutamise vajalikkust (tarbetud ostud, raiskamine)

Tervise väärtustamine

- Suudab kirjeldada, mida tähendab tema jaoks terve olemine
- Oskab kirjeldada, kuidas hoida enda ja teiste tervist (näited tervisliku käitumise ja ka riskikitumise vältimise kohta)
- Teab, mis on haigus
- Teab, milline tegevus või käitumine kahjustab tervist (nt passiivne suitsetamine, alkoholi tarvitamine, vägivald)

Hammaste tervis

- Selgitab, miks tekib hambakaaries (hambaaugud)

- Järgib hammaste hooldamise ja hoidmise põhimõtteid igapäevases elus

Tervislik toitumine

- Oskab nimetada, milliseid toiduaineid on vaja iga päev süüa rohkem ja milliseid vähem, et olla terve

Inimkeha tundmine

- Suudab selgitada, mis on südame ja kopsude kõige olulisem ülesanne, ning teab, millised tegevused aiatavad neid hoida tervena
- Teab tüdruku ja poisi erinevusi

Ohutus ja turvalisus

- Teab ja tunnetab ümbritsevaid ohte (olukordadest, inimestest, keskkonnast, loomadest ja käitumisest põhjustatud ohud)
- Teab, millised on turvalise ja käitumise reegleid erinevates situatsioonides ja keskkondades
- Oskab nimetada hädaabinumbri 112 ja oskab seda kasutada
- Teab ja kirjeldab, kuidas tegutseda ohuolukordades (vette kukkumine, läbi jää vajumine, tulekahju, põletus, teadvuseta või raskelt vigastada saanud kaaslane)
- Suudab selgitada, kuidas käituda eksinuna linnas/maal või metsas

Kodukoha loodus: veekogud, kodupaiga mets – ja koduloomad; taimed, seemned ja putukad

- Oskab kirjeldada kodukoha loodust (mere ääres, park, mets, suur puu jne), nimetada ning iseloomustada metsloomi, koduloomi ja putukaid
- Oskab nimetada teravilju, mida kasutatakse söögiks või mis kasvavad kodukoha lähedal põldudel

Loomad: erinevad elupaigad ja eluviisid, välimus, kasv, areng

- Oskab nimetada tuntumaid erineva elupaiga ja –viisiga loomi ning kirjeldab nende välimust
- Teab loomade käitumise erinevusi eri aastaegadel (rändlinnud, talveuni, pesaehitus ja poegade toitmine)

Putukad: erinevad elupaigad ja eluviisid, välimus, kasv, areng

- Oskab kirjeldada tuttavate putukate välimust ja nende elupaiku

Taimed: erinevad kasvukohad ja vajadused, välimus, kasv, areng

- Oskab nimetada ning kirjeldada aias ja metsas kasvavaid taimi (marjad: mustikas, maasikas, pohl, sõstar, tikker; puud: õunapuu, kirsipuu, toomingas, pihlakas jne)

Öö ja päev: nende vaheldumine, sellega seotud muutused looduses

- Oskab oma sõnadega kirjeldada loodust ja inimesi erinevates tsüklites: ööpäev, nädal, aastaring

Aastaajad, nende vaheldumine ja sellega seotud muutused looduses ning loomade ja inimeste tegevused

- Suudab seostada muutusi looduses aastaegade vaheldumisega ning oskab neid kirjeldada
- Oskab nimetada inimeste iseloomulikke tegevusi olenevalt aastaajast (seemnete külvamine, taimede istutamine, põldude kündmine, mererannas päevitamine, veekogudes ujumine, jalgrattaga sõitmine, lehtede riisumine, suusatamine jne)
- Oskab nimetada loomade iseloomulikke tegevusi olenevalt aastaajast (ehitavad pesa, toidavad poegi, talveuni, rändamine lõunasse)

Ilmastik: erinevad ilmastikunähtused

- Suudab selgitada valguse, temperatuuri, vee, toitainete ning õhu tähtsust taimedele, loomadele ja inimestele

Inimese mõju loodusele: loodushoid, säästev areng

- Oskab ümbritsevasse hoolivalt suhtuda ning käituda seda säästvalt
- Suudab kirjeldada, millised on inimtegevuse positiivsed ja negatiivsed mõjud tema koduümbruse loodusele
- Teab, kuidas loomi talvel aidata ja oskab seda teha
- Teab, kuidas haiget saanud või inimese hüljatud looma aidata
- Teab prügi sorteerimise vajalikkust ning oskab sortida lihtsamat prügi (pudelid, paber, olmeprügi)
- Mõistab looduse korrastamise vajalikkust

Valguse, temperatuuri, vee, õhu ja toitainete tähtsus taimedele ja loomadele

- Suudab selgitada valguse, temperatuuri, vee, toitainete ning õhu tähtsust taimedele, loomadele ja inimestele

Valgusfoor ja tänava ületamine

- Oskab kirjeldada oma teekonda kodust lasteaeda
- Teab, kuidas ületada ristmikku
- Teab liiklemise erinevusi linnas ja maal

Liiklusmärgid

- Teab, kuidas käituda ühissõidukist väljudes

- Teab rulluiskude ja rulaga sõitmise nõudeid (kiiver, põlve- ja küünarnukikaitset, ohutud paigad)

Sõidukid

- Oskab kasutada ühissõidukit

Helkur, turvatool ja vöö

- Teab, kuhu kinnitada helkur ja helkurribad

3.4.2. KEEL JA KÕNE

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid on, et laps:

1. tuleb toime igapäevases suhtluses
2. kasutab kõnes õiget hääldust, sobivaid grammatilisi vorme ja mitmekesisist lauseehitust
3. tunneb huvi lugemise, kirjutamise ja laste kirjanduse vastu, on omandanud lugemise ja kirjutamise esmased oskused.

Valdkonna „Keel ja kõne“ sisu on:

1. keelekasutus: hääldamine, sõnavara, grammatika
2. suhtlemine, jutustamine ja kuulamine
3. lugemine ja kirjutamine, lastekirjandus

18 - kuu vanused lapsed:

Arengu eeldatavad tulemused:

- Mõistab lihtsaid korraldusi ja lauseid
- Ütleb üksikuid sõnu ja nimetab tuttavaid esemeid
- Reageerib oma nimele
- Omandab järjest uusi sõnu, jäljendades täiskasvanu kõnet

Kahe-aastased lapsed

Arengu eeldatavad tulemused:

Suhtlemine:

1. Saab hakkama täiskasvanuga suhtlemisega esemetega tegutsemise ajal
2. Suudab eelistada suhtluspartnerina peamiselt tuttavat täiskasvanut

3. Oskab kasutada suheldes mitteverbaalseid vahendeid (osutamist) koos üksikute sõnadega
4. Suudab vastata täiskasvanu küsimustele ja korraldusele tuttavas situatsioonis mingi tegevuse, häälightsuse või 1 – 2 sõnalise ütlusega

Grammatika:

1. Oskab kasutada tuttavas situatsioonis ja tegevuses grammatiliselt vormistamata 1- 2 sõnalisi lauseid
2. Oskab kasutada üksikuid käände- ja pöördevorme juhuslikult mõne sõna puhul (nt ainsuse omastav, osastav, tegusõna 3. pööre)
3. Oskab kasutada sõnu enamasti ühes, üksikuid sõnu 2 – 3 vormis
4. Suudab väljendada kõnes mõnda järgmistest suhetest: eitus (ei taha), kuuluvus (tädi lusikas), asukoht, subjekti – objekti suhe

Sõnavara:

1. Oskab kasutada oma kogemustega seostuvaid konkreetse tähendusega sõnu (umbes 50) tuttavas situatsioonis
2. Oskab kasutada nimi- ja tegusõnu (nt näu, anna, opa), ase- ja määrsõnu (nt siia, seal, nii)
3. Suudab mõista sõnu (rohkem kui 50) ühes kindlas tähenduses tuttavas olukorras

Hääldamine:

1. Suudab hääldada õigesti mõnda üksikut lühikest sõna
2. Suudab hääldada sõnades õigesti häälduslikult lihtsamaid häälikuid, nt a, e, I, o, u, p, m, t, l.

Kirjalik kõne:

1. Saab hakkama koos täiskasvanuga pildiraamatute vaatamisega, osutamise ja pildile või üksiku sõna ütle misega pildi kohta

Kolme-aastased lapsed

Arengu eeldatavad tulemused:

Suhtlemine:

1. Suudab osaleda dialoogis: esitab küsimusi, väljendab oma soove ja vajadusi, vastab vajaduse korral rohkem, kui ühe lausega
2. Oskab kasutada erinevat intonatsiooni ja hääletugevust sõltuvalt suhtluseesmärgist
3. Saab hakkama enda või kaaslase tegevuse 1 – 2 lausega kommenteerimisega
4. Mõistab teksti, mis on seotud tema kogemuse ja tegevusega

5. Suudab lugeda peast või korrata järele 1 – 2 realist luuletust

Grammatika:

1. Mõistab ning kasutab tuttavas olukorras ja tegevuses 3 – 5 sõnalisi lihtlauseid
2. Oskab kasutada kõnes õigesti enamikku käändvorme
3. Oskab kasutada kõnes õigesti tegusõna käskivat kõneviisi
4. Oskab kasutada kõnes õigesti tegusõna kindla kõneviisi olevikuvorme
5. Oskab kasutada kõnes õigesti tegusõna ma- ja da- tegevusnime (nt hakkame mängima)

Sõnavara:

1. Oskab kasutada nimisõnu, mis väljendavad tajutavaid objekte, nähtusi
2. Oskab kasutada tegusõnu, mis väljendavad tegevusi, millega ta on ise kokku puutunud
3. Oskab kasutada kõnes värvust, suurust ja hästi tajutavaid tunnuseid tähistavaid omadussõnu

Hääldamine:

1. Oskab kasutada oma kõnes tuttavaid 1 – 2 silbilisi sõnu õiges vältes ja silbistruktuuris
2. Suudab hääldada õigesti enamikke häälikuid (erandid võivad olla r, s, k, õ, ü)

Kirjalik kõne:

1. Suudab vaadata üksi ja koos täiskasvanuga pildiraamatuid: keerab lehte, osutab pildile ning kommenteerib pilte
2. Suudab kuulata sisult ja keelelt jõukohaseid etteloetud tekste
3. Eristab kuulmise järgi tuttavaid, häälikuliselt sarnaseid sõnu üksteisest (pall – sall, kass – tass, uba – tuba)

Nelja-aastased lapsed

Arengu eeldatavad tulemused:

Suhtlemine:

1. Suudab algata ise aktiivset suhtlust
2. Saab hakkama eakaaslastega suhtlemisega koostegevuses
3. Oskab täiskasvanult küsida teda ümbritsevate asjade kohta
4. Saab hakkama enda ja kaaslaste tegevuste kommenteerimisega (räägib, mida tehti) 2 – 3 lausega
5. Oskab rääkida 2 – 3 lausega mõnest hiljuti kogetud emotsionaalsest kogemusest
6. Oskab jutustada pildiseeria järgi, öeldes ühe pildi kohta ühe lause

Grammatika:

1. Oskab kasutada kõnes eri tüüpi lihtlauseid, sh koondlauseid

2. Oskab kasutada kõnes lihtsamaid suhteid väljendavaid rindlauseid
3. Oskab kasutada kõnes tegusõna lihtmineviku vorme (sõitis, laulsid)

Sõnavara:

1. Mõistab ja oskab kõnes kasutada nii üld - kui ka liiginimetusi (nt kuusk, kask – puud)
2. Oskab kasutada kõnes objektide osade/detailide nimetusi (käpad, saba, rool)
3. Oskab kasutada kõnes mõningaid liitsõnu

Hääldamine:

1. Oskab kasutada oma kõnes tuttavaid 2 – 3 silbilisi sõnu õiges vältes ja silbistruktuuris
2. Suudab hääldada sõnades õigesti lihtsamatest häälikutest koosnevaid konsonantühendeid (nt –nt, -lt, -mp)

Kirjalik kõne:

1. Tunneb täiskasvanu häälimise või rõhutatud hääldamise järgi kuulmise teel ära hääliku häälikute reas
2. Tunneb ära ja nimetab üksikuid tähti
3. Suudab matkida lugemist ja kirjutamist, kritseldades kriidi või pliiatsiga

Viie-aastased lapsed**Arengu eeldatavad tulemused:****Suhtlemine:**

1. Suudab algatada ja jätkata täiskasvanuga dialoogi ka väljaspool tegevussituatsiooni, nt vahetab vesteldes muljeid oma kogemuste põhjal, esitab tunnetusliku sisuga küsimusi (Miks ta nii tegi?)
2. Oskab kasutada rollimängus erinevat intonatsiooni ja hääletugevust
3. Oskab õigesti kasutada mõningaid viisakusväljendeid
4. Suudab kirjeldada täiskasvanu abiga olupilti ja annab edasi pildiseerial kujutatud sündmust
5. Suudab kuulnud teksti sisu edasi anda täiskasvanu suunavate küsimuste abil, väljendades end peamiselt üksikute, sidumata lausetega
6. Oskab jutustada nähtust, tehtust ja möödunud sündmustest 3 – 5 lausega (mida ta tegi kodus pühapäeval)
7. Suudab peast lugeda kuni 4 realisi liisusalme/luuletusi
8. Mõistab teksti, mis pole otseselt seotud tema kogemustega

Grammatika:

1. Oskab kõnes kasutada lihtsamaid põimlauseid

2. Oskab kõnes kasutada nud- ja tud- kesksõnu (söödud- söönud)
3. Oskab kõnes kasutada omadussõna võrdlusastmeid (suur- suurem-kõige suurem)
4. Oskab kasutada tingivat kõneviisi (mängisin – mängiksin)
5. Suudab ühildada sõnu arvus (karud söövad) ja(ilusale lillele; punase palliga)
6. Oskab kasutada kõnes õigesti enamikku nimisõna käändevorme mitmuses (ilusatel lillel)

Sõnavara:

1. Oskab kõnes kasutada mõningaid vastandsõnu
2. Oskab kõnes kasutada mõningaid iseloomuomadusi ja hinnangut väljendavaid omadussõnu (nt arg, kaval, igav)
3. Oskab kõnes kasutada aega väljendavaid nimisõnu hommik, päev, õhtu, öö
4. Suudab moodustada vajaduse korral sõna uudsete või võõraste objektide, nähtuste või tegevuste tähistamiseks (nt tikkudest maja – tikumaja)

Hääldamine:

1. Suudab hääldada kõiki emakeele häälikuid
2. Suudab hääldada õigesti 3 – 4 silbilisi tuttava tähendusega sõnu
3. Suudab hääldada õigesti kõiki häälikuühendeid 1- 2 silbilistes sõnades
4. Suudab hääldada õigesti sageli kasutatavaid võõrsõnu. (taburet, banaan, diivan)

Kirjalik kõne:

1. Tunneb kuulates iseseisvalt ära hääliku häälikute reas ja sõnades
2. Oskab kuulata ettelugemist, olles seejuures aktiivne (osutab piltidele, küsib, parandab ettelugejat tuttava teksti puhul)
3. Suudab kirjutada õigesti tuttavaid sõnu trükitähtedega (oma nime)

Kuue-aastased lapsed

Arengu eeldatavad tulemused:

Suhtlemine:

1. Suudab rääkida iseendast ja esitada küsimusi täiskasvanu kohta
2. Mõistab suhtlemisel nalja, narritamist ja suudab ise nalja teha
3. Suudab püsida teemas, vajaduse korral kaasa minna teiste algatatud teemamuutustega
4. Suudab edasi anda kuulnud teksti (muinasjutu) sündmuste järgnevust, põhjuse ja tegelaste käitumist täiskasvanu suunavate küsimuste/korralduste abil
5. Oskab jutustada pildi või kogemuse põhjal seotud lausetega
6. Suudab jutustades siduda lauseid peamiselt sõnadega ja siis, siis, ja

7. Suudab kõnega kaaslaste tegevust suunata ja anda sellele hinnanguid

Grammatika:

1. Oskab kõnes kasutada õigesti saava ja rajava käände vorme (saab lauljaks)
2. Oskab märgata grammatikavigu täiskasvanu kõnes ning osutada neile
3. Oskab kõnes kasutada enamasti õigesti umbisikulist kõneviisi

Sõnavara:

1. Oskab kõnes kasutada õigesti aega väljendavaid määrsõnu eile, täna, homme
2. Oskab kõnes mõningaid samatähenduslikke sõnu (jookseb, lippab, sibab) kasutada
3. Mõistab samatüveliste sõnade tähenduste erinevusi (joonistaja, joonistus, jooneline)
4. Oskab kasutada õigesti sihilisi ja sihituid tegusõnu (veereb – veeretab)
5. Oskab nimetada ühe õpitud kategooria piires vähemalt kaks sõna (lilled: tulp, roos)

Hääldamine:

1. Suudab järele korrata ja hääldada ise kõiki emakeele häälikuid ja tuttava tähendusega sõnu

Kirjalik kõne:

1. Oskab täiskasvanu abiga (järele korrates, abivahendeid kasutades) hääldada 1 – 2 silbilisi sulghäälikuta ja häälikuühendita sõnu (kana, muna, tibu)
2. Suudab määrata hääliku asukoha (alguses, lõpus, keskel) häälikuühendita sõnas
3. Suudab täiskasvanu eeskujul korrata eri vältes kahest sõnast koosnevaid ridu (kolikolli)
4. Suudab lugeda üksikuid sõnu kindlas situatsioonis (nt poe- ja tänavanimed, sildid)

Seitsme-aastased lapsed

Arengu eeldatavad tulemused:

Suhtlemine:

1. Oskab dialoogis kasutada erinevaid suhtlusstrateegiaid (veenmine, ähvardamine) sõltuvalt suhtluse eesmärkidest
2. Suudab valida intonatsiooni ja sõnu olenevalt kaassuhtlejast (laps/täiskasvanu) ja/või suhtlusolukorrast (kodu/võõras koht)
3. Mõistab kaudseid ütlusi
4. Suudab jutustada olu- ja tegevuspiltide järgi, kirjeldada tuttavaid esemeid ja nähtusi, andes edasi põhisisu ning olulised detailid
5. Suudab tuletada mõttelüngaga tekstis iseseisvalt puuduva info
6. Oskab rääkida sellest, mida hakkab tegema (plaanib välikõnes tuttavaid tegevusi)

7. Suudab jutustades suunamisel teksti laiendada (tuletab eelnevat ja järgnevat tegevust, sündmust)
8. Saab hakkama jutustamise ajal oma teksti parandada ja täpsustada

Grammatika:

1. Oskab kõnes kasutada kõiki käändevorme ainsuses ja mitmuses, sh harva esinevaid (nt olev kääne)
2. Oskab kõnes kasutada käändevorme harva esinevates funktsioonides
3. Oskab kasutada kõnes õigesti osastava ja sisseütleva käände erinevaid lõpuvariante
4. Oskab kõnes enamasti kasutada õigesti laadivahetuslikke sõnu
5. Oskab õigesti kasutada põimlauseid, mis väljendavad põhjust(..., sest...), tingimust (kui..., siis), eesmärki (... , et...)

Sõnavara:

1. Oskab selgitada kuulnud kujundlike väljendite (nt tuul ulub) tähendust oma sõnadega ja/või toob enda kogemusega seotud näiteid.
2. Oskab kõnes kasutada mõningaid abstraktse tähendusega sõnu (mõtlen, arvan, julge, lahke)
3. Oskab kõnes kasutada inimeste ja loomade tegevust iseloomustavaid sõnu
4. Suudab liita ja tuletada analoogia alusel tuttavas kontekstis keelenormi järgides sõnu
5. Suudab kasutada kõnes õigesti aja- ja ruumisuhteid väljendavaid sõnu (vahel, kohal, otsas, varem)
6. Mõistab abstraktseid üldnimetusi õpitud valdkondades (sõidukid, elusolendid, kehaosad)

Hääldamine:

1. Suudab õigesti järele korrata tähenduselt võõraid sõnu
2. Suudab hääldada õigesti võõrhäälikuid (f, š) tuttavates sõnades

Kirjalik kõne:

1. Oskab nimetada ja kirjutada enamikke tähti
2. Suudab veerida 1- 2 silbilisi sõnu kokku, pikemaid sõnu aimamisi lugeda (järgneva kontrollita)
3. Suudab õigesti hääldada 1 – 2 silbilisi sulghäälikuid sisaldavaid häälikuühendita sõnu
4. Saab hakkama kirjutades 1 – 2 silbiliste häälikuühendita sõnade häälikstruktuuri (lähem koli) õigesti märkimisega
5. Eristab häälikuühendita sõnas kuulmise järgi teistest pikemat häälikut
6. Jagab kuulnud lause sõnadeks, kasutades sõnade arvu märkimiseks abivahendeid

7. Oskab muuta täiskasvanu eeskujul sõna vältestruktuuri (tibu – tippu).

3.4.3. MATEMAATIKA

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid on, et laps:

- 1) rühmitab esemeid ühe – kahe tunnuse alusel ja võrdleb esemete hulki;
- 2) järjestab esemeid suuruse ja asenditunnuse põhjal;
- 3) tunneb lihtsamaid ajamõisteid ning kirjeldab ja järjestab oma päevategevusi;
- 4) mõtestab loendamistegevust ja seoseid arvude reas;
- 5) mõistab mõõtmistegevust ja olulisemaid mõõtühikuid;
- 6) suudab kirjeldada ümbritsevat ruumi kujundimõistete abil;
- 7) näeb matemaatilisi seoseid igapäevatoimingutes.

Matemaatika sisu on:

- 1) hulgad, loendamine
- 2) arvud, arvutamine;
- 3) suurused ja mõõtmine;
- 4) geomeetrilised kujundid.

Õppe- ja kasvatustegevust kavandades ning korraldades:

- 1) innustatakse last nähtuste ja esemete maailma korrastama ja kujundama ning selles orienteeruma, mille tulemusel laps avastab esemetevahelisi seoseid, leiab esemetes erinevusi ja sarnasusi ning oskab esemeid järjestada, rühmitada ja loendada;
- 2) harjutatakse last määrama enda asukohta ümbritsevate esemete suhtes, orienteeruma ajas ning kasutama vastavaid mõisteid oma tegevuse kirjeldamiseks;
- 3) seostatakse mäng, vaatlused, vestlused ja igapäevatoimingud matemaatikaga, ergutades sealjuures last kasutama erinevaid aistinguid: kuulmis-, nägemis-, haistmis- ning kompimisaistingut;
- 4) suunatakse last ümbritsevat matemaatiliselt kirjeldama (arvud, mõõtühikud, kujundite nimetused jm);
- 5) toetatakse üldistusteni jõudmist ja mõistete kujundamist erinevates objektides sarnaste ja erinevate tunnuste ning omaduste vaatlemise, võrdlemise, kirjeldamise ja sõnastamise kaudu.

ARENKU EELDATAVAD TULEMUSED:

KAHE-AASTASED LAPSED

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine:

- Oskab rühmitada esemeid ühe sarnase tunnuse järgi (suurus, pikkus, värvus, kuju) järgi hulgaks.
- Suudab leida erinevate esemete hulgast palju ja üks
- Saab hakkama asjade kolme piires loendamisega ning küsimusele mitu on? vastamisega

Suurused ja mõõtmine:

- Oskab näha ja leida esemetes erinevusi (suur – väike)

Geomeetrilised kujundid:

- Suudab leida samasuguse kujundi peale-, kõrvuti-, või sisseasetamise teel
- Suudab eristada kompimise – veeretamisega ümmargusi ja kandilisi esemeid (ring – ruut)

Orienteerumine ajas:

- Saab hakkama ööle ja päevale iseloomulikust vestlemisega ning suudab matkida tegevusi mängus

Orienteerumine ruumis:

- Suudab orienteeruda oma kehal ja näitab, mis asub ülal, all, ees, taga

KOLME-AASTASED LAPSED

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine:

- Suudab otsustada, kas nimetatud ese kuulub/ei kuulu moodustatud hulka
- Saab hakkama paaride moodustamisega (üksteisega vastavusse seadmisega, esemeid on võrreldavates hulkades sama palju, ühepalju e võrdselt)
- Saab hakkama 5 piires loendamisega ja tunneb arvude rida 5 ni

Suurused ja mõõtmine

- Suudab võrrelda (järjestab) kahte eset suuruse (suurem – väiksem), pikkuse (pikem – lühem), laiuse (laiem – kitsam) järgi ning kasutada mõisteid

Geomeetrilised kujundid:

- Eristab kolmnurka ja nelinurka ning leiab kujunditega sarnaseid esemeid rühmatoast, õuest, tänavalt

Orienteerumine ajas:

- Oskab leida aastaegadele iseloomulikke tunnuseid (piltidel, vestluses)
- Eristab ööd ja päeva (kirjeldab tegevusi)

Orienteerumine ruumis:

- Suudab määrata teiste laste ja esemete asukohta enda suhtes: ülal, all, ees, taga

NELJA-AASTASED LAPSED

Hulgad, loendamine, arvud, arvutamine:

- Oskab rühmitada esemeid hulkadesse ühe tunnuse alusel
- Suudab moodustada paare
- Saab hakkama arvude loendamisega 10 ni, arvude rida tunneb 7 ni

Geomeetrilised kujundid:

- Tunneb kolmnurka, nelinurka ja ruutu, oskab leida sarnaseid kujundeid ümbritsevast

Orienteerumine ajas:

- Oskab kirjeldada sündmusi, mis toimusid täna (hommikul, päeval, õhtul)

Orienteerumine ruumis:

- Teab vasakut ja paremat poolt oma kehal (vasak – parem käsi/jalg)

VIIIE-AASTASED LAPSED

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine:

- Oskab esemeid ja olendeid kahe erineva tunnuse alusel (rühma lapsed on posid ja tüdrukud) rühmitada
- Suudab esemete hulki paaridesse seades võrrelda ning otsustada, mida on rohkem kui – vähem kui
- Saab aru arvureast 1-10 ni

Suurused ja mõõtmine:

- Suudab järjestada esemeid kõrguse järgi (kõrgem – madalam)
- Suudab järjestada 3 eset suuruse, pikkuse, laiuse ja kõrguse järgi

Geomeetrilised kujundid:

- Oskab kirjeldada ruudu ning ristküliku sarnasusi ning erinevusi ning leida sarnaseid kujundeid ümbritsevast

Orienteerumine ajas:

- Teab ööpäeva osi hommik- päev – õhtu – öö, kirjeldab sündmusi ja tegevusi eile – täna – homme

Orienteerumine ruumis:

- Suudab määrata enda asukohta teiste laste ja asjade suhtes (olen tahvli ees)
- Oskab määrata vasakut ja paremat poolt

KUUE-AASTASED LAPSED

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine:

- Oskab loendada 12 piires, teab arvude rida 12 ni
- Oskab nimetada antud arvule eelnevat/järgnevat arvu
- Tunneb numbrimärke
- Oskab võrrelda arve (on suurem kui, on väiksem kui)
- Suudab kokku panna kahe hulga esemed ja liita
- Saab hakkama ühest hulgast esemete ära võtmisega ja lahutada

Suurused ja mõõtmine:

- Suudab järjestada kuni 5 eset suurustunnuse järgi
- Suudab leida vaadeldavatest objektist silma järgi suurema – väiksema-sama suure ning kontrollida objekte kõrvutades
- Suudab hinnata kaugust silma järgi
- Saab hakkama pikkuse, laiuse ja kõrguse mõõtmisega kokkulepitud mõõtevahenditega
- Oskab järjestada raskuse ja paksuse järgi

Geomeetrilised kujundid:

- Suudab koostada mustreid, laduda pilte kujunditest
- Oskab kujundeid vormi, suuruse, värvuse jm järgi rühmitada

Orienteerumine ajas:

- Suudab tegevusi kirjeldada erinevatel nädalapäevadel ja teab nädalapäevade järjestikuseid nimetusi
- Eristab mõisteid kiiresti – aeglaselt, varsti, hiljem, kohe

Orienteerumine ruumis:

- Oskab määrata esemete asukohta teiste esemete suhtes: all - peal – kohal, keskel, äärel, vasakul, paremal
- Suudab ruumis (õues) juhendite järgi orienteeruda

SEITSME-AASTASED LAPSED

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine:

- Suudab mõtestada arvude rida 12ni
- Saab hakkama 5piires liitmise ja lahutamise ning tunneb ja oskab kasutada vastavaid sümboleid (+, -, =)
- Oskab koostada matemaatilisi jutukesi kahe etteantud hulga järgi

Suurused ja mõõtmine:

- Teab igapäevaelus kasutatavaid pikkusmõõde cm, m, km; massimõõtu ning mahumõõtu liiter; rahaühikuid kroon ja sent ning kasutab neid mängutegevustes
- Oskab mõõta pikkust, raskust ja vedelikku kokkulepitud mõõtvahenditega

Geomeetrilised kujundid:

- Eristab ruumilisi kujundeid (kuup, kera, risttahukas, püramiid) tasapinnalistest kujunditest (ruut, ring, ristkülik, kolmnurk)

Orienteerumine ajas:

- Teab kuude nimetusi ning enda sünnikuud- ja päeva
- Oskab määrata kellaaega täistundides ning koostada päevakava
- Oskab kõnes kasutada õigesti sõnu enne, praegu, hiljem – varem, noorem – vanem.

Orienteerumine ruumis:

- Suudab orienteeruda tasapinnal (paberil)

3.4.4. EESTI KEEL KUI TEINE KEEL

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid on, et laps:

- 1) tunneb huvi eesti keele ja kultuuri vastu;
- 2) soovib ja julgeb eesti keeles suhelda nii eakaaslaste kui ka täiskasvanutega;
- 3) tunneb ära ja saab aru eestikeelsetest sõnadest ning lihtsamatest väljenditest;
- 4) kasutab lihtsamaid eestikeelseid sõnu ja väljendeid igapäevases suhtluses.

Valdkonna „Eesti keel kui teine keel” sisu on:

- 1) kuulamine;
- 2) kõnelemine;
- 3) eesti kultuuri tutvustamine.

Õppe- ja kasvatustegevust kavandades ning korraldades:

- 1) peetakse oluliseks eesti keelt kuulata ja omandada keeleoskus tegevuste käigus, kus sõnalist suhtlemist toetab kontekst (nt ümbritsevad esemed jmt);
- 2) pööratakse erilist tähelepanu erinevate meelte kaasamisele ja näitlikustamisele: kasutatakse miimikat, kehakeelt, žeste, intonatsiooni, muusikat, rütmi ja mitmesuguseid näitlikke vahendeid;
- 3) suunatakse last õpitavat keelt kasutama igapäevategevustes ning suheldes, luues selleks lapsi huvitavaid olukordi ;
- 4) korratakse õpitut erinevates kontekstides ja suhtlussituatsioonides, keeleõpet seotakse teiste tegevustega: liikumise, laulmise, käelise tegevuse, vaatlemise jm-ga;
- 5) vestlusteemade valimisel lähtutakse lapse kogemustest, samateemalistest vestlustest rühmas või kodus (emakeeles);
- 6) valitakse mitmekesiseid pildirikkaid ja lihtsama keelega raamatuid ette- ja ühislugemiseks;
- 7) pedagoog rõhutab õige kõne mudelite kasutamist ning osutab vigadele delikaatselt, korrates sõna või fraasi korrektsena.

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6–7aastane laps:

- 1) mõistab lihtsamat argiteemalist eestikeelset kõnet;
- 2) tunneb ära õpitud sõnad ja väljendid, mõistab neid ning kasutab oma kõnes;
- 3) saab aru korraldusest ja toimib selle järgi;
- 4) saab aru lihtsast küsimusest ning vastab sellele õpitud sõnavara piires;
- 5) kasutab kõnes sobivaid viisakusväljendeid;
- 6) teab peast eestikeelseid luuletusi ja laule;
- 7) oskab nimetada mõningaid Eesti kohanimesid ja tuntud inimesi.

Eesti keele õpetamine mitte-eesti kodukeelega lapsele eesti õppekeelega rühmas

Oluline on õpetaja valmisolek õpetada muust keele- ja kultuurirühmast pärit last. Selleks peavad õpetajal olema teadmised keele õpetamise meetodikatest ning konkreetse lapse kultuuritaustast, rahvuslikust eripärast ja traditsioonidest. Õpetajad kavandavad rühma tegevuskavas (nädala-/kuukavades) rühma eripärast, aasta õppe-eesmärkidest ning nädala-/kuuteemadest tulenevalt sihipärase õppetegevuse (individuaalne tegevus, sõnavaratöö jms).

Eesti keelt õpitakse üldjuhul kogu rühmaga plaanitud õppe- ja igapäevategevuste käigus. Oluline on õpetaja roll (ilmekus, žestid, näitlikustamine jms) mitte-eesti kodukeelega lapsele tegevuste sisu ja tähenduse mõistetavaks tegemises. Soovitav on õpetada lapsele uut sõnavara enne uue nädalateema tutvustamist. Niiviisi saaks laps õpetaja seletustest paremini aru ning lööks plaanitud tegevustes aktiivselt kaasa. Lisaks sellele tegeldakse mitte-eesti kodukeelega lastega 2–3-liikmelistes rühmades (kui ühes rühmas käib rohkem kui üks niisugune laps), vajaduse korral ka individuaalselt. Individuaalset tegevust kavandades, last õpetades ja tema eestikeelse kõne arengut jälgides arvestab õpetaja lapse eripära (kui palju ja millises valdkonnas laps toetamist/tähelepanu vajab, nn vaikiva perioodi arvestamine jm). Oluline on rikastada lapse sõnavara ja arendada tema eestikeelset kõnet, lähtudes rühmas käsitletavatest nädalateemadest ning üldisest arengutasemest, et laps kohaneks võimalikult ruttu, saaks teda ümbritsevast kõnest aru ning võiks aktiivselt osaleda mängudes ja igapäevatoimingutes.

Lapse arengu eeldatavad tulemused vanuseti:

Üldteema	3–4aastased	4–5aastased	5–6 aastased	6–7 aastased
Kuulamine	1. Tunneb huvi eesti keele vastu. 2. Kuulab ja tajub eesti keele kõla.	1. Reageerib adekvaatselt lihtsamatele korraldustele. 2. Kuulab eestikeelset ettelugemist või jutustamist. 3. Mõistab lihtsamaid õpitud küsimusi. 4. Tunneb ära õpitud sõnad ja väljendid ning mõistab neid.	1. Tunneb huvi eesti keele vastu. 2. Kuulab ja tajub eesti keele kõla. 3. Omandab oskused ja strateegiad, mis aitavad tal vaadates, kuulates ja lugedes eestikeelse teksti tähendusest aru saada. 4. Reageerib adekvaatselt eesti keeles antud korraldustele.	1. Reageerib adekvaatselt eesti keeles antud korraldustele. 2. Kuulab ja mõistab kõnet, mis on vahetult seotud suhtlussituatsiooniga, ning oskab sellele reageerida nii füüsiliselt kui ka verbaalselt. 3. Mõistab ettelõetud või jutustatud eakohase

			<p>5. Tunneb tuttavas kontekstis ära lihtsamad õpitud sõnad ja väljendid ning mõistab neid.</p> <p>6. Mõistab esitatud küsimusi.</p> <p>7. Kuulab ja mõistab kõnet, mis on vahetult seotud suhtlussituatsiooniga.</p>	<p>eestikeelse teksti põhisisu.</p> <p>4. Mõistab esitatud küsimusi.</p> <p>5. Tunneb ära õpitud sõnad ja väljendid ning mõistab neid.</p>
Üldteema	3–4aastased	4–5aastased	5-6 aastased	6-7 aastased
Kõnelemine	Kordab järele lihtsamaid sõnu.	<p>1. Teab õpitud lihtsamaid viisakusväljendeid.</p> <p>2. Tunneb aktiivset huvi asjade nimetuste vastu.</p> <p>3. Kordab järele õpitud sõnu ning kasutab neid tuttavate esemete, tegevuste ja omaduste nimetamiseks.</p> <p>4. Oskab vastata lihtsamatele küsimustele.</p>	<p>1. Kasutab elementaarseid viisakusväljendeid</p> <p>2. Kordab järele õpitud sõnu ja fraase ning kasutab neid tuttavate esemete, tegevuste ja omaduste nimetamiseks.</p> <p>3. Oskab koostada lihtsamaid fraase ja lauseid.</p> <p>4. Kasutab endast rääkides sõna mina.</p> <p>5. Vastab küsimustele õpitud sõnavara piires.</p>	<p>1. Tunneb ja kasutab õpitud viisakusväljendeid erinevates suhtlussituatsioonid es.</p> <p>2. Kõneleb õpitud sõnavara piires ning suudab algatada ja lõpetada vestlust.</p> <p>3. Näitab üles keelelist initsiatiivi, teeb ettepaneku kõnelda.</p> <p>4. Vastab küsimustele ja oskab ise esitada lihtsamaid küsimusi.</p>

			<p>6. Teab peast mõnda eestikeelset laulu, luuletust, liisusalmi.</p> <p>7. Tunneb aktiivset huvi asjade nimetuste vastu.</p> <p>8. Hääldeb järele kuulnud sõnu.</p>	<p>5. Moodustab ise lihtsamaid fraase ja lihtlauseid.</p> <p>6. Kõneleb õpitud sõnavara piires, suudab algatada ja lõpetada vestlust, räägib endast ja oma perest ning vestleb endale olulistel teemadel omandatud sõnavara (või läbitud teemade) piires.</p> <p>7. Teab peast mõnda eestikeelset luuletust ja laulu.</p> <p>8. Tunneb aktiivset huvi kontakti loomise vastu täiskasvanute ja teiste lastega ka väljaspool lasteaeda.</p> <p>9. Hääldeb õigesti uusi õpitud sõnu.</p> <p>10. Kasutab keelt koos õpetajaga aktiivselt.</p>
Üldteema	3–4aastased	4–5aastased	5-6 aastased	6-7 aastased
Lugemise ja kirjutamise		Hääldeb järele kuulnud sõnu.	1. Tunneb kirjapildis ära oma nime ja	1. Tunneb eesti keele häälikuid ja

alused			<p>mõned eestikeelsed sõnad.</p> <p>2. Oskab kirjutada oma nime trükitähtedega.</p> <p>3. Tunneb huvi eesti keeles lugemise ja kirjutamise vastu.</p> <p>4. Tunneb ära õpitud häälikud ja tähed ning nimetab neid.</p>	<p>tähti.</p> <p>2. Hääldeb häälikuid korrektselt.</p> <p>3. Tunneb kirjapildis ära eestikeelsed sõnad.</p> <p>4. Loeb lihtsamat eestikeelset teksti.</p> <p>5. Näitab huvi ja initsiatiivi eesti keeles kirjutamise vastu.</p>
Eesti kultuuri tutvustamine	<p>Tunneb huvi Eesti rahvussümbolite vastu.</p>	<p>1. Tunneb ära Eesti lipu ja oskab seda kirjeldada.</p> <p>2. Oskab nimetada, mis riigis ta elab.</p> <p>3. Tunneb huvi Eestis tähistatavate rahvakalendri tähtpäevade vastu.</p> <p>4. Tunneb huvi eesti rahvaloomingu vastu.</p>	<p>1. Tunneb huvi Eesti rahvussümbolite vastu.</p> <p>2. Tunneb Eesti rahvussümbolitest ära Eesti lipu, rahvuslille ja -linnu ning oskab neid nimetada.</p> <p>3. Teab ja oskab nimetada, mis riigis ta elab.</p> <p>4. Oskab nimetada mõningaid Eestis tähistatavaid riiklikke ja rahvuslikke tähtpäevi.</p> <p>5. Oskab laulda mõnda tuntud eesti lastelaulu, rahvalaulu.</p>	<p>1. Teab ning oskab Eesti rahvussümbolitest kirjeldada Eesti lippu, rahvuslille ja rahvuslinnu.</p> <p>2. Tunneb huvi Eestis tähistatavate rahvakalendri tähtpäevade vastu.</p> <p>3. Oskab nimetada mõningaid Eestis tähistatavaid riiklikke ja rahvuslikke tähtpäevi.</p> <p>4. Oskab kirjeldada mõne Eestis tähistatava tähtpäevaga seotud kombeid.</p>

			6. Teab mõnda eestikeelset liisusalmi.	5. Oskab laulda mõnda eesti rahvalaulu. 6. Tunneb ära eesti rahvarõivad.
--	--	--	--	---

Lapse keeleoskuse arengu hindamise põhimõtted:

Lapse eesti keele omandamise tulemuslikkust hinnates on oluline olla kursis nii lapse üldise kui ka keelelise arenguga. Sestap peaks lapse eesti keele kui teise keele arengut hindama kõigi lapsega tegelevate pedagoogidega koostöös. Eesti keele kui teise keele õppes hinnatakse eelkõige protsesse: laste osalemist, aktiivsust ja kaasahaaratust. Kuna laste keeleline areng on erinev, siis on eeldatavate õpitulemuste saavutamine samuti isikuti erinev. Seetõttu hinnatakse lapse eesti keele kui teise keele arengut eelkõige tema enda varasemate tulemustega võrreldes.

3.4.5. KUNST

Kunstiõpetuse eesmärgid, sisu ja korraldus.

Eesmärgid on, et laps:

- 1) Laps tunneb rõõmu loovast eneseväljendusest;
- 2) kujutab isikupäraselt ümbritsevaid esemeid, sündmusi ja oma kujutlusmaailma;
- 3) vaatleb, kirjeldab ja kujundab ümbritsevat ja tarbeesemeid;
- 4) kasutab õpitud voolimis-, joonistamis- ning maalimisvahendeid ja -võtteid;
- 5) kasutab materjale ja tööriistu ohutult ning sihipäraselt;
- 6) vaatleb kunstiteoseid ja kirjeldab nähtut.

Sisu:

- 1) kujutamine ja väljendamine: mõtete, tunnete edasiandmine nähtaval kujul;
- 2) kujundamine: objektile esteetilise lisaväärtuse andmine;
- 3) tehnilised oskused: voolimine, joonistamine, maalimine, meisterdamine;
- 4) kunstiteoste vaatlemine, vestlused kunstiteostest, kunstist.

Õppe- ja kasvatustegevust kavandades ja korraldades:

- 1) antakse lapsele võimalus saada elamusi, tunda rõõmu ja rahulolu ning tal on võimalus väljendada oma maailmanägemist;
- 2) suunatakse last vaatlema ning voolides, joonistades, maalides ja meisterdades kasutab laps vaatlustel tehtud tähelepanekuid;
- 3) kasutatakse teemasse sisseelamiseks mängu, muusikat, lihtsat lavastust, jutu lugemist jne;
- 4) arvestatakse, et lapse jaoks on oluline loomiseks ja lahenduste leidmiseks teha katsetusi ning avastusi, otsida ja saada vastuseid tekkinud küsimustele, omandatud oskusi kombineerida;
- 5) julgustatakse last kasutama ja katsetama tema enda pakutud lahendusi töö mitmekesistamiseks ning ergutatakse lapse kujutlus- ja algatusvõimet, jälgides, et säiliks lapse isikupärane eneseväljendus;
- 6) viiakse kunstitegevusi läbi ka õues, samuti kasutatakse kunstitegevust teiste valdkondade õppe- ja kasvatustegevuste osana, joonistatakse nii paberile, kivile, puidule, liivale või kombineeritakse erinevaid materjale;
- 7) suunatakse last tehtut analüüsima, selgitama, miks ta kujutas esemeid, nähtusi just sellisel viisil, milliseid materjale ja tehnikaid kasutas ning kuidas tööga rahule jäi. Kaaslaste töödesse tolerantse suhtumise kujundamisele aitab kaasa, kui analüüsitakse nii laste töid kui ka kunstiteoseid ning põhjendatakse oma hinnangut.

Õppe- ja kasvatustegevuse visioonid ja eesmärgid erinevates vanuserühmades:

1,5–3 aastasel lapsel:

Kunstiõpetuse eesmärk on anda lapsele võimalus tutvuda erinevate materjalidega, seda eelkõige käega katsumise ja katsetamise teel (kätevärv, voolimisvaha ja plastiliin, erinevad paberid, tekstiilid, karvased traadid jmt). Heaks võimaluseks lapse tunnetuse arendamiseks on ka kasutusele võtta loodusest leitud materjalid, nagu puukoor, liiv, känd, sammal ja samblik. Käelise tegevuse juures on olulisem protsess kui lõplik visuaalne tulemus. Juhendamise juures on oluline julgustada last katsetama ja erinevaid materjale tunnetama, neid kirjeldama (pehme, karvane, sile jne). Siinkohal on tähtis lapse püsivuse kujundamine, tegevusele keskendumise harjutamine.

Käelisteks tegevusteks võiksid olla joonistamine (pehmed paksemad värvipliatsid, pastellid,

kriidid) ja maalimine guashvärvidega (laiemad pintsliid), et laps kogeks protsessi ning tajuks enda loodud tagajärge/tulemust. Katsetada võib ka erinevatele pindadele/materjalidele maalimist (kivid, papp jne). Guashvärvide ja värviliste joonistamisvahendite kasutamine annab lapsele võimaluse õppida tundma erinevaid värve (olulisemad on põhivärvid ja roheline). Toetada ja juhendada tuleb lapse pliiatsi- ja pintslihoidu. Samuti võib koos juhendajaga kasutusele võtta veetopsid pintsli loputamiseks.

Oluline materjali tunnetuse protsess on voolimine, seda nii plastiliini, voolimisvaha kui ka isevalmistatud massi kasutades. Erinevad materjalid käituvad voolimisprotsessil erinevalt, andes lapsele võimaluse tunnetada nende eripära. Julgustama peaks last materjali rullima, veeretama, vajutama, näppude vahel tükeldama.

Erinevate materjalide tundmaõppimist ning käelise mootorika arengut toetab ka paberite rebimine ja kortsutamine. Tutvustada võib lapsele kleepimist liimipulgaga.

Sõrmedega jäljendite tegemine liivale, lumele jm on lapsele samuti heaks võimaluseks enda ja ümbritsevate materjalide tundma õppimiseks.

Kujutamine ja väljendamine

- Tunneb rõõmu kunstitegevuses osalemisest;
- Leiab kritselduste hulgast nime(tuse) andmist või loo jutustamist väärivaid kujundeid;
- Leiab ümbritsevas juhendamise toel sinise, kollase, punase ja roheline värvi.

Kujundamine

- Kaunistab (täppidega, joontega) ruumilisi ja tasapinnalisi esemeid (nt lillepotti, paberit, taskurätti, papptaldrikut, palli, sokki, plastiliinist plaati, kivi jne).

Voolimine

- Tükeldab ja liidab voolimismaterjali ka nn teadvustamata, luues kujundeid ja andes neile erinevaid nimetusi;
- Õpetajat jäljendades muljub ja näpistab, rullib ja veeretab voolimismaterjale;
- Teeb sõrme või pulgaga pehmesse voolimismaterjali jäljendeid.

Joonistamine

- Kritseldab hoogsalt;
- Joonistab järele vertikaalse, horisontaalse joone;
- Tekitab iseseisvalt jämedate joonistusmaterjalidega (rasvakriitide, pehmete pliiatsitega jne) erinevaid jälgi (täppe ning vertikaalseid, horisontaalseid, sirgeid, lainelisi, katkendlikke ja spiraalseid jooni), püsides paberi piirides.

Maalimine

- Tõmbab pintsliga erineva suunaga jooni, teeb täppe ning katab pindu;
- Trükib näpuvärvidega sõrmede ja kogu käega;
- Vajutab jäljendeid, kattes templi iseseisvalt värviga.

Meisterdamine

- Kortsutab iseseisvalt pehmet paberit ning rebib paberist tükke;
- Katab aluspinna liimiga, puistab sellele erinevaid objekte ja liimib kujundeid.

Kunsti vaatlemine, vestlused kunstist

- Vaatleb pilte, näidistöid ja raamatuillustratsioone ning vastab küsimustele;
- Näitab teistele oma tööd kui kunstiteost ja räägib sellest.

3–4 aastasel lapsel:

Laps märkab üha enam ümbritsevat keskkonda, erinevaid objekte, vorme ja värve.

Kunstitegevused annavad lapsele võimaluse enese väljendamiseks. Selles vanuses asenduvad abstraktsemad kujutised (kriitseldused) vähehaaval konkreetsete vormidega. Laps juhib üha enam oma tööd. Laps hakkab aru saama piirides värvimise mõttest, erinevate kujundite erinevustest (joon, ring, täpp jm). Jätkub ka materjalide ja töövahendite tundma õppimine. Kasutusele võetakse käärid, liimid, voolimispulgad jm. Avastatakse värvide segamine, kogetakse erinevate värvide puhul erinevat meeleolu. Looduslikust materjalidest meisterdamine ja nende joonistamine võimaldab lapsel end veel julgemalt ja loomingulisemalt kunstis väljendada.

Juhendajal on oluline roll suunata last märkama ümbritsevaid värve ja vorme. Erinevate õppeainete raames õpitakse juurde uusi värvitoone ja kujundeid. See annab lapsele kindluse kujutada ise objekte julgemalt (näit ringist saab päikese). Lapsega suhtlemine kunstitöö valmimise jooksul annab talle võimaluse lahti mõtestada loodu sisu (mis ja miks). See julgustab last rääkima (ennast väljendama) ja fantaasiat arendama. Oluline on last kiita ning tunda tema tehtu vastu huvi. Samuti julgustada last vabalt (iseseisvalt) looma ja oma ideid kujutama. Kindlasti tuleks hoiduda igasugusest negatiivsest kriitikast lapse tööde suhtes. Koos vestlemine tehtud töödest ja kunstist süvendab lapses huvi rohkem katsetada ja õppida.

Kujutamine ja väljendamine

- Kujutab natuurist inspireeritud asju, objekte jne isikupäraste sümbolitega;
- Jutustab oma piltides tuttavatest asjadest;
- Tunneb ümbritsevas sinise, punase, kollase ja rohelise värvi.

Kujundamine

- Koostab elementidest lihtsa kordumisskeemiga mustririba;
- Kujundab õpetajaga koos tähtpäevakaardi sündmuse meeleoluga sobivate motiividega.

Voolimine

- Rullib ja veeretab voolimismaterjali iseseisvalt;
- Loob lihtsaid esemeid tekkinud vorme liites, kujutab loomi;
- Voolimispulgaga kujundab spontaanselt eseme pinda;
- Õpetaja abiga püüab piklikke vorme spiraaliks keerata, kaht haru omavahel keerates palmikuks ühendada;
- Voolimismaterjalile spontaanselt erinevat kuju andes loob oma fantaasiakujundeid, surub loodud vormi kokku ja alustab uut;
- Liidab loodud voolingule väiksemaid osi (väikesed ümarvormid kaunistuselementidena, silmadena jne).

Joonistamine

- Joonistab lihtsaid vorme;
- Joonistab ümarvorme ning tõmbab sellest erineva suuna ja erineva pikkusega jooni;
- Ühendab joonistustes lihtsaid kujundeid;
- Tõmbab kindla suunaga jooni (lillele varre, õhupallile nõõri).

Maalimine

- Maalib enamasti spontaanselt;
- Loputab pintslit, kui seda talle meelde tuletada;
- Õpetajaga koos teeb pintslivajutusi pintsli külgedega;
- Töötades vesivärvidega avastab värvide olemust – üksteise sisse sulades tekivad uued toonid.

Meisterdamine

- Kortsutab iseseisvalt ka tugevamat paberit, nt värvilist paberit ja ajalehti;
- Lõikab paberist ribasid ning teeb sisselõikeid;
- Koos õpetajaga liidab materjale liimi või plastiliiniga.

Kunsti vaatlemine, vestlused kunstist

- Vaatleb pilte, raamatuillustratsioone, vastab küsimustele, avaldab ka arvamust;
- Jutustab küsimuste toel, mida ta on oma töödes kujutanud.

4–5 aastasel lapsel:

Selles vanuses oskab laps erinevate tehnikate (maalimine, joonistamine, voolimine) abil kujutada juba konkreetsemaid esemeid ent fantaasial on jätkuvalt oluline roll. Laps hakkab

tasapisi teadlikumalt oma tööd juhtima. Juhendaja rolliks on küsimuste/vestluse abil last juhendada, et lapsel jätkuks püsivust ja motivatsiooni töö lõpuni viia. Ent selles eas oskab laps tuletada ka etteantud sisule sobivaid vorme ja värve. See on oluline kinnistamiseks õpitud värvitoone ja erinevaid kujundeid (näit maja on nelinurkne). Ette võib lapsele lugeda lugusid või näidata teemakohaseid loodusfotosid, et lapse fantaasia saaks rakenduda.

Lapsel muutuvad töödes jooned järjest täpsemaks ja kindlamaks. Värvitud pinnad püsivad kujutatud piires. Käärde ja liimipulga kasutamine muutub kindlamaks. Juhendaja roll on märgata toetamist/suunamist vajavaid kohti (pliiatsi- pintsli- ja käärde hoid), samuti pakkuda ja tuletada meelde erinevaid võimalusi, mida töös saaks kasutada.

Juhendaja võiks julgustada last temal endal ideid looma, samuti valima värvitoone ja tehnilise teostuse viisi. Lapsel tekib võimalus luua erinevaid materjale koos (ühes töös) kasutades. Selleks annavad hea võimaluse mitmesugused meisterdamistööd. Laps oskab järjest enam detaile ühendada (voolimine, kleepimine jm).

Laps oskab ja tahab oma tööst jutustada ning põhjendab oma valikuid. Samuti teab tööle panna nime, tunneb uhkust oma tehtu üle. Oluline on juhendajal last kuulata ja teda kiita.

Kujutamine ja väljendamine

- Kujutab naturist inspireeritud asju, objekte jne isikupäraste sümbolitega, mis olemuselt täienevad ja muutuvad keerukamaks;
- Jutustab oma piltides nii tuttavatest asjadest ja kogetud sündmustest kui ka oma fantaasiatest;
- Kasutab emotsioonide, nähtuste, esemete jne kujutamiseks värvitoone oma seostest ja tunnetest lähtuvalt.
- Valib mõtte teostamiseks sobivaimana tunduvaid vahendeid;
- Võrdleb heledamaid ja tumedamaid värvitoone ning tunneb sinist, kollast, punast, rohelist, valget, musta, pruuni ja roosat.

Kujundamine

- Koostab elementidest lihtsa kordumisega mustririba eseme äärisel kaunistamiseks (tass, taskurätt jne);
- Kujundab õpetajaga koos tähtpäevakaardi sündmuse meeleoluga sobivate motiividega;
- Valib kaunistusmotiivi ja kannab juhendamisel šablooni või templi abil selle omavalitud kohale esemel (kruusil, taldrikul, pluusil jne).

Voolimine

- Õõnestab ümarvorme süvendit pöidlaga vajutades;
- Muudab voolimismaterjalide kuju neid pigistades ja venitades;

- Nii ümar- kui ka piklikke vorme töödeldes loob soovitud esemeid.
- Ühendab voolitud detaile omavahel.

Joonistamine

- Jooni ja kujundeid ühendades joonistab sümbolitega, mis täienevad ja muutuvad keerukamaks;
- Joonistab ning värvib pindu värvi- ja viltpliiatsitega, kriitide ja söega, muutes joonte tihedust;
- Kasutab joonistusvahendeid liigse surveta.

Maalimine

- Võtab pintslile vajaduse korral lisaks värvi ja katab pindu;
- Teeb objektidele väiksemaid detaile pintslivajutuste ja –tõmmetega;
- Ei kata maalides juba küllaldaselt kaetud pinda korduvalt.

Meisterdamine

- Rebib ja lõikab paberist ribasid ja kujundeid ning kleebib need sõltuvalt töö olemuselt;
- Lükib paelale, traadile vms auguga esemeid;
- Valib meelepärased meisterdamisvahendid (looduslikku ja tehismaterjali, paberit jms) ning neid omavahel ühendades või materjale kombineerides loob oma töö.

Kunsti vaatlemine, vestlused kunstist

- Vaatleb oma algatusel raamatuillustratsioone ja kunstitöid ning esitab nende kohta küsimusi ja avaldab arvamust;
- Jutustab küsimuste toel, mida ta on oma töödes kujutanud, ning nimetab, mis materjale ta on oma töös kasutanud;
- Suhtub heasoovlikult kaaslaste töödesse.

5-6 aastasel lapsel:

Selles vanuses oskab laps oma töödes kujutatut luua detailsemalt ja täpsemalt. Oluliseks muutub ka värvide täpsem ja teadlikum valik. Selleks annab hea võimaluse ka värvide ise segamine (näit kollane+punane=oranž) ning töövahendite ja materjalide laialdasem valikuvõimalus. Näiteks teab laps valida vastavalt vajadusele õige suuruse ja kujuga pintsli jmt. Lapsele antakse võimalus kasutada ka erinevaid värve ja pastelle. Guashidele võiksid lisanduda akvarellid ja akrüülid, rasvakriitidele pastellid ja õlipastellid. Siia lisandub ka erinevate paberite kasutusele võtmine.

Lapsel muutub järjest tähtsamaks töö mõte, st ta on teadlik oma loodust, oskab sellest rääkida ja seda analüüsida. Lisanduvad esimesed sammud proportsioonide tajumisel. Siinkohal tuleb

kasuks juhendaja poolne tähelepanu suunamine (suurem/väiksem, ees/taga jne). Laps oskab luua oma fantaasiat rakendades jutustuse või luuletuse ette lugemisel, muusika ette mängimisel jmt omanäolise taiese.

Laps oskab ise loodusest ja ümbritsevast keskkonnast leida meisterdamiseks sobivaid vahendeid (näit teokarbid, puukoor, seemned jne). Temas on soov katsetada ja avastada. Juhendajal on eelkõige toetaja ja julgustaja roll. Tähtis on lapses alles hoida julgus ja vabadus luua.

Lapsi võiks kaasata rühmas näituse kujundamisse, üles panemisse. Samuti anda neile võimalus kaunistada teemakohaselt rühmaruume ja peolauda. Arendav oleks külastada lastega kunstikoolide jmt näitusi.

Kujutamine ja väljendamine

- Kujutab äratuntavalt, inimesi, loomi, ehitisi, masinaid, loodust;
- Jutustab temaatilistes töodes oma tegelaste tegevusest, omavahelistest suhetest ning miks ta valis just selle kujutamisi;
- Tunnetab ümbritsevas esinevaid värve ja nimetab neid.

Kujundamine

- Kasutab oma töös koos erinevaid tehnilisi oskusi (nt voolingu üle värvimine);
- Kujundab kaunistusmotiivi või mustri;
- Aitab kujundada tähtpäevadega seotud peolauda ja ruumi.

Voolimine

- Voolib loovalt, kasutades koos naturile omastega ka fantaasiaelemente;
- Annab edasi esemete osade suurusvahekordi, kehaosade asendeid ja lihtsamat tegevust;
- Kasutab voolimispulka erinevate pindade loomiseks;
- Rullib voolimismaterjali ning vajutab sellest välja kujundeid, mida saab edasi töödelda.

Joonistamine

- Joonistab ümbritsevast tuttavaid esemeid ning loob pilte fantaasia järgi;
- Joonistab plaane, erinevaid masinaid ning nendel välja väiksemate osade kuju;
- Kasutab joonistamisvahendite erinevaid võimalusi (kriidi otsaga – kriidi küljega; pliiatsi survest paberile oleneb tooni tugevus; erineva suuna ja tugevusega jooni tõmmates saab luua huvitavaid pindu).

Maalimine

- Katsetab värvide segamist (põhivärvid);
- Helestab ja tumestab (põhi) värve;
- Loob abstraktseid pilte (väljendab värvidega tundeid, emotsioone, aastaaegu);

- Kasutab töös eri jämedusega pintsleid.

Meisterdamine

- Meisterdab huviga karpidest, topsidest, torudest, pesulõksudest, looduslikust materjalist jne;
- Liimib tööle volditud, rullitud ja kääridega töödeldud paberist detaile, lõngajuppe, nõöri, riideribasid jne;
- Täiendab töid loodusliku materjaliga (kasutada PVA-d või puiduliimi);
- Teeb lihtsaid lõnga-, tekstiili- ja villatöid (punumine, põimimine, sõlmimine).

Kunsti vaatlemine, vestlused kunstist

- Vaatleb omal algatusel inimesi, loomi, ehitisi, masinaid, loodust, kirjeldab detaile;
- Jutustab oma töödes kujutatust ja nimetab, mis materjale ta on selleks kasutanud.

6–7aastasel lapsel:

Selleks vanuseks võib lapsel olla välja kujunenud oma kujutamise stiil, vahel ka tema lemmikvärvid ja -vahendid. Oluline on last julgustada loometöodes, pakkudes vajadusel ka uusi lahendusi ja võimalusi. Tähtis on lapsel säilitada tema isikupärane kunstistiil.

Erinevate tehnikate õppimiseks saab juhendaja lastele pakkuda ka internetiõpet (õppevideod), näiteks origami voltimise, õhupallikujude valmistamise jne tarvis. Erinevate töötubade külastused on samuti arendavad nii lastele kui juhendajale.

Laps tajub enda ja kaaslaste töödes sealset meeleolu, oskab lugusid rääkida pildi järgi, ise juurde fantaseerides. Juhendaja ülesanne on võrdselt suhtuda laste töödesse, kiites ja julgustades kõiki omanäoliselt looma.

Kunstinäituste külastused on inspireerivad nii lastele kui juhendajale. Juhendaja võiks tutvustada kunstiga seotud erinevaid valdkondi (näit keraamika, fotograafia, veebikujundus, tootedisain jne). Märkates lapse annet kunstiõpetuse raames, soovitab juhendaja lapsevanematel lapse õpingute jätkamist kunstiringis/-koolis.

Kujutamine ja väljendamine

- Kasutab loovalt geomeetrilisi kujundeid ja nende kombinatsioone keerukamate objektide ülesehitamiseks;
- Püsib töös valitud teemas seda isikupäraselt tõlgendades;
- Jutustab temaatilistes töödes tegelaste tegevustest, omavahelistest suhetest ning tegevusajast ja –kohast;
- Rõhutab kõige tähtsamat oma töös värvi, suuruse või asukoha valikuga;
- Tunneb ümbritsevas esinevaid värve ja nimetab erinevaid värvitoone (hallikas, taevasinine jne).

Kujundamine

- Märkab mustri rütmi ja suudab seda jätkata;
- Kujundab kaunistusmotiivi või mustri, arvestades kaunistatavat eset;
- Selgitab omavalmistatud (voolitud, volditud, meisterdatud) esemete otstarvet ja nimetab koha, kuhu see sobib;
- Aitab kujundada tähtpäevaga seotud peolauda ja ruumi.

Voolimine

- Kasutab iseseisvalt tuttavaid voolimismaterjale, arvestades nende eripära;
- Valmistab õpetajaga koos uusi voolimissegusid (näit soola- ja jahutaigen);
- Niisutab voolitud esemete ühenduskohti nende tugevdamiseks.

Joonistamine

- Kasutab soovi korral koos erinevaid joonistusvahendeid nende olemusest lähtuvalt;
- Värvib oma joonistatud või värviraamatu kujundeid, varieerides käe liikumise suunda;
- Sobitab pindu kattes heledaid ja tumedaid, peeni ja jämedaid jooni.

Maalimine

- Segab värve uute toonide saamiseks;
- Kasutab töös eri jämedusega pintsleid;
- Vältib värvide määrdumist;
- Kasutab töös pintslit erinevalt (pintslit otsa ja külgi).

Meisterdamine

- Kujundab või täiendab oma tööd, kleepides sellele erinevast materjalist tükke, objekte jne;
- Valib eri materjalide liitmiseks ühendusviiside seast oma mõtte teostamiseks sobivamad või leiab oma võtmed;
- Valmistab lihtsa mänguasja täiskasvanu tegevust matkides.

Kunsti vaatlemine, vestlused kunstist

- Märkab teoseid või ümbruses leiduvaid objekte vaadeldes ning kirjeldades detaile ja värve ning tajub meeleolu;
- Fantaseerib ja jutustab teose juurde ka loo: mis juhtus enne, mis juhtub pärast;
- Kasutab raamatuillustratsioone, fotosid ja kunstiteoseid (sh skulptuure) oma töö lähtealusena, luues oma vaba ja isikupärase variandi.

Soovitavad õppevahendid:

Joonistusvahendid:

- 1) harilikud pliiatsid, värvipliiatsid, akvarellpliiatsid (joonistamiseks sobivad jämedamad pehmed pliiatsid – B, M);
- 2) kriidid, rasvakriidid, õlipastellid, (kuiv)pastellid, vahakriidid;
- 3) süsi ja söepliiatsid;
- 4) viltpliiatsid (alla 3 a pole soovitatavad).

Värvimisel kasutatavad vahendid:

- 1) erineva laiuse ja kujuga pintslid (ka maalripintslid), värvirullid (karvased, mustriiga jmt)
- 2) muud vahendid, näit papi- ja riideribad, pesukäsnad jms (ka trükitehnikaks)

Värvid:

- 1) kattevärvid (guašš, akrüül, näpuvärvid);
- 2) akvarellvärvid.

Voolimismaterjalid ja vahendid:

- 1) savi;
- 2) plastiliin;
- 3) voolimisvaha;
- 4) omavalmistatud voolimissegud (paberimass, soolatainas, saepurumass);
- 5) erineva kujuga voolimispulgad ja vormid;
- 6) väikesed tainarullid.

Paberid:

- 1) joonistuspaper maalimiseks, kriitide- ja pastellidega joonistamiseks (võib ka pastellipaber);
- 2) akvarellipaber maalimiseks;
- 3) papp ja kartong
- 4) siidipaber;
- 5) krepp-paber;
- 6) majapidamispaper, ajalehed, kalka, küpsetuspaber jne;
- 7) värviline paper;
- 8) värviline kartong.

Meisterdamisvahendid:

- 1) liim (liimipulgad, PVA, tapeediliim, erinevad tuubiliimid);
- 2) käärid;
- 3) naaskel;

- 4) väike haamer;
- 5) traat ja karvane traat;
- 6) erineva suurusega karbid;
- 7) looduslik materjal (kõrred, oksad, puukoor, käbid, kivid jms);
- 8) jääkmaterjal (papptorud, plastpudelid, topsid, munakarbid jne);
- 9) tekstiil ja tekstiilijäägid;
- 10) vill, lõng;
- 11) paelad, nõöbid, teip, plastikosised (silmad, pärlid) jm lisandid.

3.4.6. MUUSIKA

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) tunneb rõõmu laulmisest ja musitseerimisest;
- 2) suudab keskenduda kuulatavale muusikapalale;
- 3) suudab ennast loovalt väljendada laulmise, liikumise, tantsimise ja pillimängu kaudu;
- 3) suudab musitseerida nii rühmas kui ka üksi.

Valdkonna *Muusika* sisu:

- 1) laulmine;
- 2) muusika kuulamine;
- 3) muusikalis-rütmiline liikumine;
- 4) pillimäng.

Õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) on esikohal emotsionaalne ja aktiivne muusikaalne tegevus;
- 2) kujundatakse ja arendatakse lapse muusikalis-loomingulisi võimeid, samuti kultuurilis-sotsiaalset aktiivsust ning väärtushinnanguid;
- 3) arvestatakse lapse individuaalseid eeldusi ning toetatakse eduelamusele ja tunnustusele;
- 4) kasutatakse muusikat lõimiva tegevusena ka teistes õppe- ja kasvatus- tegevuse valdkondades nagu *Keel ja kõne*, *Kunst* jne; muusika on igapäevaelu osa, nii argi- kui ka pidulike sündmuste puhul;
- 5) seostatakse üksteisega muusika kuulamine, laulmine, pillimäng, muusikalis-

rütmiline liikumine, mängud ja tantsud;

6) muusikapalade (laulud, palad muusika kuulamiseks, tantsud ja mängud, pillilood) valikul arvestatakse laste huvidega ning ea- ja jõukohasusega.

Lapse arengu eeldatavad tulemused õppekava läbimisel vanuseti

Kuni 2-3 aastase lapse arengu eeldatavad tulemused	3-4 aastase lapse arengu eeldatavad tulemused	4-5 aastase lapse arengu eeldatavad tulemused	5-6 aastase lapse eeldatavad tulemused	6-7 aastase lapse eeldatavad tulemused
1) kuulab ja jälgib õpetaja laulu	1) osaleb laulude esituses (plaksutab või laulab kaasa)	1) laulab peast lihtsamaid rahva ja lastelaule	1) laulab loomuliku häälega, esitab laule rühmaga samas tempos	1) laulab ilmekalt loomuliku häälega ja vaba hingamisega
2) sooritab koos õpetajaga vastavalt laulu tekstile-paigal tammumine, keerutamine, koosjalu hüplemine, lehvitamine, käte peitmine selja taha, sõrme vibutamine	2) liigub koos õpetajaga (kõnd, jooks, päkkadel kõnd, ja vahelduva jalaga koputamine, keerutamine paarilisega	2) osaleb laulumängu-des, kasutab eakohaseid tantsuelemente (põlvetõste-kõnd liikumine hanereas, ringis)	2) laulab peast õpitud laule	2) laulab eakohaseid rahva- ja lastelaule nii rühmas/ansambelis kui ka üksi
3) tunneb rõõmu kuulatavast laulust ja muusikapalast	3) reageerib emotsionaalselt muusika iseloomule (plaksutab, kõigutab keha)	3) tunneb ära õpitud laulu ja muusikapala	3) tunneb žanre marss, laul, tants	3) suudab laulu või muusikapala tähelepanelikult kuulata ning kuulatud muusikat iseloomustada

		4) kuulab laulu ja muusikapala	4) kuulab laulu ja muusikapala huviga	4) eristab kuulmise järgi laulu ja pillimängu
				5) eristab tämbri ja kõla järgi õpitud pille
			6) mängib rütmisaateid, osaleb ansamblimängus ja lõpetab teistega üheaegselt	6) mängib eakohastel rütmi- ja meloodiapillidel õpitud lauludele ja instrumentaal-paladele lihtsaid kaasmänge
7) mängib õpetaja ettenäitamisel	7) mängib muusikat kuulates kehapillil	7) mängib rütmipille	7) mängib rütmi- ja meloodiapille, kaasmänge, korduvat rütmi ja viisi või meloodialõiku	7) mängib lastepillidel ja oskab mängida ka pilliansambelis
8) mängib kaasa kehapillil	8) mängib muusikat kuulates kaasa rütmi ja kehapille	8) eristab ja mängib kõlakarpi, trummi, kuljuseid	8) liigub tantsib sünkroonselt teistega, kasutab hüpaksammu ja eesgaloppi, kõnnib, jookseb reageerib muusika tempo muutustele	8) liigub vastavalt muusika meeleolule
			9) esitab tantse, kasutab õpitud tantsu elemente, väljendab loovalt liikumises	9) väljendab ennast loovalt muusikalise rütmilise liikumise kaudu

3.4.7. LIIKUMINE

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- Tahab liikuda ja tunneb liikumisest rõõmu;
- Suudab pingutada sihipärase tegevuse nimel;
- Tegutseb aktiivselt üksi ja rühmas;
- Mõistab kehalise aktiivsuse olulisust inimese tervisele;
- Järgib esmaseid hügieeni – ja ohutusnõudeid.

Valdkonna Liikumine sisu:

- Kehalise kasvatusalased teadmised: ohutus, enesekontroll ja hügieen;
- Põhiliikumised;
- Liikumismängud;
- Erinevad spordialad;
- Tants ja rütmika.

Õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- Arvestatakse, et põhiliikumised eeldavad igapäevast suunamist: liigutusoskused, liikumisosavus ja teised liikumisvõimed (vastupidavus, jõud, kiirus, paindumus) kujunevad ja arenevad tegevuste regulaarsel kordamisel;
- Rikastatakse lapse liikumis- ja tegevusvõimalusi sportlik-arenduslike liikumisviisidega.
- Peetakse oluliseks kõlbeliste põhimõtete ja enesekindluse kujundamist: regulaarsel tegelemisel kehaliste harjutustega kujunevad positiivsed iseloomuomadused;
- Suunatakse last oma oskusi, võimeid ja koostööd hindama, kaaslastega arvestama, oma emotsioone kontrollima ja valitsema; mõistma ühe või teise kehalise harjutuse vajalikkust;
- Mitmekesisatakse põhiliikumiste, koordineerimise, rühi, tasakaalu, liikumisvõime ja peenmotoorika (täpsus, näo- ja sõrmelihaste kontrollioskus) arendamist ja tagasiside andmist.

Lapse arengu eeldatavad tulemused õppekava läbimisel vanuseni

Kuni 2aastase lapse arengu eeldatavad tulemused

- Liigub õpetaja juhendamisel ohutult.
- Sooritab harjutusi aktiivselt ja entusiastlikult.
- Ronib ja roomab üle väikeste takistuste.
- Kõnnib piiratud pinnal.
- Sooritab ettenäitamise ja juhendamise järgi asendeid ja liikumisi.
- Jookseb veereva vahendi (palli, rõnga) järel.
- Istub kelgul ja hoiab tasakaalu mäest laskudes.
- Hüpitab käes palli ja jälgib selle suunda.
- Sobitab juhendaja abil liikumist muusika järgi.
- Mängib vabamängus iseseisvalt.

3aastase lapse arengu eeldatavad tulemused

- Valib õpetaja korraldusel teiste riiete hulgast välja võimlemisriided.
- Arvestab rühmakaaslaste aktiivses tegevuses.
- Sooritab põhiliikumisi.
- Säilitab liikudes tasakaalu nii tasakaalupingil kui ka vähendatud pinnal.
- Mängib matkiva sisuga 1-2 reeglina kõnni – ja jooksumänge.
- Mängib iseseisvalt aktiivse liikumisega mängu.
- Teeb harjutusi ettenäitamise ja juhendamise järgi ühtses tempos õpetaja ning kaaslastega.
- Teeb painduvust ja kiirust arendavaid harjutusi.
- Poeb vahendite alt läbi, kasutades erinevaid liikumisviise;
- Veab tühja kelku, sõidab kelguga iseseisvalt nõlvakust alla.
- Kõnnib, jookseb ja hüpleb rütmiliselt muusika järgi.
- Sooritab õpetaja juhendamisel liigutusi muusika järgi erinevad tempos.
- Matkab õpetajaga või vanematega looduses.
- Teeb kaasa kuni 500m pikkuse rännaku ja püsib kolonnis.

4aastase lapse arengu eeldatavad tulemused

- Osaleb lasteaia spordipäevadel.

- Sooritab harjutusi õpetaja korralduste ja sõnalise seletuse järgi.
- Järgib meelde tuletamise korral hügieeninõudeid.
- Sooritab põhiliikumisi kombinatsioonides ja õpitud harjutustes.
- Teeb koordineerimise, tasakaalu ja osavust arendavaid harjutusi.
- Mängib 2-4 reeglita liikumismänge.
- Pingutab end rühmategevustes ühise eesmärgi nimel.
- Sooritab juhendamisel kuni neljast harjutusest koosnevat kombinatsiooni.
- Hoiab oma kohta erinevates rivistustes, kolonnis, ringis, viirus.
- Kasutab sihipäraselt abivahendeid (rõngast).
- Sooritab imiteeritavaid liigutusi muusika järgi.
- Plaksutab ja liigub vastavalt rütmile.
- Algatab iseseisvalt mängu
- Tegutseb iseseisvalt lasteaia õueala.

Saastase lapse arengu eeldatavad tulemused

- Osaleb lasteaia spordipäevadel.
- Nimetab kodukohas harrastatavaid spordialasid ja peetavaid spordivõistluseid.
- Teab spordivahendite nimetusi ning kasutab erinevaid spordivahendeid ohutult, sobival viisil ja kohas.
- Õpitud tegevustes kasutab ohutuid liikumisviise.
- Kasutab põhiliikumisi aktiivses tegevuses ja mängudes.
- Teeb harjutusi väikevahenditega.
- Mängib kollektiivseid võistluseid.
- Osaleb jõukohastes teatevõistlustes.
- Tunnustab nii enda kui ka vastasmeeskonna edu.
- Teeb vahenditega (palli, hübitsaga) harjutusi eakohaselt tehniliselt õigesti.
- Valitseb oma liigutusi koordineerimise ja tasakaalu nõudvaid harjutusi tehes.
- Sooritab tasakaalu, painduvust ja osavust arendavaid harjutusi.
- Veab üksi kelgul kaaslast.
- Mängib veemänge ja ei karda vett.
- Jäljendab liikumisega erinevaid rütme.
- Liigub vastavalt muusika kiirenemisele ja aeglustumisele.

- Liigub muusika järgi iseseisvalt ja vabalt.
- Kasutab spordi-ja mänguväljakute vahendeid sihipäraselt.
- Sooritab rännakuid ja orienteerub koos õpetajaga.

6aastase lapse arengu eeldatavad tulemused:

- Osaleb lasteaia spordipäevadel.
- Talub kaotust võistlusmängudes.
- Mõistab hügieeninõuete olulisust.
- Õnnetuse või ohu korral teab, kuidas kutsuda appi täiskasvanu.
- Käsitseb väikevahendeid aktiivses tegevuses.
- Valitseb harjutusi tehes oma liigutusi ja kehahoidu.
- Säilitab dünaamilistes harjutustes tasakaalu.
- Kasutab ujumisoskuse harjutamiseks abivahendeid.
- Kohandab oma liigutusi etteantud rütmiga.
- Kasutab lihtsaid tantsusamme üksi ja rühmas tantsides.

7aastase lapse arengu eeldatavad tulemused:

- Osaleb lasteaia spordipäevadel.
- Nimetab erinevaid spordialasid ja mõne Eesti tuntuima sportlase.
- Keskendub sihipärasele kehalisele tegevusele.
- Liikudes ja mängides peab kinni üldistest ohutusreeglites.
- Sooritab põhiliikumisi pingevabalt, nii et liigutused on koordineeritud ja rütmilised.
- Säilitab paigal olles ja liikudes tasakaalu.
- Kasutab harjutusi tehes mõlemat kätt korraga, täpsust nõudvas tegevuses kasutab domineerivat kätt.
- Võistleb kombineeritud teatevõistlustes (takistusriba läbimine).
- Mängib sportlike elementidega mängu (jalgpall, korvi visked).
- Organiseerib ise liikumismänge.
- Kasutab ausa mängu põhimõtteid ning peab kinni kokkulepitud mängureeglitest.
- Valitseb oma liigutusi nii ruumis, maastikul kui ka tänaval.
- Orienteerub mänguväljakul ning sooritab kujundliikumisi, olles kolonnis esimene.
- Sooritab painduvust, kiirust, vastupidavust ja jõudu arendavaid tegevusi.
- Ujub abivahendiga ja järgib ujumisega kaasnevat ohutusreegleid.

- Sooritab rütmiliikumisi ühel ajal kaaslasega.
- Liigub enda tekitatud rütmi järgi ning vahelduva tempoga kiirelt aeglasele.
- Väljendab liikumise kaudu emotsioone.
- Kasutab liikudes loovalt vahendeid (linte, rätikuid, rõngaid).
- Tegutseb iseseisvalt koduümbruse mängu – ja spordiväljakul.
- Mängib lihtsamaid maastikumänge.

4. Lapse arengu hindamise põhimõtted ja korraldus

Lapse arengu analüüsimine ja hindamine on oluline lapse eripära mõistmiseks, erivajaduste väljaselgitamiseks, positiivse enesehinnangu ja arengu toetamiseks ning õppe- ja kasvatustegevuse kavandamiseks koostöös lapsevanematega. Lapse arengu hindamine on osa igapäevasest õppe- ja kasvatusprotsessist. Pedagoogid viivad läbi vaatlusi ning lapsi jälgitakse nii igapäevatoimingutes, vabamängus kui ka pedagoogi suunatud tegevustes.

Lapse arengu hindamise aluseks on eeldatavad üldoskused ning õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade tulemused. Pärsama lasteaia on laste arengu hindamise ja analüüsimise aluseks „Arengu jälgimise mäng“ (Rebane; Kirbits; Varik 2011). Õpetaja viib mängu lapsega läbi individuaalselt, soovitatavalt kaks korda aastas. Mängu jooksul täidab õpetaja vastava vanuserühma (1,5-2a, 2-3a, 3-4a, 4-5a, 5-6a, 6-7a) lapse arengu jälgimise tabeli, mis põhineb riiklikus õppekavas ning lasteaia õppekavas esitatud lapse arengu tulemustele.

Lapse vaimse arengu hindamiseks kasutatakse J. Strebeleva lapse vaimse arengu hindamise materjale. Lapse arengu hindamise tabeli ja teiste arengu jälgimise vormide (nt mina ja minu pere joonistamine, intervjuud, mängu vaatlus jt) põhjal koostab õpetaja lapse arengukaardi ja kõnearengukaardi. Arengukaardi materjalidele tuginedes viiakse läbi arenguestlused vanematega.

Rühma õpetaja tutvustab iga õppeaasta algul lapsevanemale lapse arengu hindamise põhimõtteid ja korraldust. Lapse arengu eest vastutab lapsevanem, lasteaed toetab teda.

Vähemalt üks kord õppeaasta jooksul viib pedagoog lapse arengu hindamiseks ja toetamiseks lapsevanemaga läbi arenguestluse, mis:

- Annab tagasisidet lapse arengust ja õppimise tulemustest.

Lapse arengut kirjeldatakse lapsevanemale lapsest lähtuvalt, väärtustades saavutatut ning tunnustades lapse toimetulekut, arenemist, positiivseid hoiakuid ja huvi.

- Arendab koostööd kodu ja lasteaia vahel lapse huvides, selgitab lapsevanema seisukohad ja ootused lapse arengu suhtes.

Lapsevanem ja õpetaja lepivad kokku, millistele valdkondadele tuleks suuremat tähelepanu pöörata. Eesmärgid fikseeritakse lapse arengukaardil arenguestluse käigus.

Lapse arengu hindamise ja arenguveestluse tulemus dokumenteeritakse „Andmekaitse seaduses“ sätestatud tingimustel.

Lapse ettevalmistamine kooliks algab juba enne lasteaeda tulekut ja jätkub järjepideva protsessina kuni kooli minekuni. Oluline on lapse igakülgne valmisolek koolis õppimiseks. Lasteaed lähtub lapse õpetamisel Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas toodud eeldatavatest õpitulemustest, mida lapse peaks olema omandanud 6-7eluaastaks.

4.1. Koolivalmiduskaardi koostamine

Koolieelse lasteasutuse seaduse kohaselt annab lasteasutus õppekava läbinule välja koolivalmiduskaardi, milles on kirjeldatud lapse arengu tulemused. Lapsevanem esitab koolivalmiduskaardi kooli, kus laps asub täitma koolikohustust.

Pärsama lasteaed kasutab vormina koolivalmiduskaardi põhja, mida pakub oma teenuse tarbijatele ELIIS keskkond. Koolivalmiduskaardil tuuakse välja lapse tugevused. Need koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas esitatud lapse arengu eeldatavad tulemused, mida koolivalmiduskaardile ei ole kantud, laps ei ole saavutanud. Tegemist on tema arendamist vajavate külgedega. Kõrvutades koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas esitatud lapse arengu tulemusi koolivalmiduskaardil esitatuga, saab vajaliku info kätte.

5. Erivajadusega lapse arengu toetamise põhimõtted ja töökorraldus

Erivajadusega laps käesoleva õppekava tähenduses on laps, kelle võimetest, terviseseisundist, keelelisest ja kultuurilisest taustast ning isiksuseomandustest tingitud arenguvajaduste toetamiseks on vaja teha muudatusi või kohandusi lapse kasvukeskkonnas (mängu- ja õppevahendid, ruumid, õppe- ja kasvatusmeetodid jm) või rühma tegevuskavas.

Erivajadustega lapse, sealhulgas andeka lapse arengu toetamine lasteaias on meeskonnatöö, mille toimimise eest vastutab lasteasutuse direktor. Erivajadustega lastele on Pärsama lasteaias loodud tingimused kasvamiseks sobitusrühmas koos teiste lastega.

Oluline planeerimisel:

- sobiva arendustegevuse alustamine niipea, kui lapse erivajadust on märgatud
- individuaalne lähenemine vastavalt lapse erivajadustele ja keskkonna võimalustele
- lapsevanemate nõustamine ja juhendamine tegelemaks oma lapsega
- spetsialistide kaasamine arendustegevusse.

Lapsevanemaid nõustatakse lapse erivajaduste ja koolikohustuse täitmise edasilükkamise küsimustes arenguevestluse vormis:

- tehakse kokkuvõtte uuringutest ja hindamistulemustest
- kirjeldatakse võimalikult täpselt lapse arengutaset
- ollakse perele psühholoogiliselt toeks last puudutava teabega toimetulekul; ära kuulamine, julgustamine
- arutletakse lapse ning pere vajaduste üle
- palutakse lapsevanemalt teavet koduste arendamisvõimaluste koht
- antakse teavet lasteaias ja piirkonnas olemasolevate arendamisvõimaluste kohta
- vajadusel koostatakse lapsele individuaalne arenduskava
- raskema erivajaduse ilmnemisel otsitakse võimalust kasutada tugisiku abi.

Edasise arendustegevuse tulemuslikumaks planeerimiseks, tuleb lapsevanemal tuua erispetsialistidelt kirjalik kokkuvõte lapse hetketasemest ja soovitud lasteaiale edaspidiseks arendustegevusteks

Vajadusel koostavad rühma pedagoogid õppeaasta algul koostöös logopeedi/eripedagoogi jt spetsialistidega ning lapsevanemaga lapsele individuaalse arengukava. Vähemalt üks kord õppeaastas tehakse kokkuvõte individuaalse arenduskava rakendumisest, arengukeskkonna sobilikkusest ning lapse edasistest vajadustest. Individuaalse arengukava eesmärgid kajastuvad rühma aasta tegevuskavas, planeeritud tegevused rühmapäevikus.

Pärsama lasteaed toetab erineva keelelise ja kultuurilise taustaga peret lapsele oma keele ja kultuuri tutvustamisel ning eesti keele ja kultuuri väärtustamisel. Rühma aasta tegevuskavas kajastuvad vastavad tegevused.

6.Koostöö

6.1. Koostöö lapsevanematega

Pärsama lasteaia pedagoogid teevad lapsevanemaga lapse arengu toetamiseks koostööd, mis põhineb dialoogil, vastastikusel usaldusel, austusel. See on pedagoogi ja lapsevanema jagatud vastutus ja pedagoog on siin võtmeisikuks.

Pedagoog teavitab regulaarselt lapsevanemat lapse arengust ja õppimisest ning õppe- ja kasvatustegevuse korraldusest. Pedagoog loob lapsevanemale võimalused saada tuge ja nõu õppe- ja kasvatusküsimustes. Pedagoog selgitab välja lapsevanema seisukohad ja ootused lapse arengu suhtes.

Lapsevanemal võimaldatakse osaleda õppe- ja kasvatusprotsessi kavandamises ja läbiviimises ning anda tagasisidet lasteasutuse tegevusele.

- Kord õppeaastas toimub lastevanemate koosolek, kus tutvustatakse õppe- ja kasvatustegevuse korraldust.
- Kord õppeaastas toimub lahtine tegevus lastevanematele.
- Kord õppeaastas toimub lapse arengu osas vestlus igas rühmas, koolieelikutel alates veebruarist, teistes rühmades alates märtsist.
- Õpetajad tutvustavad lastevanematele rühma aasta tegevuskava, lasteaia kodukorda, lasteaia õppekava.
- Lastevanematele kiirema ja vajaliku info edastamine toimub rühmalistide teel.
- Kord kolme aasta jooksul viiakse läbi lastevanemate rahulolu küsitlused ja antakse hinnang lasteasutuse tegevusele.
- Kord õppeaastas toimub lastevanemate koolitus.
- Uutele peredele korraldatakse lasteaia tutvumise üritus.
- Lasteaias on lastevanematest koosnev hoolekogu, kuhu kuuluvad lisaks ka õpetajate ja KOV esindaja.
- Vastavalt ürituste kavale toimuvad peod ja ühisüritused.

6.2. Koostöö teiste lasteaedade ja Leisi Kooliga

Saaremaa valla lasteaedade alushariduse juhid saavad kokku vähemalt kord kahe kuu jooksul, et arutada päevakajalisi ja vajalikke teemasid. Toimuvad ühised koolitused, väljasõidud. Ainesektsioonide koostöö tugev. Toimuvad lasteaedade ühisüritused (spordipäev, külalissetenduste võõrustamine, teatripäev).

Leisi Kooli algklasside lapsed käivad sügiseti Pärsama lasteaias kadripäeva puhul külas ja esinemas. Lisaks toimub kevadel koolieelikutele koolimajas lahtiste uste üritus. Sügisel toimub klassiõpetaja ja lasteaiapedagoogide koosolek, kus tulevane õpetaja tutvustab 1. klassis eesootavast ja annab orientiire, millele veel õppe – ja kasvatustegevuses saaks tähelepanu pöörata, et lapse üleminek lasteaiast kooli oleks võimalikult valutu.

7. Õppekava uuendamise ja täiendamise kord

- Lasteaia õppekava peab olema vastavuses alushariduse riikliku õppekavaga.
- Lasteaia õppekava on arenev dokument, mis muutub koos ajaga.
- Lasteaia õppekava on koostatud pedagoogilisse nõukogusse kuuluvate pedagoogide poolt.
- Lasteaia õppekava on vastu võetud pedagoogilises nõukogus ja kinnitatud juhataja allkirjaga.
- Lasteaia õppekava vaadatakse üle igal aastal pedagoogilise nõukogu poolt.
- Lasteaia õppekava parendus- ja muudatusettepanekuid võivad esitada kõik pedagoogilise nõukogu ja hoolekogu liikmed.
- Ettepanekud arutatakse läbi ja võetakse vastu pedagoogilises nõukogus.
- Lasteaia õppekava uuendamise korra eest vastutab arendusgrupp ja lasteasutuse direktor

Lisa 1 Rühma tegevuskava koostamine

Õppeaasta alguses koostavad õpetajad rühma aasta tegevuskava vastavalt laste vanusele. Tegevuskava esitatakse kinnitamiseks lasteaia direktorile hiljemalt 16. septembriks Wordi failina. Aasta tegevuskava võetakse aluseks nädalaplaanide koostamisel.

Rühma tegevuskava on üheks aastaks koostatud tegevuse kava, mille koostamisel on lähtutud rühma laste eripärast, eelmise perioodi eesmärkide analüüsist ja lasteaia õppekavast.

Rühma aasta tegevuskavas on alljärgnevad osad:

- laste nimekiri,
- rühma lühitutvustus: eripära, personal, kasutatav metoodika,
- rühma õppeaasta eesmärgid,
- töökavad: päevakava, õppe- ja kasvatustegevuste kava,
- nädalate temaatika,
- rühma üritused ja õppekäigid,
- erivajadustega laste arengu toetamine,
- kasvukeskkonna kujundamine,
- koostöö lastevanematega,
- lasteaia üritused.

Lisa 2 Nädalaplani näidis

Rühm		Periood:	Teema:		
Eesmärgid	Üldoskused				
	Mina ja keskkond				
	Keel ja kõne				
	Matemaatika				
	Kunst				
	Muusika				
	Liikumine				
Tegevuse valdkonnad	Õppe – ja kasvatustegevused				
	Esmaspäev	Teisipäev	Kolmapäev	Neljapäev	Reede
Mina ja keskkond					
Keel ja kõne					
Matemaatika					
Kunst					
Muusika					
Liikumine					

Lisa 3

UUTE LASTE ANDMED

Lapse nimi

Sünniaeg

Aadress

Kodune keel

Vanemate nimed, telefonid

Lapse sõbrad ja muud lähedased inimesed, koduloomad

SÖÖMINE

Kas sööb ise või vajab abi

Allergia mõnele toidule

Söögiisu

PESEMINE, PUHTUS

Kas laps peseb ja kuivatab ise käsi?

Kas saab ise WC-s hakkama või vajab abi (millist) ?

Kas on nõus istuma WC-s potil ?

RIIETUMINE

Kas laps saab üksi riietumisega hakkama?

Millist abi vajab?

Riietumisharjumused (külmakartlikkus, higistamine vms)

MÄNG

Lemmikmängud ja harrastused

Lemmikmänguasjad

LAPSE ARENG

Kas laps saab kõnest aru?

Kas räägib oma juhtumistest, tunnetest?

Kuidas suhtub teistesse lastesse?

Kas lapsele loetakse ette raamatuid ja kas temaga mängitakse kodus?

Kas lapsel on probleeme füüsilises arengus?

Kas laps on liikuv või rahulik?

VARASEMAD KOGEMUSED VÄLJASPOOL KODU

Kas on võõraste laste ja täiskasvanutega julge või võõrastav?

TERVISLIK SEISUND

Kroonilised haigused, allergia...

Võimalikud ravimid

LASTEAEDA TOOMINE JA VIIMINE

Kes tavaliselt toob ja viib lapse lasteaeda?

LASTEAIA REŽIIM JA KASVATUSMEETODID

Mida arvate lasteaia päevarežiimist?

Missugused on Teie kasvatuspõhimõtted?

Mida ootate lasteaialt kasvatuses osas?

Mida soovitate oma lapse kasvatuses erilise tähelepanu alla võtta?

Millist koostööd soovite kodu ja lasteaia vahel?

Üldoskuste areng (Üldoskuste areng koolieelses eas, Riiklik Eksami – ja Kvalifikatsioonikeskus, 2009)

Teine eluaasta (12–24 kuud)

Teisel eluaastal toimuvad lapse arengus tormilised muutused. Kõige silmatorkavamad on need väikelapse kehalises arengus. Ta teeb oma esimesi samme ning hakkab seejärel aina rohkem ja osavamalt liikuma, jooksmas, ronima ning hüppama; areneb silma ja käe koostöö. Teine märgatav muutus lapse arengus on tema kõne kiire edenemine esimestest sõnadest paari–kolmesõnaliste lauseteni. Intellektuaalne ja keeleline areng võimendavad teineteist: keele arenguks on vaja teatud intellektuaalse arengu taset, keeleline areng soodustab aga omakorda vaimset arengut. Suured muutused on ka sotsiaalses arengus: imikust saab väike enesekindel laps, kes tahab suhelda, osaleda teda ümbritsevate inimeste tegevuses ning matkida neid igal võimalikul juhul.

Tunnetus- ja õpioskused

Lapse aju areneb sel perioodil teist korda lapse eluea jooksul tormilise kiirusega. Ajus tekib palju uusi närvisooseid. Uurimused on näidanud, et uute seoste rohkus sõltub keskkonnast ja selle rikkusest, mis võimaldavad lapsel ohutult avastada ning mängida. Lapsel, kellega selles eas ei räägita ega mängita, jääb tõenäoliselt osa arenguks vajalikke ressursse kasutamata.

Tegutsemine ja tegutsemiskindlus

Lapse füüsiline areng ning tema suurenenud liikuvus aitavad üha paremini ümbritsevat maailma tundma õppida ja selle kohta uusi teadmisi hankida. Lapse kontroll oma keha üle on hea, teda huvitava asjani jõudmine või sellega tegelemine ei nõua enam jäägitut tähelepanu ning ta saab enam keskenduda õppimisele ja tegevusele: näiteks ronib ta madalale toolile, et aknast välja vaadata või riiulilt midagi kätte saada; suudab võtta eseme ja viia selle teise kohta, kaotamata tasakaalu või pillamata seda maha. Suureneb käeline osavus ning keskendumisvõime (nt helmeste lükkimine, pusled, raamatulehtede keeramine).

Tegevuse organiseerimine

Teisel eluaastal ei suuda laps keskkonda ega uut infot veel ise korrastada, ta vajab täiskasvanu abi, kes teabe hulka tasakaalustaks ja reguleeriks. Täiskasvanu peab jälgima, et last ei ümbritseks liiga palju müra, mänguasju ega tegevusi. Ta saab last tegutsema õhutada, tema valikuid juhtida ja nende täitmist jälgida. Täiskasvanu korraldab lapse päevarežiimi.

Tegevuste liigid

Lapse tegevused on lihtsad (nt liiva kallamine, veega lödistamine, toksimine jms). Talle meeldivad ka uurimismängud (vett ühest anumast teise valada, liivaga mängida, tõsta liiva kärusse ja maha kallutada). Märgatavalt on arenenud lapse käeline tegevus, näiteks suudab ta vormida savi. Ta sobitab erinevaid materjale ja esemeid, näiteks katsetab, mis asjad püsivad vee peal, mis vajuvad põhja; asetab augulauale lihtsad figuurid (ruut, ring, kolmnurk); leiab sarnased kujundid (autod, pallid); talle meeldib asju millestki välja võtta. Kaheaastane saab hakkama lihtsamate rühmitamisülesannetega ühe nähtava omaduse või tunnuse (värvuse, suuruse, vormi vm) järgi, näiteks leiab paarid esemete või pilti de seast, paneb eraldi suured ja väikesed asjad. Ta suudab kokku panna lihtsamaid mosaiikpilte (4–5osalised raamitud mosaiikpildid), tunneb huvi suurte, lihtsate konstruktorite vastu (klotsid, pulgad), mida üksteise

otsa või kõrvale laduda, ning talle meeldivad üksteise sisse mahtuvad mänguasjad (matrjoškad, topsid). Kaheaastane tunnetab keskkonna mõju ning avastab seoseid oma tegevuse ja selle tagajärje vahel, samuti lihtsamaid põhjuse- tagajärje suhteid, saab aru kuuluvusest ja erisusest (nt kui nupule vajutada, hüppab konn välja), tuleb toime pildidoominoga. Lapse huvi tekitamiseks on vaja tugevaid, silmatorkavaid stiimuleid, nagu uusi, eredavärvilisi, ebatavalisi, ootamatuid esemeid ja helisid ning nende omadusi (kuum ja külm).

Kõne

Laps loob tegevuse kaudu seosed kõnega, kujunevad esimesed mõisted. Näiteks ei tähista sõna kutsa enam konkreetset koera, vaid nii tõelist koera, mängukoera kui ka koera pildil. Laps saab aru mõistetest üks ja palju, mõistab lihtsamaid korraldusi väljaspool harjumuspärasest konteksti (nt leiab palli ka siis, kui ta seda kohe ei näe; toob selle teisest toast). Talle meeldib kuulata ning ta mõistab lihtsamaid realistlikke jutustusi, mis seostuvad tema enda kogemusega ja aitavad maailma asju paremini mõista. Ta naudib laulukeste kuulamist ning häält tegevate leludega mängimist.

Mälu ja tähelepanu

Kaheaastane kordab nähtud tegevusi, paludes vajaduse korral neid endale ette näidata. Tema mälu on vahetu ja lühiajaline, ta suudab keskenduda lühikeseks ajaks ühele tegevusele, silmatorkavale stiimulile või omadusele. Laps võib ühe mõtte või tegevuse ootele jätta, kuni ta millelegi muule mõtleb. Näiteks vaatab ta teie poole, kui temaga räägite, seejärel jätkab mängu sealt, kus see oli pooleli jäänud. Ta mõtleb küll ett e, kuid õpib ikka katse- ja eksitusmeetodil, uurib, avastab ja otsib ning plaanib lihtsaid asju (nt läheb kapi juurde ja võtab sealt tassi; toob mütsi ja kindad, kui riidesse pannakse). Sõnalise juhendamise ja tegevuse suunamise korral on ta üsna püsiv, näiteks aitab täiskasvanut või matkib tema tegevust (triigib, söödab nukke).

Õpioskused

Uute seoste omandamisel on lapse jaoks oluline vahetu, korduv ja aktiivne tegutsemine. Mida väiksem on laps, seda vähem tugineb ta tegutsedes õpetusele ning seda rohkem peab ta ise katsetama ja harjutama. Nii võib ta lihtsamat lauda erinevatest figuuridest kokku panna 4–5 korda, enne kui ta sellega korralikult toime tuleb. Saadud kogemus tuleks kinnistada kõne abil: „Tubli, see kaas sobib sellele suurele karbile.” Omandatud teadmisi, seoseid ja tegevusi kasutab laps samas situatsioonis ja konteksti s, suudab lihtsamaid seoseid üle kanda ning sarnastes ülesannetes ja olukordades kasutada. Näiteks kammib ta nii enda kui ka nuku juukseid, sööb ja joo ise ning söödab ja joodab ka oma nukku.

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Lapse keskendumisvõime arendamiseks vähendage häirivaid kõrvalmõjusid, nt lülitage välja televiisor, jätke käeulatusse üksnes need leلود, millega laps parasjagu mängib jne.
2. Lapse kuulumistaju ja tähelepanu arendamiseks:
 - 1) pöörduge tema poole nimega ning jätkake alles siis, kui ta teile kuulisvalmilt otsa vaatab. Mida rohkem laps kuulab, seda rohkem ta õpib;
 - 2) kasutage heli tekitavaid mänguasju, riisi või liivaga täidetud anumaid või esemeid, mis raputades häält teevad. Selgitage, kust helid tulevad;
 - 3) juhtige tähelepanu erinevatele olmedetailidele.
3. Lapse kompimismeelt arendavad voolimine ning mängud vee ja liivaga, mille kaudu ta õpib tundma erinevaid materjale, nende kuju, suurust ja mustreid.

4. Lapse värviteadlikkuse arendamiseks juhtige tema tähelepanu näiteks riiete, lelude jne eri värvustele. Soovitatav on alustada ainult ühest värvusest, näiteks paluge lapsel keskenduda kollasele, otsige koos seda ümbrusest, riietelt jne. Looge seoseid.

5. Mälu arendavad mitmesugused peitusemängud ning väikeste lugude ja salvide lugemine. Sobivad ka riimisalmid, mida saadab mingi kindel toiming, nt „Tii-ti i-ti hane”, „Aadamal oli seitse poega” jt.

6. Esemete liigitamise ja vaatlusoskuse arendamiseks sobib paarilise leidmise mäng, esialgu ainult ühe tunnuse alusel (nt värvuse või suuruse järgi). Rühmitamisoskuse õppimist hõlbustab argitoimingutest rääkimine, nt „Riided paneme kappi, aga mänguasjad riiulile” jne. Üksteise sisse käivate esemete toel saab õppida ruumimõisteid sees ja väljas.

7. Mõtlemisoskuse arendamiseks:

1) ergutage last proovima erinevaid lahendusi ja korduvalt katsetama, nt paluge tal leida karbile sobiv kaas või kokku panna matrjoška;

2) õhutage last oma tegevust jälgima ning osalege selles võimaluse piires;

3) rääkige lihtsalt ja lapsele arusaadavalt, miks te midagi teete, ning vastake küsimustele.

Laps õpib täiskasvanut jälgides, küsimusi esitades ja täiskasvanu tegevust matkides. Illustreerige oma tegevusi võimaluse korral mitteverbaalselt.

8. Lapse mõtlemisoskuse ja kõne ergutamiseks paluge teda enne tegevust sellest rääkida. Kui näete, et tal on plaanis ehitama hakata, küsige, mida ta teha kavatseb.

9. Lapse tähelepanu ja püsivuse arendamiseks jälgige tema tähelepanu keset, püüdke kõiki tema huviobjekte pidevalt kommenteerida ning vältige suunavaid märkusi. Kui ta on keskendunud oma mängule, ärge tõmmake tema tähelepanu mujale; nii aitate tal omandada uusi sõnu ja tegevusi. Mida enam täiskasvanu lapse tähelepanu keset jälgib, seda hõlpsamalt omandab laps uusi sõnu ja tegevusi.

10. Rääkige lapsega aeglaselt, valjusti ja meloodiliselt.

11. Kasutage lühikesi lauseid, sest laps ei mõista veel pikki ja keerukaid.

12. Kasutage rohkesti kordusi, üht ja sama sõna erinevates lausetes ja olukordades.

13. Iseseisvuse arendamiseks sobivad tegevused, mida laps ise juhib ja kontrollib. Leidke sobiv tasakaal lapse ja täiskasvanu vahel – täiskasvanu peab alati olema lapse lähedal, et teda tegevuses toetada ja talle vastata, kui ta nõu küsib.

Teise eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:

1) hangib ümbrusest aktiivselt infot ning loob selle hankimiseks ise uusi võimalusi.

Keskonnast tuleva info hulka tasakaalustab, reguleerib ja organiseerib lapse jaoks täiskasvanu;

2) keskendub lühikeseks ajaks ühele tegevusele, silmatorkavale stiimulile või omadusele; sõnalise juhendamise ja suunamise korral on ta püsivam;

3) tegutseb teistega kõrvuti ja osaleb ühistegevuses vahelduvas vormis;

- 4) mängib teiste lastega lihtsamaid igapäevaseid olukordi ja tegevusi kajastavaid rollivahetusega mängu;
- 5) loob tegevuse kaudu seoseid kõnega; sõnad ja objektid saavad tema jaoks mõiste tähenduse;
- 6) suhtleb valdavalt 1–2sõnaliste lausetega nii mängus kui ka igapäevategevustes peamiselt tuttava täiskasvanuga ning kasutab mitteverbaalseid suhtlusvahendeid (osutamine, miimika);
- 7) räägib ja saab aru üksnes sellest, mida ta tajub;
- 8) tunneb huvi raamatute vastu ning mõistab lihtsaid realistlikke jutukehi, mis seostuvad tema enda kogemustega;
- 9) tunnetab keskkonna mõju, avastab seoseid oma tegevuse ja selle tagajärje vahel, lihtsamaid põhjuse-tagajärje suhteid ning saab aru kuuluvusest ja erisusest;
- 10) sobitab erinevaid materjale ja esemeid;
- 11) rühmitab ühe nähtava omaduse järgi;
- 12) omandab uusi seoseid vahetu, korduva ja aktiivse tegutsemise ning käelise tegevuse kaudu;
- 13) kasutab omandatud teadmisi, seoseid ja tegevusi samas situatsioonis ning kontekstis, kannab üle lihtsamaid seoseid ning kasutab neid sarnastes ülesannetes ja olukordades.

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused

Emotsioonide tajumine ja väljendamine

Kaheaastane õpib ümbritsevat jälgides ja matkides. Sel kombel õpib ta teistega suheldes oma emotsioone väljendama ning vaidlustes oma tahtmist saama. Tema emotsioonid on lihtsad ja tugevad ning vahelduvad kiiresti, ta reageerib jonniga ja protestiga piirangutele ning ebaõnnestumistele ega suuda oma emotsioone kontrollida. Lapse reaktsioonid tulenevad vahetust situatsioonist ja ümbritsevate inimeste käitumisest ega ole alati adekvaatsed. Kui teda keelata tegevuse juures, mis võib talle ohtlik olla, hakkab ta ikkagi jonnima ega saa aru tegevuse võimalikest tagajärgedest.

Kaheaastane väljendab oma tundeid juba sõnadega, mitte ainult nutu või rahutusega (nt „Mannu paha tuju” jms). Ta on tundeküllane oma vanemate vastu, ent näitab kiindumust ka teiste inimeste vastu. Võõraste lähenemiskatsetele reageerib ta ettevaatlikult ja umbusuga.

Eneseteadvus ja mina areng

Selles vanuses laps on enesekeskne. Ta ei taju veel teiste seisukohti, kuigi üritab neist aru saada. Laps võib mõista, et tema käitumine võib inimesi nutma panna (nt tirib teist juustest), kuid ta ei eelda, et see võiks valus olla (kui ta ise valu ei tunne, miks siis teine peaks tundma). Ta on üha rohkem teadlik iseendast kui isikust, näiteks tunneb end ära nii peeglist kui ka hiljuti tehtud fotodelt, kuid ei saa aru, et väike beebi varasematel fotodel on samuti tema ise. Lapse isetegemise soov on suur ning ta tunneb uhkust ja rahulolu uute kordaminekute üle. Ta ilmutab abivalmidust: tal on hea meel, kui paluda tal midagi tuua või ära viia.

Koostöö- ja prosotsiaalsed oskused

Kaheaastase tegevus on suunatud enda ja keskkonna vahelistele seostele, huvi teiste tegevuse vastu pole veel püsiv. Talle meeldib küll omasuguste seas olla, kuid mängitakse kõrvuti, mitte koos. Laps ei oska asju teistega jagada. Tema arvates võib teiselt luba küsimata asja võtta, aga kui talle sama tehakse, hakkab nutma. Talle on jõukohane vahelduvas vormis ühistegevus, nt peitusemäng, kus kord peidab ema ja laps otsib, siis vastupidi. Selles vanuses laps mängib paralleelmängu, rollivahetusega mängu ja lihtsamaid süžee mängu, milles kajastuvad igapäevased olukorrad ja tegevused. Kaheaastase käitumist reguleerib, suunab ja kontrollib täiskasvanu. Kuna lapse uurimistungi ei toeta veel kogemus, vajab ta pidevat järelevalvet. Ta matkib nii teisi lapsi kui ka täiskasvanuid.

Enesekohased oskused

Laps oskab käsipuust hoides trepist üles-alla käia, suudab peaaegu kogu päeva püsida kuiv ja puhas ning on valmis harjutama potil käimist. Ta sööb ja joob iseseisvalt üsna vilunult, saab hakkama lihtsama pesemise ning riidessepaneku ja lahti võtmisega (nt üle pea ja jalga tõmmatavad riided).

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Eneseteadvustamise arendamiseks:

- 1) mängige peeglimänge;
- 2) rääkige lapse asjadest, kasutades tema nime („Need on Mati riided”).

2. Minapildi arendamiseks võib teha lapse kohta väikese pildiraamatu. Valige mõned sündmused (nt päev lasteaias, mere ääres vms). Tehke raamatule ka tiitelleht, see tekitab põnevust, sest juttu tuleb temast endast.

3. Lapse enesemääratluse ja iseseisvuse arendamiseks laske tal uusi ülesandeid ise proovida (kui see on ohutu). Otsese kogemuse kaudu õpib ta iseenda ja oma võimete kohta palju uut. Et rahuldada lapse otsustamisõigust, andke talle väikesi valikuvõimalusi, nt laske tal valida, mida ta tahab magustoiduks (kohukest või banaani), või lubage tal otsustada, mida selga panna, sest see tekitab suuremat soovi ise riietuda.

4. Enesekindluse ja positiivse enesehinnangu arendamiseks vältige lapse kritiseerimist ning mõistke hukka ainult tema käitumine. Ärge öelge: „Sa oled halb laps”, vaid: „Sa oled hea laps, kuid sinu praegune tegu ei meeldi mulle.” Püüdke negatiivsele märkusele alati lisada positiivne kommentaar, kiitust olgu rohkem kui kriitikat. Täiskasvanu lähedus ja heatahtlikkus on lapse enesekindluse aluseks.

5. Potil käimise õpetamiseks kiitke teda, kui tema tegevust saadab edu, ning lohutage, kui asi ei õnnestu.

6. Sotsiaalsete oskuste arendamiseks õpetage lapsi:

- 1) omavahel suhtlema;
- 2) asju jagama, nt andke talle kolm küpsist ja paluge need jagada kaaslasele, täiskasvanule ja lapsele endale;
- 3) järgima esmaseid viisakusreegleid.

7. Mälu arengu toetamiseks aidake lapsel teisi inimesi või asju meenutada. Tuletage koos lapsega meelde ühiseid tegevusi ja mängukaaslasi.

8. Et arendada lapse enesekontrolli, õpetage teda järjekorras ootama ja käituma: võtke endale juua enne, kui annate lapsele; laske mängukaaslasel enne oma jutt rääkida. Juhtige tähelepanu sellele, et telefoniga rääkivat inimest ei tohi segada.

9. Kehtestage kindlad reeglid, mis võimaldavad lapsel õiget käitumist õppida. Rutiin ja korrapära annavad talle kindluse ning turvatunde. Reeglite otstarvet tuleb selgitada lihtsate sõnadega (nt „Ära löö mind, sest see teeb haiget ja ma hakkan nutma”). Kui laps ei taipa, miks need kehtestatud on, rikub ta neid esimesel võimalusel.

10. Vastutustunde arendamiseks andke talle väikesi ülesandeid, nt ergutage teda enda järel koristama, mänguasju ära panema, sööginõusid kraanikaussi viima jms.

11. Väikelapsega suheldes jälgige tema kehakeelt. Kasutage ka ise sama signaali, sest nii annate talle mõista, et olete temast aru saanud. Näiteks kui laps raputab protesti märgiks pead, raputab ka täiskasvanu pead ja kommenteerib: „Ei taha herneid?” Teise eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

1) väljendab lihtsaid emotsioone, mis on tugevad ja vahelduvad kiiresti ;

2) teadvustab ennast, kasutab osaliselt minavormi, proovib ennast maksma panna ning oskab keelduda ja ei öelda;

3) üritab aru saada teiste inimeste seisukohtadest, kuid tema tajud on enesekeskised;

4) hindab oma oskusi ja suutlikkust paremaks, kui need tegelikult on;

5) teab oma ees- ja perekonnanime ja elementaarseid viisakusreegleid ning kasutab neid, kui seda on talle õpetatud;

6) sööb, joob ja riietub lahti valdavalt iseseisvalt ning püsib suurema osa päevast kuiv ja puhas;

7) reageerib sõltuvalt situatsioonist ja ümbritsevate inimeste käitumisest;

8) mõistab selgelt väljendatud keeldu „Ei tohi!”, „Ära tee!” jne;

9) tunneb huvi teiste laste vastu, jälgib neid ja mängib nendega kõrvuti ;

10) toetub võõrastega suheldes ja enesekindluse saavutamiseks tutt avale täiskasvanule;

11) matkib täiskasvanu tegevusi, millele saab tagasisidet.

Kolmas eluaasta (24–36 kuud)

Kolmandal eluaastal on suurimad muutused lapse identiteedi areng ja eneseteadvustamine, arusaam sellest, et ta on isiksus oma õiguste, soovide ja tahtmistega. Laps on teadlikum kategooriatest mina ja minu, seetõttu u katsetab ta täiskasvanute reaktsioone ning seda, kuidas suudab ta kontrollida ja saavutada oma tahtmist. Selle ealisele on iseloomulikud jonnihood ja emotsionaalsed puhangud, mis enamasti on siiski ajutised. Ta esitab küsimusi nii enda tegevuse kui ka teiste reaktsioonide kohta. Laps huvitub iseendast, oma teadmistest ja asjade vahelistest seostest.

Tunnetus- ja õpioskused

Tegevuste organiseerimine

Endiselt õpib laps koos täiskasvanuga igapäevategevustes ja teiste lastega mängides, tegelikkust võtab ta vastu meeltega. Teda ümbritsev on uute muljete tekkimise alus, sestap peab keskkond teda piisavalt stimuleerima, kuid samaaegu ei tohi see olla liiga koormatud. Nii nagu aasta nooremate laste puhul tuleks nüüdki jälgida, et leلود oleksid terved ja harjumuspärasel kohal, nii et nende otsimine last ei eksitaks.

Tegutsemine ja tegutsemiskindlus

Kolmandal eluaastal on lapse tähelepanuvõime lühiajaline ja ebapüsiv. Tal on huvi hankida uusi muljeid ja kogemusi ning soov avastada uusi asju ja põhjuslikke seoseid. Tegutsemisajendi leidmisel, tegevuse planeerimisel ja organiseerimisel vajab ta ikka veel täiskasvanu abi, kes juhib ja korraldab lapse tegevust kõne kaudu. Laps ei tunneta ohtu, sestap peavad täiskasvanud pidevalt tähelepanu pöörama turvameetmetele. Korra loomine on lapse arengus oluline, sest ta tajub, et reeglitele ja kindlale korrale toetumine aitab tal ümbruses orienteeruda ning turvaliselt hakkama saada: kui kõik mänguasjad on omal kohal, laabub mäng tõrgeteta. Kui täiskasvanu peatub tänaval alati punase fooritule ees, võtab ka laps selle reegli varsti omaks. Ta omandab uusi seoseid, mõisteid ja teadmisi korduva kogemuse, aktiivse tegutsemise ning mudeli ehk näidise põhjal õppimise kaudu. Et omandamine oleks võimalikult edukas, vajab ta oma tegevusele tagasisidet.

Tegevuste liigid

Kolmeaastane tegutseb vahetult nii konkreetsete asjadega kui ka neid kujutavate sümbolitega (nt kasutab ehtsa noa asemel puupulka). Uurimismängus suudab maimik tänu paremale kehakontrollile ning silma ja käe koostööle kasutada üha mitmekesisemaid materjale. Tema parema või vasaku käe eelistus on kindlalt välja kujunenud. Uurimistegevustes õpib ta palju asjade värvuse, kuju, suuruse ja tekstuuri kohta. Kolmanda eluaasta lõpuks tunneb laps 6 põhivärvust ja oskab neid nimetada, suudab laduda 8–10 klotsist torni ning panna kokku 3–4 tükist koosneva raamita pusle. Lapse peenmotoorika on üha täpsem, näiteks suudab ta voltida paberi kokku vertikaalselt ja horisontaalselt, kuid diagonaalselt voltimiseks pole tema nägemistaju veel piisavalt arenenud. Tal on ettekujutus arvumõistest, ta saab aru mõistest kaks ja loendab mehaaniliselt 5ni.

Väikelapse tegevuse põhivorm on konstruktiivne ehk ülesehitav mäng (nt laob klotse autokasti, paneb juhi istmele, veab klotsid teise kohta ning ehitab neist garaaži) ja lihtne rollimäng, milles ta kordab ning jäljendab varasemaid kogemusi ja mälupilte (nt peseb Mõmmi riided, seejärel kuivatab ja triigib need ning paneb selga; etendab hiljuti st hambaarsti juures käimist). Rollimäng suurendab oluliselt lapse arusaama maailma asjadest ning tekitab sageli vestlusi, mis aitavad sündmusi mõista ja arendavad nii lapse mõtlemis- kui ka väljendusoskusi. Selles vanuses hakkab kujunema koosmäng ning lihtsamad reeglimängud.

Kolmandal eluaastal kujuneb lapse oskus klassifitseerida asju ühe või mitme tajutava omaduse (suurus, vorm, värvus) või nimetuse (sööginõud, mänguasjad) järgi. Ta oskab liigitada esemeid nende otstarbe alusel (nt nõud, millest süüakse; riided, mis pannakse selga). Võrdluse alusel leiab ta esemetes ühiseid ja erinevaid jooni ning nendevahelisi seoseid (nt võrdleb kahe objekti kaalu või mõõtmeid: kummal taldrikul on rohkem putru, kumb ämber on raskem, kas liiva või lumega täidetud). Samas ei pruugi tema järeldused alati õiged olla. Kolmeaastast huvitavad ka terviku pisikesed osad kõige väiksemateni (nt kehaosad: ripsmed, küüned; riietus: nõõbid, vöö).

Kõne

Kiiresti arenev tegevuslik suhtlemine nõuab lause moodustamist ja sõnavormide omandamist. Kolmanda eluaasta lõpuks on lapse keeleoskus tasemel, mis võimaldab mõista kõnet ilma toetavate vihjeteta. Näiteks saab ta kutsesest „Lähme liivakasti mängima!” aru ka siis, kui ei näe meie käes vastavaid lelusid. Maimik tajub üha paremini, mida teised inimesed teavad ning mis on neile uus. Näiteks ütleb laps külalistele: „See on minu venna. Tema nimi on Matu.” Oma pere liikmed niisugust selgitust ei vaja. Laps hakkab huvituma esemete vahelistest põhjuslikest seostest. Keeleoskus võimaldab tal infot hankida, ta mõistab küsimusi miks? ja kuidas? ning reageerib neile asjakohaselt. Miks-küsimust esitab laps ka esemete ja olukordade kohta, mida ta vahetult ei taju. Lapse kõne hakkab muutuma mõtestatuks ning mõtlemine verbaliseerub, kõne on saanud mõtlemise tööriistaks. Ta räägib sageli omaette, justkui harjutaks mõtete sõnastamist. Seni kasutas ta sõnu peamiselt oma tegevuse kirjeldamiseks, nüüd püüab aga nende abil selgust luua mitme sugustes mõistetes ja mõtetes: „Need on suured ..., need on emme omad. Need on väiksed ..., need on tita omad.” Ta kordab korraldust, alles seejärel asub seda täitma, st laps juhindub oma tegevustes omaenda kõnest (varem ainult täiskasvanu kõnest).

Mälu ja tähelepanu

Mõtlemisülesannete lahendamiseks ei vaja laps enam alati konkreetseid esemeid ega neist saadud vahetuid tajusid; lihtsamates ülesannetes saab ta hakkama ka mälu kujutlustega. Ta oskab taustateadmisi ja minevikukogemusi paremini kasutada ning oma tegude tagajärgi ette näha, kuigi toimib ikka veel impulsiivselt, näiteks: „Kui ma praegu selle tooli ära võtan, siis istub tädi põrandale. Kui tass ümber ajada, voolab jook maha.”

Õpioskused

Lapse ajataju avardub, lühemate ajaühikute (tunnid) selgeks saamise kõrval hakkab ta mõistma pikemaid ajavahemikke – päevi. Ta mäletab eile tehtud asju, võib meenutada varem toimunud põnevaid sündmusi ning teeb vahet mõistetes täna ja homme. Lapsele meeldivad raamatud, mis käsitlevad teda huvitavaid mõisteid (suurus, hulk, värvus). Tema elukogemus on parasjagu suur, et eristada realistlikke ja fantastilisi sündmusi, seepärast on talle jõukohased ka lennukamad lookesed, kus näiteks autod ja loomad räägivad ning käituvad nagu inimesed. Ta kasutab omandatud teadmisi sarnastes situatsioonides ja kontekstis (nt peseb enne magamaminekut hambaid ka külas olles).

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Reegleid õpetades olge vankumatu, piire seades aga kokkuhoidlik, sest ülearu palju reegleid võib muuta lapse tõrksaks, liiga vähe reegleid aga jätta kindlustundeta.
2. Ergutage tunnetuslikku aktiivsust, uurimistegevust ja uudishimu järgmistel viisidel:
 - 1) tegevused ja mängud liiva ning veega. Laps saab võimaluse uurida, kuidas midagi teada saada. Tegevuse ja mängu ajal võivad lapse seisukohad muutuda, kuid ta õpib erinevate nähtuste kohta küsimusi esitama ning saab neile varem või hiljem ka õige vastuse;
 - 2) vaatlemine, nt kuidas vesi eri situatsioonides kas tilgub, voolab, imbib vms;
 - 3) täitmine ja tühjendamine, nt kui kiiresti või aeglaselt mingi anum täitub või millistest nõudest on kõige kergem kallata ja millistest üldse ei saa. Liiva võib nii valada, sõeluda kui ka vormida, sellest saab ka ehitada;
 - 4) seebimullide puhumine jne.

3. Kuulamisoskuse arendamiseks sobivad mitmesugused mängud, nt telefonimäng ja helide kuulamine (tilkuv kraan, kella tiksumine, liiklusring jms). Kõigepealt kuulatage, siis rääkige sellest ja kuulatage jälle. Kuulamisoskus on vundament, millele tuginevad paljud hilisemad saavutused (nt lugemisoskus).

4. Ajataju arendamiseks selgitab täiskasvanu tuleviku toimuvaid sündmusi kindlate päevasündmuste kaupa, nt ütleb: „Homme, reedel läheme teatrisse.” Rääkige lapsega millestki, mida eile koos tegite, seejärel viige jutt mõnele erilisele sündmusele, mida kogesite koos mõni nädal tagasi (nt karneval lasteaias).

5. Lapse mõtlemise arendamiseks sobivad mitmesugused sortimis mängud ja asjade liigitamine: paluge tal ühte karpri korjata loomad, teise sõidukid; paluge nimetada asju, mida saab süüa; mängige mängu „Vale ese välja” (nt on korvis viis õuna ja üks banaan, taldrikul neli saiaviilu ja üks lusikas, karbis neli looma ja üks auto jne).

6. Lapse mõtlemisvõimet arendavad küsimused, mis julgustavad teda edasi mõtlema, nt „Mis juhtub, kui sa lööksid klotsiga selle klaasi pihta?”.

7. Mälu arendamiseks paluge lapsel mõnd lihtsat ülesannet täitma asudes enne juhiseid valjusti korrata. See suurendab lühimällu salvestatava teabe mahtu. Mälu arendavad ka mitmesugused mängud:

1) lapse ees laual on 5–6 majapidamisriista vms. Paluge tal neid asju vaadata ja need meelde jätta. Seejärel katke asjad kinni ja paluge, et laps neid meenutaks. Et tal asjad paremini meelde jääksid, soovitage neid vaatamise ajal mitu korda nimetada;

2) mäng „Mis on kadunud?”. Lapse ees laual on 5–6 eset. Paluge tal need meelde jätta. Seejärel paneb laps oma silmad kinni, teie võtate aga ühe asja ära.

8. Väljendusoskuse, kujundliku mõtlemise ning seoste loomise arendamiseks soovitage lapsel endal mõni väike jutuke välja mõelda ja jutustada. Need jutud võite üles kirjutada ja tema raamatusse lisada.

Kolmanda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:

1) leiab tegutsemisajendi, plaanib ja organiseerib tegevusi täiskasvanu abiga; täiskasvanu suunab lapse tegevust kõne kaudu;

2) plaanib osaliselt oma käitumist ja tegevust iseendale suunatud kõne vahendusel;

3) keskendub tegevusele lühikeseks ajaks, tema tähelepanu ei ole veel püsiv;

4) tegutseb vahetult nii konkreetsete asjadega kui ka neid kujutavate sümbolitega;

5) kordab ja jäljendab varasemaid kogemusi ning mäluhilte nii konstruktiivses mängus kui ka lihtsas rollimängus;

6) mängib mõnda aega koos teistega ja järgib lihtsamaid reegleid;

7) on omandanud sõnavara, mis võimaldab tal ennast väljendada;

8) osaleb dialoogis;

9) jälgib lihtsaid lookesi ja eristab kogemusele tuginedes realistlikke sündmusi väljamõeldud lugudest;

10) mõistab osaliselt lihtsamat kõnet ka ilma toetava vihjeta ning saab aru lihtsamatest ülekantud tähendustest;

11) rühmitab asju ja esemeid ühe või mitme tajutava omaduse või nimetuse järgi;

12) tal on ettekujutus arvumõistest ja värvuste nimetustest;

13) leiab võrdluse alusel asjades ühiseid ja erinevaid jooni ning nendevahelisi seoseid, kasutab info saamiseks keelt;

14) tema ettekujutus oma teadmistest ja oskustest on ebarealistlik;

15) omandab uusi seoseid, mõisteid ja teadmisi korduva kogemuse, aktiivse tegutsemise ning mudelite järgi õppimise kaudu; vajab oma tegevusele tagasisidet.

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused

Eneseteadvus ja mina areng

Lapse sotsiaalne ja emotsionaalne areng jõuab kolmandal eluaastal uude järku, kuna kujuneb minatunne. Ta suhestab ennast ümbrusega, teab täpsemalt, kes ta on, tunneb oma tugevaid ja nõrku külgi, meeldimisi ja vastumeelsusi ning seda, kuidas teised inimesed temasse suhtuvad. Lapse eneseteadvus on selgelt välja arenenud ning ta kaitseb oma valdusi ja personaalruumi. Kui keegi tungib tema arvates üle tema isiklike piiride või võtab luba küsimata tema asju, põhjustab see nõrdimust ja protesti. Kõik see on lapse suurema küpsuse märk. Ta saab aru mõistetest minu oma ja tema oma, ometi on tema omanditunne oma asjade suhtes veel tugev ning üksnes vahel on ta nõus neid lühikeseks ajaks teistega jagama.

Emotsioonide tajumine ja väljendamine

Kolmandal eluaastal on lapsele iseloomulikud tugevad emotsionaalsed reaktsioonid, oma mina näitamine ja sagedased jonnihood ning armukadedus õdede-vendade vastu. Talle meeldib teha valikuid igapäevastes olukordades ja olla neid täide viies üsnagi iseseisev, kuigi valikud on sageli vastukäivad (nt tahab kord end ise riidesse panna, kord mitte). Mängus ja igapäevatoimingutes ilmutab ta aktiivsust ja initsiatiivi ega pruugi lasta ennast juhtida, näiteks ei lase tegevusi asendada või suunata, kui on parasjagu millegagi väga hõivatud. Valides talle antud lihtsate või keeruliste ülesannete vahel, eelistab ta keerulisemaid tegevusi. Kolmeaastaselt on elav kujutlusvõime ja kõikuv enesekindlus, mistõttu võivad kergesti tekkida hirmud. Tüüpiline on väikeste ja kiiresti liikuvate loomade ning pimeduse kartus. Ta võib sattuda ärevusse, kui peab lasteaeda üksinda jääma. Kindlustunde saavutamiseks vajab ta turvalisust, tunnustust, rutiini ja reegleid.

Koostöö- ja prosotsiaalsed oskused

Kolmanda eluaasta alguses mängivad lapsed juba lühikest aega üksi, ent neile meeldib, kui täiskasvanu on läheduses ja jälgib nende mängu. Sageli tahab laps, et ka täiskasvanu tema kujutlusmängus osaleks. Tekivad esimesed koosmängukatsed teiste lastega ning algeline arusaam mängureeglitest (nt ootab ta kiikumisjärjekorras). Kolmanda sünnipäeva künnisel muutub laps hoolivamaks, seltskondlikumaks ja tundlikumaks. Ta on teadlikum teiste inimeste tunnetest: eriti püüab ta aidata ja lohutada kurba inimest. Selles eas hakkavad lapsed rohkem koos mängima ning neile meeldib ühistegevus. Tekivad esimesed sõprusuhted nendega, kellega tihti koos ollakse; paljudel väikelastel on väljamõeldud sõber. Laps hakkab end üha selgemalt tunnetama isikuna ning tajub üha paremini, et teistel inimestel võivad olla tema

omadest erinevad tunded ja vajadused. Tänu sellele hakkab kujunema kujutlusmäng, kus laps mitte üksnes ei jäljenda nähtud tegevusi ja olukordi, vaid loob neid kombineerides uusi (nt etendab isa, nukk on tema laps ja koos võetakse midagi ette).

Kontakte luues ja säilitades tegutseb laps sihipäraselt. Ta algatab vestlust eri inimestega erinevatel teemadel ning tajub, mida partner temast juba teab ja mis on talle uus. Laps kõne suunab tema käitumist, näiteks noomib ta ennast, kui jätab midagi tegemata. Ta ootab heakskiitu ja küsib sageli: „Kas nii on õige?” Ta suudab rääkida oma tunnetest, vajadustest ja murest, oskab keelduda ning saab aru lihtsast huumorist, naerdes sündmuse ja kokkusobimatu sõnakombinatsiooni üle (nt koer laulab). Talle meeldib nalja teha, mõistes, et see lõbustab ka teisi (nt „Miks tibu üle tee läks? Ta tahtis üle tee pääseda ...”). Laps vastab õigesti küsimusele, kas ta on poiss või tüdruk. Kui teda on õpetatud, võib ta vastata ka lihtsamatele enesekohastele küsimustele (ees- ja perekonnanimi, vanus).

Reeglite järgimine

Lapsele on jõukohane järgida igapäevaelu rutiini ja lihtsamaid sotsiaalseid reegleid (nt tänamine ja palumine, tervitamine ja hüvastijätt), tuginedes eeskujule.

Enesekohased oskused

Kolmanda eluaasta lõpuks saab laps hakkama eneseteenindamisega, tal on kujunenud tualeti - harjumused.

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Õpetage lapsele, milline käitumine on sobiv ja milline mitte. Õige sotsiaalse käitumise ergutamiseks kiitke teda kena koosmängu eest ning laitke ebaviisakat käitumist või agressiivsust.
2. Jagage talle palju armastust, see suurendab turvatunnet. Lapse enesekindlus on kõikuv ning selle saavutamiseks vajab ta turvalisust, tunnustust, rutiini ja reegleid.
3. Ärge tehke hirmu tundva lapse üle nalja, vaid toetage ja julgustage teda. Kui ta ei taha hommikul emast lahkuda, julgustage teda rühmaruumi tulema, rääkides, millised toredad mänguasjad teda ees ootavad. Lühike ja südamlik hüvastijätt lapsevanemaga taastab tema enesekindluse kõige kiiremini.
4. Abistage teda üle jõu käivate ülesannete korral. Valige sobiva raskusega tegevus ja mänguasjad. Kui ta nendega toime ei tule, tehke selgeks, et pole mõtet endast välja minna. Soovitage uuesti proovida ning näidake talle kätt e mõni uus vaatenurk. Lapse enesekindluse arendes aidake teda, kui ta mõne uue asjaga tegeleb, ning kiitke saavutuste puhul. Kui laps mõnda seatud eesmärki ei saavuta, rääkige talle tematugevatest külgedest, mitte nõrkustest.
5. Andke nõu, kuidas teiste laste seltsis paremini hakkama saada.
6. Õpetage teda asju jagama (nt teistele toitu pakkuma). Kuigi see võib pingeid tekitada, jääge oma nõudmise juurde. Olge valmis eakaaslastega mängivale lapsele tuge pakkuma. Erimeelsused võivad ilmnedagi kiiresti, sest selles eas ei mõista lapsed üldlevinud seltskonnas käitumise reegleid. Summutage tekkinud tüli võimalikult kiiresti ning julgustage last edasi mängima.
7. Lapse iseseisvuse ja otsustusvõime arendamiseks andke talle võimalus väikseid asju ise otsustada (nt mis värvi põll endale valida).

8. Et arendada lapse vastutustunnet, kaasake teda igapäevatoimetustesse ja andke väikseid ülesandeid (nt pühkida laud pärast söömist, koristada mänguasjad, rullida vaip enne puhastamist kokku jne).

9. Õigeid söömisharjumusi õpetades veenduge enne, et sööginõud, lusikad ja kahvlid oleksid lapsele käepärased (mitte liiga suured, väiksed ega rasked), tema tool õige kõrgusega, portsjon (1/2–1/3 täiskasvanu omast) lapsekohane ja toidu temperatuur paras.

10. Julgustage teda kahvlit käsitsema ja kannust jooki valama ning vajaduse korral aidake teda.

11. Riietumisel abistage last, vajaduse korral võib tähistada näiteks pükste ja T-särgi esipoole pildi vm märgiga.

Kolmanda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

- 1) saab aru, et inimestel võivad olla tema omadest erinevad tunded ja emotsioonid;
- 2) tal on osaliselt kujunenud enesetunnetus ja eneseteadvus;
- 3) väljendab tugevaid emotsioone, oma mina;
- 4) võib karta tundmatuid ja uusi asju;
- 5) tahab igapäevastes olukordades valikute üle ise otsustada ning üritab neid ka täide viia;
- 6) tema enesekindlus on kõikum; enesekindluse saavutamiseks vajab ta turvalisust, tunnustust, rutiini ja reegleid;
- 7) osaleb täiskasvanuga ühistegevustes; teisi lapsi pigem jälgib, tegutseb nendega kõrvuti ;
- 8) jagab mõnikord oma asju ka teistega, valdavalt on ta siiski omandihoidja;
- 9) loob sõprussuhteid nendega, kellega on tihti koos; tegutseb kontakti luues ja säilitades sihipäraselt;
- 10) algatab vestlust eri partneritega erinevatel teemadel; tajub, mida teised teavad ja mis on neile uus;
- 11) täidab igapäevaelu rutiini;
- 12) järgib lihtsamaid sotsiaalseid reegleid ning eeskujudele toetudes jäljendab igapäevaelu rolle ja tegevusi.

Neljas eluaasta (36–48 kuud)

Neljandal eluaastal paraneb lapse liigutuste koordineerimine ja täpsus, ta on aktiivne ning pidevas liikumises ja tegevuses. Tal on suur soov uute teadmiste ja muljete järele, ta on uudishimulik ning tahab rohkem teada iseenda ja maailma kohta. Laps kuulab hoolega ning seob kõik oma varasemate kogemuste ja mälupiltidega. Ta on suur isetegija, kusjuures sageli hindab ta oma oskusi ebarealistlikult, segi kipuvad minema soovid ja tegelikkus. Uued teadmised tekitavad tihti peale palju hirme. Neljas eluaasta on lapse kõige magusam mänguiga.

Tunnetus- ja õpioskused

Tegevuse organiseerimine

Laps on oma tegevusi planeerides ja organiseerides juba iseseisvam ega vaja otsest juhendamist, küll aga autoriteete. Ta jälgib täiskasvanute tegevusi ning kopeerib palju seda, mida näeb, näiteks esitab kodumängudes erinevaid rollilahendusi või arvestab toimetustes tegevuste järgnevust: tassib puid, paneb ahju küdema jne.

Tegevuste liigid

Lapse juhtiv tegevus on mäng, mis hõlmab konstrueerimist, rolli- ja võistlusmänge ning loovtegevusi. Tal on raske eristada tegelikkust ja reaalsust, näiteks elab ta kaasa raamatu- ja filmitegelastele, teatris etendust jälgides tahab hätta sattunud kangelasele appi tormata. Lapsele on jõukohane rühmitamine lihtsamate üldmõistete või mitme tunnuse alusel, näiteks saab ta hakkama loomade, söökide jms liigitamisega.

Kõne

Lapse tegevuse planeerimisel, juhendamisel ja kinnistamisel muutub oluliseks kõne, eriti minakeskne kõne. Näiteks jagab ta endale klotsimängu juures häälekalt korraldusi: „Nüüd panen püsti seinad, nüüd ehitan katuse” jne. Laps suudab end keele abil vabamalt ja üksikasjalikumalt väljendada. Selles vanuses on talle arusaadavad mõned lihtsamad ruumimõisted (all, peal, sees). Lapse ja täiskasvanu suhtlus on valdavalt situatsiooniväline ning lapse küsimused on põhjuse-tagajärje seoste kõrval seotud uue teabe otsimisega. Laste omavahelises suhtluses on valdavaks tegevus, areneb dialoog ja laps kohandab oma juttu erinevatele vestluskaaslastele, näiteks räägib ta täiskasvanu ja tutt avaga teisiti kui eakaaslase või võõraga.

Mälu ja tähelepanu

Laps on tegutsedes püsivam, sihipärasem ja süsteemsem ning suudab osaliselt lähtuda seatud eesmärkidest. Suureneb tema tähelepanu tahteline osa ja paraneb keskendumisvõime, näiteks ei lükka ta tegevuse ajal koristades kõiki asju ühtekokku, vaid leiab igale asjale oma koha; puslesid kokku pannes tegutseb ta süvenenult, kuni pilt saab valmis. Ta suudab tähelepanu mõnevõrra jaotada ning tegutsedes keskenduda mitmele nähtavale ja eristavale tunnusele (nt värvus, suurus, kuju). Kuigi laps toetub ülesandeid lahendades ja tegutsedes mälukujutlustele, on tema mälu siiski veel lühiajaline. Näiteks oskab ta kirjeldada, kuidas ta läheb iga päev lasteaeda, kuid ei oska seletada, kuidas ta läheb sõbra juurde, kus ta käib harva.

Õpioskused

Teadmiste ja oskuste omandamisel muutub neljandal eluaastal oluliseks emotsionaalne komponent ning kogemuse seostamine olemasolevate teadmistega. Laps omandab uusi teadmisi (nt aeg, sünnipäev ja surm, elus ja eluta) praktiliste situatsioonide, positiivsete/negatiivsete kogemuste ning kujutluste kaudu. Need teadmised võivad aga tihti peale olla väärad, kuna tema

kogemused on piiratud. Lapsel tekib arusaam küll arvumõistest, kuid ta ei mõista arvu ja suurema hulga vastavust, näiteks viit kommi kokku lugedes loendab ta kolmeni. Tekib huvi tähtede vastu, ta avastab, et teatud tähele vastab teatud häälik. Ta oskab omandatud teadmisi kasutada uudses olukorras. Näiteks kui laps avastab, et muld on potis liiga kuiv, tahab ta poti lille kasta.

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Lapse mõtlemise arendamiseks sobivad mitmesugused sortimismängud ja asjade liigitamine. Liigituse aluseks võivad olla nii välised tunnused (värvus, vorm, pikkus ja suurus) kui ka lihtsamad mõisted (loomad, mööbel, riided, söök jne). Näiteks paluge lapsel ühte karpi korjata loomad, teise riided, söök jne ning paluge igat eset ka nimetada. Võib teha ka vastupidi: paluge lapsel leida ese, mis ei sobi teiste asjadega kokku.

2. Erinevate mõistete õppimiseks looge seoseid mõistete ja konkreetsete asjade vahel lapsele tutt avast keskkonnast:

1) ruumimõistete õppimiseks näidake lapsele erinevaid esemeid mitmes ruumiasendis: ees, taga, peal, all jne. Paluge lapsel panna näiteks pall laua alla, nukk tooli ette, auto voodi peale jne. Harjutage ebatavalisi kombinatsioone (nt laske panna padi voodi alla);

2) värvinimetuste õppimiseks nimetage värv ja näidake lapsele konkreetset eset. Paluge lapsel näidata veel mõnda kollast, punast, rohelist või sinist värvi asja. Näidake erinevaid asju ja küsige, mis värvi need on;

3) pikkus- ja suurusmõistete õppimiseks näidake lapsele kaht erineva pikkusega (suurusega) eset. Paluge tal näidata tema ette pandud esemetest näiteks pikka (lühikest) pliiatsit, suurt (väikest) palli. Laske tal joonistada või voolida erineva suuruse või pikkusega esemeid;

4) raskuste (kaalu) õppimiseks andke lapsele sarnaseid, kuid erineva kaaluga asju. Näidake ja öelge, kumb on raske, kumb kerge. Küsige lapselt, kumb liivaämber on raske (kerge).

3. Mõtlemisvõime arendamiseks ning seoste mõistmiseks näidake ja seletage lapsele lihtsamaid seoseid ning loogilisi paare. Näidake lapsele ja paluge tal leida loogilisi paare, nt käsi ja kinnas, sokk ja jalg, lill ja vaas, tass ja lusikas jne. Pesu nõõrile riputades kasutage pesulõkse ning seletage, et tuulise ilmaga võib pesu nõõrilt maha kukkuda.

4. Tähelepanu ja vaatlusoskuse arendamiseks sobivad mitmed harjutused ja mängud:

1) detailide märkamine. Paluge lapsel leida inimese pildilt 1–2 puuduvat kehaosa (jalg, silm jne);

2) sarnasuste leidmine. Laske leida sarnase paberiga kumm või samasugune pilt. Seda harjutust saab teha erinevates keskkondades: poes, kodus, lasteaias jne. Pidage silmas, et laps vajab selget ülesande esitust ega jaks pikalt oma tähelepanu hoida;

3) tähelepanu suunamine. Paluge lapsel vaadata ainult teatud tunnustega asju, nt rohelisi jopesid, musti autosid, vanu inimesi jne.

5. Kuulmistähelepanu arendamiseks õpetage last kuulama, eristama erinevaid helisid. Paluge tal silmad kinni panna, kuulata erinevaid helisid ja öelda, mida ta kuulis. Pange suletavatesse topsidesse erinevaid materjale (liiv, kuulikesed, kivid jne) ning paluge lapsel leida mõne topsi seast just selline, mis teeb samasugust heli.

6. Mälu arendab kordamine. Paluge lapsel korrata näiteks vahetult öeldud numbreid või korraldust, rääkida asja toimunud sündmusest või mängust. Esitage sellekohaseid küsimusi. Õpetage lapsele lihtsaid mõnerealisi kordustega laule ja luuletusi.

7. Lapse kõne ja väljendusoskuse soodustamiseks:

1) saatke oma tegevust kõnega ja vestelge lapsega palju. Eeskuju toel õpib ta paremini ja julgemalt väljenduma ning paranevad tema lauseehitus ja sõnakasutus;

2) kasutage oma kõnes omadussõnu ja mõisteid, vajaduse korral korra lapse ütlust ise õigesti

3) ergutage last küsima ja rääkima sellest, mida ta näeb või kuuleb. Vaadake koos lastesaateid või raamatuid ning osutage detailidele või tegelastele. Tuttavat raamatut vaadates või juttu lugedes jätkake lause lõpetamata ja paluge seda teha lapsel. Õhutage teda kirjeldama, milline näeb välja maja, tuba või nt päkapikk või mis maitsega on üks või teine toit jne.

8. Esitage korraldused selgelt, lihtsalt ja positiivelt (nt „Palun pane uks kinni!”) ning vältige negatiivseid vorme (nt „Ära jäta ust lahti!”).

9. Arvumõiste õppimisel on oluline õpetada lapsele numbrite järjestust. Õpetage numbreid 1–5ni; laps ei pea veel aru saama sellest, et number on vastavuses teatud esemete hulga.

Neljanda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:

1) oskab osaliselt oma tegevusi plaanida ja organiseerida ning tegutseb iseseisvalt otsese juhendamise, kuid autoriteeti de toel;

2) plaanib minakeskse kõne abil oma tegevust ja lahendab probleeme;

3) hangib tänu keeleoskusele uut teavet; tema kõne toetub mälule ning sõltub sellest, kellega ja mis olukorras ta koos on;

4) saab aru mõistatustest ja lihtsamatest piltlikest võrdlustest;

5) järgib lihtsaid reegleid;

6) huvitub võistlusmängudest ja tahab olla edukas;

7) osaleb ühistegevuses ning teeb koostööd teiste lastega; konstrueerib, osaleb rolli- ja võistlusmängudes ning loovtegevustes;

8) liigitab lihtsamate üldmõistete või mitme tunnuse järgi; keskendub tegutsedes mitmele nähtavale ja eristavale tunnusele ning jaotab oma tähelepanu;

9) saab aru arvumõistest; huvitub tähtedest;

10) omandab uusi teadmisi praktiliste olukordade, kogetud emotsioonide, kujutluste ja kõne kaudu.

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused

Emotsioonide tajumine ja väljendamine

Neljandal eluaastal on lapsel teiste inimeste tunnetest ja mõtetest veel piiratud ettekujutus. Tema meeleolud vahelduvad endiselt väga kiiresti : ta võib olla ülevoolavalt rõõmus, kuid mõne aja pärast juba õnnetu ja pahur. Sageli kasutab laps oma emotsioone piiride kindlakstegemiseks, mitte niivõrd tunnete väljendamiseks, näiteks soovib ta poes olles saada kindlasti kommi ega ole nõus ilma selleta poest lahkuma või protesti b häälekalt, kui tal palutakse oma asju koristada. Oma emotsioone, soove ja tahtmisi väljendab laps kõne abil, ta oskab öelda, kas ta on kurb,

rõõmus või on tal paha tuju. Lapsel hakkab ümbritseva kohta kujunema emotsionaalne hinnang, näiteks seostuvad tal haiglaga ja arsti juures käimisega negatiivsed kogemused.

Eneseteadvus ja mina areng

Laps üritab asju teha küll iseseisvalt, kuid sageli ei kujuta ta ette, mida ta suudab (nt on ta kindel, et oskab õmmelda või uisutada). Selles vanuses võib ta olla enesekriitiline, samas aga ennast kiita, suurustada, uhkustada, eputada ning rääkida soovidest kui tegelikkusest. Ta on uhke oma saavutuste üle, kuid vajab siiski oma tegevuse tunnustamist ja täiskasvanu tähelepanu. Tuttavates olukordades on ta enesekindlam ning naudib tegevuste kordamist, näiteks pakub kindlustunnet ühe ja sama jutukese kuulamine ning jutustamine või ühe ja sama mängu mängimine. Lapsele meeldivad rituaalid ja rutiin, näiteks õhtujutt või ühised õhtusöögid, nädalavahetused ning külaskäigud vanavanemate juurde.

Koostöö- ja prosotsiaalsed oskused

Laps püüab vahel teisi abistada ja lohutada. Ta mängib meelsasti 1–2 lapsega, tema jaoks muutuvad oluliseks suhtlemine, mäng, ühistegevus ja koostöö teiste lastega. Teistega koos suudab ta tegutseda siiski lühikest aega. Tal on jätkuvalt suur omanditunne, kuid ta võib vahel oma asju teistega jagada ja vahetada ning oodata oma järjekorda.

Reeglite järgimine

Neljandal eluaastal järgib laps lihtsamaid reegleid ning arvestab neid mängudes või tegevustes, mida juhib autoriteet (täiskasvanu või vanem laps). Ta hakkab mõistma seltskonnas käitumise reegleid ning neid igapäevastes tegevustes ja mängudes kasutama (nt teretamine, hüvastijätt, liikluses rohelise tulega tee ületamine või keelu järgimine). Selles vanuses tekib lapsel ettekujutus valetamisest ja taunitavast käitumisest (nt ei tohi teisi lüüa).

Enesekohased oskused

Neljandal eluaastal saab laps hakkama eneseteenindamisega ning tal on kujunenud tualeti harjumused. Ta teab ja oskab teistele öelda nii oma ees- kui ka perekonnanime.

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Prosotsiaalsete oskuste arendamiseks andke lapse käitumisele positiivset tagasisidet, nt kiitke teda hooliva ja abistava käitumise eest. Paluge lapsel pakkuda näiteks maiustusi ka teistele.
2. Reegleid õpitakse kogemuste kaudu. Selleks sobivad:
 - 1) lauamängud. Seletage lapsele lihtsamaid mängureegleid ja põhimõtteid ning tuletage neid pidevalt meelde;
 - 2) rollimängud. Õpetage lapsele lihtsamaid viisakusreegleid (tervitamist, hüvasti jätmist jt) ning harjutage neid.
3. Lapse enesekindluse suurendamiseks ja turvalisuse vajaduse rahuldamiseks lohutage teda ebaõnnestumiste korral.
4. Kinnistage sobivat käitumist ja eirake sobimatut. Võimaluse korral selgitage sõbralikult, mida võinuks teha teisiti.
5. Õpetage lapsele, kuidas lahendada vaidlusi ja konfliktsituatsioone. Selgitage, milline

käitumine on sobiv, milline mitte (agressiivsus) ja miks.

6. Enesekontrollioskuste arendamiseks õpetage last ootama ning oma reaktsioone edasi lükkama. Selleks sobivad lauamängud, mida mängides õpib ta oma järjekorda ootama. Õpetage teda kaaslast kuulama. Selgitage, et vestluses tuleb tal oodata oma järjekorda ning teise inimese juttu ei tohi poolelt sõnalt katkestada.

7. Õppimise ja enesekindluse soodustamiseks vajab laps igapäevastes tegevustes rütmi ja rutiini järgimist. Hoolitsege, et tema päevakava oleks paigas. Korduvad tegevused lubavad harjutada ja harjuda, mis on omakorda aluseks omandamisele ja õppimisele.

8. Soosige ning soodustage iseseisvust ja isetegemist. Arvestage, et laps pole veel kõigis tegevustes osav. Kuigi riietumine võtab rohkem aega, lubage tal siiski riietuda.

9. Käituge ise nii, nagu ootate seda lapselt, sest ta õpib mudelite järgi. Erinevaid käitumismudeleid saab ta kas vanematelt, eakaaslastelt või telesaadetest. Neljanda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

- 1) väljendab verbaalselt lihtsamaid emotsioone, oma soove, tahtmisi ja seisukohti ning püüab jõuda kokkuleppele;
- 2) tahab olla iseseisev, kuid sageli ei ole tal enda suutlikkusest realistlikku ettekujutust;
- 3) saab hakkama eneseteenindamisega (riietub, sööb, joob iseseisvalt), tal on kujunenud tualeti harjumused;
- 4) teab oma nime, vanust ja sugu ning märkab soolisi erinevusi;
- 5) seab endale mõningaid eesmärke ja täidab neid;
- 6) väärtustab oma saavutusi, ent vajab oma tegevuse tunnustamist ja täiskasvanu tähelepanu;
- 7) püüab vahel teisi abistada ja lohutada; tal on mõningane ettekujutus teiste inimeste tunnetest ja mõtetest;
- 8) osaleb lühikest aega ühistevõttes eakaaslastega, kuid eelistab üht mängukaaslast rühmale;
- 9) arvestab reegleid mängudes ja tegevustes, mida juhib autoriteet;
- 10) saab aru lihtsamatest seltskonnas käitumise reeglitest ning järgib neid igapäevases suhtluses; püüab täita kodukorra reegleid;
- 11) saab aru valetamisest kui taunitavast käitumisest;
- 12) huvitub võistlusemängudest ning tahab olla edukas.

Viies eluaasta (48–60 kuud)

Viendal eluaastal huvitub laps kõigest uuest ja põnevast, ta on väga aktiivne nii tegutsedes kui ka ennast väljendades. Tema tasakaalutunne on parem, liigutused sujuvamad, ta oskab liikuda erinevatel pindadel, on kiirem ning suudab teha korraga mitut asja. Selles vanuses kujuneb välja ka täiskasvanule omane kõnniliigutuste kinemaatika ning suureneb huvi laua taga tehtavate käeliste tegevuste vastu. Laps räägib ja küsib palju. Samas on tal ikka veel raske oma käitumist kontrollida. Ta ootab kiitust, tahab teistele meeldida, kõike hästi teha ja seejuures mitte eksida. Viendal eluaastal ajab laps veel segi tegelikkuse ja fantaasiad, tõe ja vale. Tunnetusprotsessidest muutub kõige olulisemaks mälu roll. Areneb kaemuslik-kujundiline mõtlemine, mis tugineb kujutlustele. Selles vanuses kujunevad välja soolised stereotüübid.

Tunnetus- ja õpioskused

Tegutsemine ja tegutsemiskindlus

Suurenevad lapse initsiatiiv, kohusetunne ja püsivus. Tegutsemine ja tegevus ise ning sellega kaasnevad tunded on talle väga olulised, sageli isegi tähtsamad kui tegevuse tulemus. Ta mäletab ja meenutab paremini emotsionaalselt mõjusaid tegevusi ja sündmusi. Viieaastane on oma tegemistes küllaltki iseseisev, kuid vajab ka täiskasvanu abi, et saavutada tegutsemiskindlust, juhtida oma käitumist ja emotsioone ning kontrollida impulsse. Tal on raske oodata oma järjekorda lauamängus või kiige juures, ometi on vaja seda õppida, sest eneseregulatsioon on väga tähtis.

Oluliseks muutub eakaaslaste roll, laps otsib abi nii täiskasvanutelt kui ka eakaaslastelt, sest tal on juba parem ettekujutus sellest, missugust abi ja kellelt ta vajab (nt „Karl, kas sa saaksid hoida seda lauda üleval, et ma saaksin klotsid siia alla panna?“). Laps tahab teha iseseisvalt valikuid ja otsuseid, näiteks mida külla minnes selga panna või mida lõunaks süüa.

Tegevuste liigid

Viieaastane konstrueerib, katsetab ja uurib erinevaid võimalusi. Üleminek reaalsusest kujutlusele võib olla väga kiire ja sujuv. Sageli näib meile, et laps valetab, sest on raske vahet teha, kus lõpeb väljamõeldis ning algab vale. Lapsed valetavad, kuna nad usuvad, et asjad just nii ongi. Näiteks kui laps lõhub mängu ajal kogemata hinnalise vaasi, siis küsimusele, kuidas see juhtus, vastab ta, et Puhvik tegi pahandust, sest tema valmistas sel ajal hoopis piraatidele süüa. See on ühtaegu nii selgitus kui ka eneseõigustus, ent samas ka soov jääda karistusest, mitte kurvastada vanemaid, sest täiskasvanu on lapse jaoks autoriteet. Täiskasvanu võib lasta lapse fantaasial lennata, ent vajaduse korral tuleks laps reaalsusesse tuua, et teada anda, kust lähevad piirid. Viieaastane kasutab erinevaid mänguliike.

Kõne

Sel perioodil jätkub minakeskse kõne areng. Üksinda mängides jagab laps palju häälega korraldusi, juhtides tegevuse eri etappe; algul nimetab ta järgmisi toiminguid täiskasvanule, hiljem iseendale. Kui tegevus või lahenduskäik on saanud lapsele tuttavaks või omaseks, ei vaja ta enam valjuhäälselt juhendamist ning algab sisekõne kujunemine. Lapse käitumist mõjutavad suulised juhised, kuid nende pidurdav roll on veel nõrk. Näiteks teab ta väga hästi, et kapist ei tohi isa raamatuid võtta, ent kui ta on üksik, saab uudishimu võitu; pealegi pole kedagi, kes teda keelaks.

Lapse kõne ja mälu areng võimaldavad tal lahendada ülesandeid ja probleeme ning jõuda kokkuleppele. Ta on suuteline järgima mitmeastmelisi korraldusi uutes situatsioonides, eriti kui järgnev tegevus on eelneva loomulik jätk (nt „Võtame käärid, lõikame selle nurga, seejärel

kleebime ...”). Kujuneb sidus kõne, st laps suudab vestelda asjadest ja sündmustest, mis pole parasjagu käsil, vaid mis toimusid varem või hakkavad toimuma edaspidi (nt on telefonivestlused vanaemaga nüüd märksa sisukamad ja pikemad).

Viieaastane suudab edasi anda kujutluspilte, hakkab aru saama mõistete kuuluvusest, alluvusest ja üldistusastmest (seelik, püksid – riided), mõistab ning kasutab lihtsamaid ruumi- (ees, taga, kõrval, all, peal) ja ajamõisteid (eile, täna, homme). Ta hakkab mõistma nalju, mõistatusi, sarkasmi ja metafoore (nt „Oled aeglane nagu tigu”), kuid ei suuda veel enda üle naerda.

Mälu ja tähelepanu

Lapse taju ja tähelepanu vahelduvad kiiresti, isegi huvipakkuvale tegevusele suudab ta keskenduda pelgalt mõnikümme minutit. Ta oskab vaadelda, märgata detaile, olulisi tunnuseid ja seoseid, leiab ja märkab puuduolevaid elemente ning ebakõlasid tuttavaid olukordi ja esemeid kujutatvatel piltidel.

Suureneb võime koondada tähelepanu tehtavale tööle ning eirata kõrvalisi ärritajaid. Nii võib parajasti joonistav laps keelduda, kui teised teda mängima kutsuvad, öeldes, et enne lõpetab joonistuse, siis tuleb. Kasvab mälu osakaal teadmiste omandamisel ja kogetu meenutamisel, laps hakkab intuitiivselt kasutama lihtsamaid meeldejätmise strateegiaid.

Õpioskused

Viieaastane on uudishimulik ja innukas õppija ning tahab kogeda uusi asju, mida on kusagil näinud (nt „Siim käib kalal. Kas mina saan ka minna?”). Uusi teadmisi ja kogemusi omandab ta kõne kaudu, aktiivselt tegutsedes ning probleeme lahendades. Laps on paindlikum ja suudab kogemusele tuginedes leida probleemidele erinevaid lahendusi. Näiteks tahab Ville ehitada suurt maja, kuid see kukub kokku. Ta mõtleb pisut ja teeb majale klotsidest laiema aluse. Ta võib muuta oma tegevust pärast seda, kui näeb, kuidas on teised lapsed maja ehitanud. Lapsel tekib arusaam rühmadest ja oskus neid võrrelda. Tähti, numbreid ja kujundeid õppides on ta entusiastlikum, näiteks hüüab laps täiskasvanuga raamatut vaadates ja s-tähte märgates: „See on ju minu nimes ka. Mis sõna siin on?” Ta saab paremini aru abstraktsematest mõistetest, eriti siis, kui on nendega enne vahetus tegevuses kokku puutunud. Ta valab süstemaatiliselt liiva mõõtetopsidesse, vaatleb neid ja kommenteerib koguseid. Siiski pole tema otsused veel loogilised. Ta arvab, et liiva hulk topsis sõltub selle kujust; et temal on õde, õel aga mitte.

Arenevad leiutus- ja kujutlusoskus, mäng muutub keerukamaks ning pikemaks (nt kujutlusmäng küllasõidust vanaema juurde, kusjuures teel tehakse mitu peatust; vahendite leiutamine, kuidas kassi puu otsast päästa). Ta kasutab teadmisi igapäevastes situatsioonides, nii uudses kui ka sarnases olukorras.

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Mälu ja õpioskuste arendamiseks korrake ning laske lapsel korrata nii tegevusi, sõnu kui ka mõisteid. Kordamine aitab tal lahenduskäiku, uut sõna või mõistet kinnistada, kuni ta on selle kindlalt omandanud.
2. Püsivuse ja tähelepanu arendamiseks nõudke, et laps oma tegevused, mängud jne järjekindlalt lõpule viiks. Kui lapse tegevus ei ole edukas, pakkuge oma abi ja lõpetage ülesanne koos.
3. Lapse vaatlusoskuse ja tähelepanu arendamiseks juhtige tema tähelepanu olulistele detailidele ja infole. Nii avardate tema teadmisi ning loote seoseid varem õpituga. Sobivad tegevused on piltidelt sarnasuste otsimine, puuduva osa märkamine ning valede seoste ja detailide leidmine/märkamine.

4. Uurimistegevuse soodustamiseks tehke lapsega koos praktilisi töid erinevate materjalide ja anumatega, nt mõõtke objektide pikkusi, kaaluge ja lahustage erinevaid aineid jne. Paluge lapsel avaldada arvamust oma tegevuse tulemuste kohta.

5. Planeerimis- ja mõtlemisoskust soodustab tegevusteks valmistumine: paluge lapsel katta laud kõigile sööjatele ja aidake tal kohale panna nii põhisoogi- kui ka magustoidunõud; küsige lapselt, mida ta vajab, kui ta hakkab joonistama, tahab basseini ujuma minna jne.

6. Põhjuslike seoste ja ajalise järgnevuse mõistmise arendamiseks sobivad järjestusmängud nii esemete kui ka piltidega. Näidake lapsele kolme pilti, kus ühel on kauss õunu täis, teisel tühi ja kolmandal pooleldi täis, ning paluge need järjestada. Seoste enne ja pärast mõistmiseks näidake pilte, kus ühel on lilled laual ja vaasis ning teisel on vaas põrandal ja katki. Küsige, mis juhtus enne ja mis pärast.

7. Tähelepanu ja mõtlemisoskuse arendamiseks pakkuge lapsele liigitus- ja sobitusmänge erinevate omaduste alusel. Paluge tal jaotada esemed ühe või mitme omaduse (nt värvuse, kuju, temperatuuri, helide) järgi. Nimetage talle erinevaid objekte (nt kass, koer, hobune) ja laske öelda, mille poolest need sarnanevad. Siduge lapse silmad kinni, laske erinevaid hääli kuulata ja küsige, mis häälega tegemist on.

8. Mõtlemis- ja probleemilahendusoskuste arendamiseks võib arutleda võimalike argisituatsioonide üle ning mängida läbi erinevaid lahendusi. Hea on koos läbi arutada kõik lahendused ja põhjendada, miks on üks teisest parem. Tehke seda takti tundeliselt, et laps ei tunneks kriiti kat oma pakutud lahenduste pihta. Paluge tal mõelda, mida võiks teha näiteks siis, kui üks on lukus ja ta ei saa kuidagi tuppa sisse või väikevennal on kõht tühi ja külmkapis pole midagi süüa jne. Koos võite arutada, mida peaks kaasa võtma, kui sõidate külla teises linnas elavale tädile.

9. Mälu arendamiseks lahendage mitmesuguseid ülesandeid ning õpetage strateegiaid:

1) paluge lapsel korrata lühikesi salme või lauseid;

2) lugege tuntud lastelaulust esimene rida ja jätkke ära viimane sõna. Seejärel paluge

lapsel seda korrata ja rida lõpetada;

3) näidake lapsele erinevaid kujundeid või pilte ning laske tal seda samas järjestuses korrata;

4) õpetage talle, kuidas asjade järjestust analoogiate kaudu paremini meelde jätta.

10. Kuulmistähelepanu, kuulamisoskuse ja kõne arendamiseks lugege või jutustage lühikesi jutukehi ning esitage nende kohta küsimusi. See soodustab keelelist arengut ning teksti ja kõlbeliste probleemide mõistmist. Kuulates mõistab laps allteksti kergemini. Valige niisugused lood ja muinasjutud, mille üle saate hiljem arutleda.

11. Innustage last oma kogemustest, tegevustest ja soovidest rääkima ning vestlema, vajaduse korral täiendage tema kõnet uute sõnadega.

12. Kujutlusvõime ja loovuse ergutamiseks ning fantaasiamaailma sukeldumiseks sobivad nii reaalsed esemed ja asjad kui ka need, mis meenutavad üksnes kaudselt või ei meenuta üldse eset või asja, milleks teda peetakse. Pakkudes lapsele mänguasju ja vahendeid, mis võimaldavad tal midagi juurde mõelda, mis pole lõpuni valmis, virgutame tema kujutlusvõimet. Fantaasialendu innustavad ka muinasjutud. On hea, kui raamatut loeb või lugu jutustab täiskasvanu, nii jääb rohkem ruumi lapse fantaasiale: jutt ude sisu ärgitab teda edasi mõtlema, seda oma kogemustega siduma jne.

13. Mõisteid õpetades tooge palju näiteid lapse vahetust ümbrusest ning paluge tal endal neid leida. Laske näidata, mis on taga, ees, kõrval, peal, all jne; kasutage nii pilte kui ka tegelikke objekte.

14. Arvumõiste ja hulga õppimiseks harjutage loendamist ning vastavuste leidmist:

- 1) paluge loendada erinevaid objekte ja nimetada hulk;
- 2) laske lapsel võtta sama kogus asju, nagu on laual olevas hunnikus;
- 3) paluge loendada, mitu inimest hakkab sööma;
- 4) õpetades kasutage konkreetseid esemeid, nt pulki, nõõpe, sõrmi jm.

Viienda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:

- 1) tegutseb lühikest aega iseseisvalt, kuid tegutsemiskindluse saavutamiseks vajab veel täiskasvanu abi;
- 2) reguleerib oma käitumist ja emotsioone täiskasvanu abiga, hakkab oma tegevust planeerides ja korraldades kasutama sisekõnet;
- 3) tegutseb koos teistega; teda motiveerivad tegevused eakaaslastega;
- 4) tema keeleline areng võimaldab lahendada ülesandeid ja probleeme ning saavutada kokkuleppeid;
- 5) konstrueerib, katsetab ja uurib erinevaid võimalusi, kasutades nii sümboleid, kujutlusi kui ka reaalseid esemeid ja objekte;
- 6) osaleb erinevates mänguliikides ja loovtegevustes;
- 7) räägib esemetest, mis pole kohal, ja olukordadest, mis toimusid minevikus või leiavad aset tulevikus, ning fantaseerib;
- 8) keskendub huvipakkuvale tegevusele mõnikümmend minutit;
- 9) oskab vaadelda ning märgata detaile, olulisi tunnuseid ja seoseid;
- 10) eristab rühmi ja oskab neid võrrelda ning saab aru lihtsamate mõistete kuuluvusest, alluvusest ja üldistusastmest;
- 11) tal on ettekujutus numbritest, tähtedest ja sümbolitest;
- 12) omandab teadmisi kogemuste ja kõne kaudu, tegutseb aktiivselt ning lahendab probleeme;
- 13) kasutab teadmiste omandamisel ja kogetu meenutamisel intuiitiivselt lihtsamaid meeldejätmise viise (mälustrateegiaid).

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused

Eneseteadvus ja mina areng

Laps hakkab rohkem huvituma elust väljaspool perekonda, kuigi kodu ja vanemad on talle endiselt väga tähtsad. Ta on iseseisvam ning tal on oma suutlikkusest adekvaatsem ettekujutus (nt „Mari oskab rattaga sõita, aga mina pean veel õppima”). Balansseerides tegelikkuse ja kujutluse piiril, ei hinda ta oma suutlikkust mitte alati adekvaatselt. Näiteks kui küsida, kas laps oskab õmmelda, võib ta vabalt vastata, et oskab küll. Pärast mõningast katsetamist ta siiski kas loobub või nõustub sellega, et peab seda veel õppima. Ta võib ka kõik hoopis nurka visata ja trotsi täis minna. Samas naudib laps väga, kui ta oskab midagi teha või talle on usaldatud mingi ülesanne. Tal tekib mõningane vastutus oma tegevuse eest.

Viieaastane on väga tundlik teiste hinnangute suhtes ning see mõjutab oluliselt tema enesehinnangut. Selles vanuses aktseptsioon ta muutusi kergemalt, talub tutt avate täiskasvanute puudumist paremini ning tuleb toime ebameeldiva olukorraga, väljendades ennast kõne või käelise tegevuse kaudu (nt „Joonistan selleks ajaks emale ja isale pildi, kui nad koju tulevad”). Viieaastasel on välja kujunenud erinevad ootused poiste ja tüdrukute käitumise, riietumise ning mängimise suhtes.

Emotsioonide tajumine ja väljendamine

Laps hakkab mõistma teise inimese tundeid ja mõtteid. Ta saab aru, et teatud sündmused ja mõtted on omavahel seotud, et erinevatel tunnetel on ka erinevad väljendused. Näiteks kui keegi on haige, siis muretsetakse; kui aga kõik on hästi, ollakse rõõmus. Laps hakkab mõistma, et inimesed võivad samas situatsioonis reageerida erinevalt (nt kurvastab vend katkise auto pärast, õde aga mitte). Õpetamise korral suudab ta oma intensiivseid emotsioone kontrolli all hoida selgeks rääkimise, joonistamise või mängu kaudu, väljendades oma emotsioone ja kõneldes neist (nt võib laps pärast traumapunkti s käimist seda kogemust korduvalt läbi mängida oma nukkudega).

Koostöö- ja prosotsiaalsed oskused

Viieaastane suhtleb põhiliselt kõne vahendusel. Ta on vestlusesse lülitudes tundlikum ja adekvaatsem ning arvestab erinevaid partnereid (nt suhtleb ta sõbraga vabamalt kui võõra täiskasvanuga). Laste omavahelises suhtluses on dialoog veel mitmeteemaline, vahel valitseb ka monoloog. Tihti võib märgata, et lapsed räägivad omavahel, kuid tegelikult nad üksteist ei kuula, sest igaühel on oma mõte, mida ta tahab kindlasti edasi anda. Viieaastane naudib rühma kuulumist ja eakaaslaste seltsi ning näitab teiste rühmaliikmete vastu üles sümpaatiat ja hoolivust. Ta algatab ja hoiab üleval rollimängu rühmas (nt „Mängime nii, et läheme lõunamaale. Mina olen piloot, aga teie olete reisijad”), lülitub teiste alustatud mängu kiiremini (nt „Kas mina võiksin ka tuletõrjuja olla?”), mängib kaaslastega ühismänge ning hakkab eelistama sootüübilisi mänge.

Laps on eesmärgi saavutamisel sihipärasem ja teeb selle saavutamiseks koostööd, oskab jagada ja vahetada ning oodata oma järjekorda, saab aru jagamise, pöördumise ja reeglite olemusest ning jälgib reeglite täitmist eelkõige teiste poolt. Arusaamatusi suudab ta lahendada suulise kõne abil (nt pakub kompromissi: „Mati, me võime mõlemad olla isad”). Laps on teiste vastu tundlikum ja hoolivam, saab aru teiste tunnetest ning läheb kaaslast lohutama (nt „Ära nuta, Paul. Mu isa võib sinu ratt a ära parandada, ta oskab seda teha”).

Reeglite järgimine

Laps matkib nii täiskasvanu kui ka teiste laste tegevusi ja rolle, kasutades rollile omast keelekasutust ning sobilikku käitumisviisi. Ta arvestab reegleid ja kogemusi, tal on ettekujutus, kuidas käituda avalikus kohas, ning ta teab, mida tohib teha, mida mitte. Näiteks teab ta, et avalikus kohas pole viisakas valju häälega rääkida; kellegagi kohtudes peab tervitama ja lahkudes hüvasti jätma; enne sisenemist tuleb koputada; teiste asjade kasutamiseks tuleb luba küsida jne.

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Julgustage last oma tundeid väljendama. Paluge kirjeldada, kuidas ta ennast tunneb, vajaduse korral aidake ja pakkuge erinevaid sõnu. Kirjeldage ka raamatutegelaste ja mängukaaslaste erinevaid tundeid.
2. Lapse enesehinnangu toetamiseks rõhutage tema tugevaid külgi. Ebaõnnestumiste korral lohutage teda ja selgitage, mida võiks teisiti teha. Osutage sellele, et teisedki teevad vigu, ning proovige ebaõnnestumistest saada üle naljaga. Nalja tehke enda, mitte lapse kulul!
3. Alustuseks sobivad väikesed kodutööd või kohustused, nt laua katmine ja pärast sööki nõude koristamine.
4. Innustage last suhtlemist algamata. Harjutage seda enne rollimängudes. Õpetage talle, kuidas ennast tutvustada.
5. Võimaldage lapsel suhelda omaealistega. Nii saab ta kogeda ja harjutada oma suhtlus- ja sotsiaalseid oskusi ning õppida teisi arvestama.
6. Julgustage last välja ütleva oma arvamust ja seda põhjendama.
7. Selgitage, et teisi tuleb kuulata.
8. Õpetage talle probleemsete olukordade lahendamist sõnaliselt ning seletage, mis eelised sel viisil on. Harjutage seda.
9. Soodustage iseseisvust. Kui lapsel on raske mõnd ülesannet täita, tehke seda esialgu koos. Tasapisi vähendage oma osalust. Paluge tal oma riiete eest hoolitseda ja panna need nagisse, koristada ära oma töönurk või riiul, pühkida ruumis tolmu jne.
10. Selgitage ja põhjendage kehtestatud reegleid. Seletage lapsele, et õhtul tuleb kindlal ajal magama minna, et hommikuks hästi välja puhata jne. Põhjendage, miks ei tohi võtta teiste asju, kuidas suhtuvad sellesse teised lapsed jne.
11. Juhtige lapse tähelepanu tema tegude tagajärgedele ning laske tal neid ka kogeda. Näiteks kui ta tuleb poriste jalanõudega ruumi ja määrib põranda ära, siis andke talle lapp ja paluge jäljed ära pühkida.

Viienda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

- 1) hakkab mõistma teiste inimeste tundeid ja mõtteid;
- 2) väljendab oma emotsioone ja räägib nendest;
- 3) suhtleb ja tegutseb enamasti iseseisvalt ning orienteerub oma suutlikkuses;
- 4) suudab kuigivõrd vastutada oma tegevuse eest;

- 5) on tundlik teiste hinnangute suhtes, need mõjutavad tema enesehinnangut;
- 6) imiteerib täiskasvanu tegevusi ja rolle, kasutades tema sõnavara ja maneere;
- 7) eelistab sootüübilisi mängu;
- 8) naudib rühma kuulumist ja eakaaslaste seltsi ning ühistegevust; teeb eesmärgi saavutamiseks koostööd, jagab ja vahetab;
- 9) aktsepteerib reegleid, kogemusi ja muutusi; jälgib reeglite täitmist teiste poolt; kõne areng võimaldab arusaamatusi lahendada verbaalselt;
- 10) oskab avalikus kohas sobivalt käituda ning teab, mida tohib, mida mitte.

Kuues eluaasta (60–72 kuud)

Kuueaastane pendeldab ühest äärmusest teise, sageli võib lapse soov midagi teha olla tema võimetest suurem. Ta on enesekindel ja iseseisev, samal ajal haavatav ja tundlik selle suhtes, kuidas teised teda tajuvad ning hindavad. Ta vajab tunnustust, tähelepanu, kiitust ja toetust. Järjest olulisemaks muutub rühma kuulumine. Lapse kujutlusvõime ja loovus kerkivad kõrgustesse ning uued kogemused innustavad üha enam selle maailma kohta teavet hankima. Tal areneb nii üld- kui ka peenmotoorika, ta saavutab täiskasvanule iseloomulikud jooksuliigitused ning omandab viskeliigituste põhistruktuuri, kuid puuduvad veel täiskasvanule omased kogemused, jõud ja ettenägelikkus.

Tunnetus- ja õpioskused

Tegutsemine ja tegutsemiskindlus

Laps innustub kõigest uuest, kuid satub sageli segadusse ning vajab abi, et tegevust lõpetada. Ta tajub vastutust ja võtab oma kohustusi tõsiselt.

Tegevuse organiseerimine

Kuueaastane suudab juba plaanida, eesmärgi seada ning tegevusi lõpule viia.

Tegevuste liigid

Laps hakkab aru saama keerukamatest ideedest, toetub aga endiselt konkreetsetele ideedele. Tema kujutlusvõime ja loovus suurenevad. Ta naudib pillidel mängimist, kunsti tegevusi ja õppimist ning teeb selget vahet tegelikkuse ja kujutluse vahel.

Kõne

Lapse ja täiskasvanu vahel areneb situatsiooniväline isikuline suhtlemine. Last huvitavad sotsiaalsed probleemid, ta räägib meeleldi iseendast ning hakkab arutlema kõlbelistel teemadel. Sellest tulenevalt laieneb sõnavara ja suureneb liitlausete osakaal suhtluses. Laste omavaheline suhtlus põhineb endiselt olukorrast tulenevatel tegevustel, mille eesmärgid on pigem tegevuslikud ja isikulised kui tunnetuslikud. Lapse kõne on informatiivsem ja aktiivsem. Mälu ja sisekõne areng loovad aluse sidusa kõne kujunemiseks. Lapsed on selles vanuses jutukad ja küsivad palju ning kasutavad keerulisemat keelt, et väljendada oma arusaamist tunnetest ja nende põhjustest (nt „Ma tahaksin sõita sellega, aga ma nagu kardan ka”). Paraneb lapse arusaam esemete suhetest ja omadustest ning ajalisest ja ruumilisest järjestusest.

Mälu ja tähelepanu

Lapse tähelepanu maht suureneb, kuid tema keskendumisvõime on veel lühiajaline. Uue omandamisel teadvustab kuueaastane kordamise vajadust, kuigi meeldejätmise strateegiaid (mälustrateegiaid) kasutab ta veel juhuslikult.

Õpioskused

Kuueaastane tegutseb paremini oma kogemuse najal, on loovam ja vilunum käelises tegevuses. Ta suudab sortida objekte erinevatel alustel (väiksemast suuremani, lühemast pikemani ja kergemast raskemani) ning saab aru, et asjade hulk ja mass säilivad ka erinevates vormides (nt plastiliinist palli vorstiks venitades pole selles plastiliini rohkem). Laps kasutab teadmisi igapäevastes situatsioonides, nii uudses kui ka sarnases olukorras. Talle on jõukohased lihtsamad liitmis- ja lahutamistehted kolme piires, ta kasutab mõisteid eile, homme, esimene, keskmine, viimane ning teab järgarve esimene, teine, kolmas.

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Aidake lapsel seada realistlikke eesmärke ja suunake teda nende saavutamisel.
 2. Lapse sihikindluse kasvatamiseks kiitke teda, kui ta on endale eesmärke seadnud ja alustatu lõpetanud.
 3. Lapse iseseisvust ja enesekindlust arendades osake ise õigel ajal tagasi tõmbuda. Julgustage teda probleeme lahendama, kuulake teda, kuid ärge tehke midagi tema eest ära, vaid innustage ja toetage teda. Tegutsedes õpib laps kasutama oma teadmisi ning muutub enesekindlamaks.
 4. Siduge igapäevased situatsioonid uute teadmistega (nt erinevate roogade söömine, toitumistavad, toiduallergiad).
 5. Säilitage rahu ja toetage last igas olukorras.
 6. Lapse mõtlemise ja tunnete korrastamiseks ning sotsiaalsete reeglite ja rollide tajumiseks ja omaksvõtmiseks mängige rollimänge ning andke tema tegevusele tagasisidet.
 7. Motivatsiooni ja koostööoskuste arendamiseks sobivad väikesed projektid. Ülesanded jagatakse laste vahel ja igaüks peab oma osa eest vastutama, et tagada soovitud lõpptulemus (nt soolakristallide kasvatamine, seemnest taime kasvatamine või osalemine näidendis).
 8. Loovuse ja probleemilahendusoskuste arendamiseks sobivad:
 - 1) struktureerimata mängud ja vaba tegutsemine;
 - 2) sõnamängud, milles on naljakad riimid ja mõistatused;
 - 3) olmejäätmete sorti mine (kastid, kotid).
- Kuuenda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:**
- 1) plaanib oma igapäevategevusi, seab eesmärke ning üritab alustatud tegevused lõpetada;
 - 2) suudab keskenduda tegevusele vähemalt 20–30 minutiks;
 - 3) kasutab kujutlusi luues ja tegevusi planeerides sisekõnet;

- 4) kasutab kõnet info saamiseks, tegelikkuse adumiseks ning uute teadmiste omandamiseks;
- 5) järgib ühistegevustes reegleid ja suudab neid selgitada;
- 6) kasutab sidusat kõnet, tema dialoog on suunatud rohkem iseendale;
- 7) osaleb aktiivselt käelistes ja loovtegevustes;
- 8) saab aru asjade suhetest ja omadustest ning ajalis-ruumilisest järjestusest;
- 9) kasutab teadmisi igapäevastes situatsioonides, nii uudses kui ka sarnases olukorras;
- 10) kasutab uute teadmiste omandamisel meeldejätmise strateegiaid juhuslikult, teadvustab kordamise vajadust.

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused

Eneseteadvus ja mina areng

Laps seab endale eesmärged ja üritab neid ellu viia, ent kompromisside tegemine valmistab veel raskusi. Kuigi ta vajab oma tegevuses juhendamist, võib ta otsestele nõudmistele reageerida tihti peale aeglaselt või negatiivselt. Ta on endiselt tundlik kriitika suhtes, on haavatav ning vajab emotsionaalset toetust, tunnustust ja tähelepanu. Selles vanuses vajab laps sotsiaalset aktsepti mis, talle läheb väga korda, mida teised temast arvavad, ning ta on enda pärast mures. Tema enesehinnang kasvab ning ta tahab demonstreerida oma uusi oskusi (nt „Ma tean, kuidas seda teha” või „Ma tean, kuidas seda lugeda”).

Lapse turvalisuse tagamisel on oluline sotsiaalne rutiin (nt kindel magamamineku aeg, perega koos söömine jne).

Kuuendal eluaastal on lapsed varasema eaga võrreldes iseseisvamad, ohjavad oma käitumist ja neil on vähem jonnihooget.

Emotsioonide tajumine ja väljendamine

Kuueaastane tajub ja mõistab paremini teiste inimeste emotsioone ja seisukohti ning suudab neid nii käitumises kui ka vestluses arvestada. Ta reageerib tugevate emotsioonidega. Selles vanuses armastab laps teisi kritiseerida. Ta sõlmib lihtsaid sõprussuhteid, kuid keskseks jääb siiski perekond. Ta tunneb empaatiat, kuid ei suuda veel vastutada oma nooremate vendade ja õdede eest. Ta saab aru, et kõrvuti saavad eksisteerida erinevused, mõistab väärtusi ning hakkab aduma, et peredel on erinevad väärtused. Ta kasutab füüsilisi, loomungulisi või kognitiivseid ehk tunnetuslikke oskusi enda lohutamiseks ja emotsioonide kontrollimiseks (nt läheb vabatahtlikult oma tuppa, kui on endast väljas), kuigi vajab veel jätkuvalt täiskasvanu abi ja juhtimist.

Koostöö- ja prosotsiaalsed oskused

Selles vanuses tekivad eelistused eakaaslaste seas ja sõprussuhted, kuid need on veel eba püsivad. Laps eelistab omasoolisi mängukaaslasi ning suudab mõnda aega mängida väikeses rühmas. Rühma sobimine võib osutuda raskeks, sest ta tahab olla edukas, esimene ja teha koostööd omal viisil. Ta võib ühineda rühmaga ka selleks, et kedagi teist sealt välja tõrjuda. Ta naudib teiste laste ja täiskasvanutega suhtlemist ning tema sotsiaalsete oskuste hulk on suurenenud (nt jagab teistega komme, soovib midagi koos teha, ühineb juba käimasoleva tegevusega). Laps naudib võistlusmänge ja võitmist. Ta kasutab rohkem strateegiaid, sh kompromissi ja läbirääkimist, et lahendada konflikte enne täiskasvanult abi otsimist. Näiteks tülitsedes selle üle, mis rolli kumbki saab, võib laps pakkuda lahenduse: „Henri, mul on hea idee. Mina olen karu ja sina lõvi. Siis me võime vahetada.”

Reeglite järgimine

Lapsele meeldivad reeglid, kuna need toetavad teda ja aitavad mõista üha avarduvat maailma. Ta oskab reegleid teistele selgitada. Kuueaastane mõistab ausa mängu reegleid, kuid samas üritab ta reegleid muuta ning neid oma vajadustega sobitada. Ta hakkab paremini mõistma ja aktsepti ma reaalsust. Lapsel on raske vahet teha hea ja halva vahel.

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Andke lapse heale käitumisele positiivset tagasisidet (nt „Oi, mulle meeldib väga, kuidas sa oled klotsid ära pannud!“). Püüdke leida kuus positiivset asja iga negatiivse kohta, see hoiab olukorra tasakaalus, suurendab lapse eneseusku ning parandab tuju.
2. Leidke lapse jaoks tähelepanu ja aega. Lapsed eelistavad pigem negatiivset tähelepanu kui tähelepanu puudumist. Ennetage tähelepanu võitmist säärasel viisil.
3. Emotsioonide mõistmiseks ja väljendamiseks õpetage ja julgustage teda oma tundeid sõnastama. Rääkige ka ise oma tunnetest, näiteks murest, vihast, rõõmust. Empaatiat arendamiseks õpetage talle erinevaid viise, kuidas kaaslast lohutada ning abistada, näiteks pakkuda abi kadunud asja otsimisel, kutsuda mängu jne.
4. Probleemsetes olukordades ja konfliktsituatsioonides säilitage huumorimeel. Selle asemel et öelda „Korista tuba!“ võite oma soovi edastada ka naljakas vormis: „See siin on nagu kuumaastik, varsti saab siin ringi sõita kuukulguriga!“
5. Enesehinnangu toetamiseks suunake last mängima omaealistega. Suheldes endast vanemate lastega, peab ta kasutama oskusi, mida tal veel pole, ning ta võib tunda end saamatuna. Aidake tal mõista, et igäüks teeb vigu ja need vead aitavad meil õppida. Selgitage, et kui ta teeb vea ühes asjas, ei tähenda see, et ta eksiks kõigis asjades.
6. Toetage laste omavahelist suhtlust ja koostööd. Määrake mõni ülesandega paremini toime tulev laps teise abistajaks. Leidke lapse jaoks neid tegevusi, milles ta on teistest tublim ning milles ta vajab teiste abi. Nii võimaldate tal tunda ennast erinevates rollides.
7. Suurendage järjest lapse enese vastutust tema enda kogemuse kaudu. Kui ta keeldub teistega koos sööma tulemast ja mõne aja pärast kaebab, et tal on kõht tühi, siis osutage sellele, et ta ise loobus söögist ning saab süüa järgmise söögikorra ajal. Sobivad on kõik lihtsamad tööd, näiteks akvaariumikalade toidu eest vastutamine, tolmu pühkimine, taimede kastmine.
8. Pidage kinni lubadustest. Laps õpib austama nii teisi kui ka iseennast ning käituma teiega sarnasel viisil.

Kuuenda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

- 1) tajub ja mõistab teiste inimeste emotsioone ja seisukohti ning arvestab neid käitumises ja vestluses;
- 2) seab endale eesmärged ja üritab neid ellu viia;
- 3) on oma tegevustes orienteeritud tunnustusele, tähelepanule ja emotsionaalsele toetusele;
- 4) eelistab omasoolisi mängukaaslasi; kujunevad esimesed sõprusuhted;
- 5) suudab lühikest aega ilma täiskasvanu kontrollita rühmas mängida ning teha koostööd omal viisil;

6) järgib mängudes ja tegevustes reegleid, eriti nende täitmist teiste poolt; oskab reegleid teistele selgitada;

7) järgib sotsiaalset rutiini.

Seitsmes eluaasta (72–84 kuud)

Seitsmendal eluaastal on lapse areng eri valdkondades väga kiire. Muutused on märgatavad nii tema sotsiaalsetes ja kognitiivsetes oskustes kui ka emotsionaalsel tasandil, aidates tal valmistuda kooliks. Laps huvitub õppimisest, probleemide lahendamisest ja keerukatest ülesannetest, tema jaoks on tähtis kõike hästi teha ning kõigega hakkama saada. Tal tekib enesekriitika ja täiuse vajadus, samas on ta ettevaatlik ja kohati enesesse tõmbunud, vajab ümbritsevate tähelepanu ning tunnustust. Kooliks vajalike oskuste omandamise vältel võivad seitsmendal eluaastal selgemalt esile tulla laste individuaalsed erinevused ja võimalikud arenguprobleemid.

Tunnetus- ja õpioskused

Tegutsemine ja tegutsemiskindlus

Seitsmeaastane suudab tegutsedes paremini ära kasutada keskkonna pakutavaid võimalusi ja ka ise tuttavat keskkonda korraldada. Tema tegevustes muutub oluliseks eakaaslaste roll, teiste tegevus innustab last tegutsema, tähtis on koos teistega õppida ning soov oma oskusi teiste omadega võrrelda. Ta vajab oma tegevusele nii välist kui ka sisemist tagasisidet. Laps peab olema oma tegevuse tulemusega ise rahul ja tahab, et tulemusega oleksid rahul ka teised. Suureneb tema tegevuse tahtelisus. Siiski on tal veel vähe enesekindlust eriti uudsetes olukordades, ta on tundlik ja häbeneb oma hirme ning stressis võib hakata käituma titalikult.

Koolieelik tajub vastutust ja võtab seda tõsiselt. Samas on ta kannatamatu, tahab saada kiireid tulemusi ega talu pikki selgitusi.

Tegevuse organiseerimine

Laps seab eesmärged, üritab tegutseda sihipäraselt ja lõpetada alustatud tegevused. Tal on raske alustada, kuid tegutsedes võib ta olla väga püsiv. Ta suudab kuigivõrd organiseerida ja plaanida igapäevaseid tegevusi, korraldada oma emotsioone ja käitumist ning järgida mängureegleid. Uudsetes olukordades vajab ta eesmärged seades veel täiskasvanu abi ning tegutsemisstrateegiaid valides juhindub täiskasvanu sõnalistest korraldustest. Ta kuulab hoolega õpetaja esitatud ülesannet ja teeb jõupingutusi, et seda täita (nt mitu kujundite või tähemärkide rida on vihikus).

Tegevuste liigid

Laps hakkab aru saama keerukamate seostest, toetub aga endiselt konkreetsetele seostele ja kogemusele. Katsetades, konstrueerides ja uurides rakendab ta oma teadmisi ja varasemaid kogemusi uues vormis ning kombinatsioonis, kasutab oma tegevustes erinevaid mänguliike, täiustuvad loov- ja rollimängud.

Kõne

Seitsmendal eluaastal on laps väga jutukas ja tal on palju küsimusi. Valdavad suhtlusvormid täiskasvanuga on isikuline ja verbaalne. Teda huvitavad sotsiaalsed suhted, ta räägib rohkem iseendast ning tunneb huvi teiste vastu. Ta hakkab arutlema laiemate teemade (nt sünni, elu, abielu) ja eetiliste probleemide üle, on suhtluses adekvaatsem ja arvestavam. Laps tunneb huvi

oma päritolu ja kultuuri vastu. Tema aktiivne sõnaloomeperiood jõuab selles vanuses lõpule, jätkub veel grammatiliste vormide täpsustamine ning erandite omandamine. Eneseväljenduses kasutab laps sidusteksti s üha enam liitlauseid. Seitsmendal eluaastal kasvab oluliselt tema võime kasutada kõnet oma käitumise reguleerimiseks. Lapse kõnel on nüüd nii tegevust akti veeriv kui ka pidurdav roll, ta suudab teha lihtsamaid üldistusi, tal on kujunenud oskus tegutseda suuliste juhiste järgi, mis on oluline kooliküpsuse näitaja. Kõneoskuse osakaal muutub järjest tähtsamaks teadmiste omandamisel, seitsmeaastane naudib lugemist, tunneb enamikku tähti ja suudab kokku veerida lühikesi sõnu ning oskab kirjutada etteütlemise järgi lihtsaid 1–2silbilisi sõnu. Lapsele on jõukohased lihtsamad matemaatilised tehted konkreetsete objektidega.

Mälu ja tähelepanu

Laps on suuteline kestvamaks tahtepingutuseks, ta suudab tähelepanu kontsentreerida ning püsib ülesande juures kuni selle lõpetamiseni. Tähelepanu maht ja tajuprotsesside areng võimaldavad tal samaaegu teha mitut tegevust ning keskenduda mitmele eesmärgile. Seitsmeaastane ei teadvusta veel ega kasuta õppimise strateegiaid, kuigi võib õpetamise korral seda lühikest aega teha, näiteks jätta esitatud nimekirjast meelde sõnu üldnimetuse järgi (loomad, linnud, toit). Laps on muutunud teadlikumaks oma mälu võimalustest ja piirangutest, mistõttu hakkab teadlikult meeldejäetavat materjali üle kordama. Tal tekib ajaline perspektiiv iseendast ja oma käitumisest ning ta adub ajamõistet. Teda on kergem õpetada, sest tema moti veeritus, mälu ja tähelepanu loovad parima võimaluse uue omandamiseks.

Õpioskused

Seitsmendal eluaastal on laps huvitatud õppimisest, ta õpib nii otse kui ka vahendatult tegevuse kaudu. Täiustub tema vaatlusoskus ja sellest õppimine. Laps märkab detaile ja seoseid ning orienteerub paremini oma teadmistes. Siiski vajab ta veel olulise teadvustamisel täiskasvanu abi. Kuulamise, nägemise, seletuste (kõne) ja näidiste eeskujul tegutsedes loob ta uusi seoseid, kusjuures oluliseks muutuvad emotsionaalne ja tahteline komponent. Ta suudab loogilisemalt mõelda ja nii probleemegi kergemini lahendada. Selles vanuses hakkavad arenema erihuvivid, nt joonistamine, muusika, kehaline tegevus, mis on aga sageli lühiajalised ja vahelduvad kiiresti. Laps on loov ja uudishimulik. Ta tunneb ning kasutab tähti, numbreid ja sümboleid, kirjutab, teeb lihtsamaid matemaatilisi tehteid. Ta tajub esemeid ja sündmusi tervikuna, saab aru hulgast ning põhjuse ja tagajärje seostest ning suudab liigitada eri alustel (nt vorm ja värvus). Nii mängides kui ka õppides muutub lapse jaoks oluliseks võrdlus teistega. Uusi ülesandeid lahendades rakendab ta teadmisi nii uudses kui ka sarnases olukorras. Ta vajab juhendamist ja abi, et luua seoseid varasemaga. Seitsmeaastase kõne on sedavõrd arenenud, et võimaldab lapsel oma tegevust korraldada ning uusi teadmisi hankida ja kinnistada.

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Püsivuse ja tähelepanu arendamiseks nõudke lapselt järjekindlust, et ta oma tegevused ja mängud lõpetaks. Kui tema tegevus ei ole edukas, pakkuge oma abi ning lõpetage ülesanne koos. Pikemate ja keerukamate ülesannete puhul toetage ja andke talle tagasisidet tegevuse eri etappides (nt vihikus iga mustri või täherea kohta).
2. Lapse vaatlusoskuse ja tähelepanu arendamiseks juhtige tema tähelepanu olulistele detailidele nii vahetust ümbrusest kui ka kujuteldavast. Paluge tal nimetada näiteks kõik pika sabaga loomad, ümmargused esemed jne. Laske lapsel võrrelda sarnaseid pilte, kus ühel puudub osa detaile.
3. Plaanimisoskuse ja mõtlemise arendamiseks sobib tegevusteks valmistumine:

1) paluge lapsel kokku panna oma asjad, mida ta vajab rühmaga matkama või rühmatundi minnes. Laske tal oma plaanidest rääkida;

2) õhutage teda joonistama mitme objektiga pilti, näiteks maja, mille kõrval on puu ja koerakuut või rohkelt detaile; kahekorruselist nelja aknaga maja või peoriides ema või koormaga veoautot. Nii õpib ta plaanima tervikut ja seostama detaile.

4. Põhjuslike seoste, probleemide lahendamise ja ajalise järgnevuse mõistmise arendamiseks sobivad arutlused lapse enda käitumise ja tegevuste üle. Paluge tal põhjendada igapäevaseid olukordi ning teiste käitumist (nt kui taevas on pilves ja pere plaanib välja minna; kuidas käituda, kui keegi kukub tänaval libedaga maha ega saa püsti jne). Sündmuste ajalise järgnevuse õpetamiseks kasutage seeriapilte:

1) paluge järjestada neli–viis sündmust ning küsige, mis juhtus kõige hiljem (lõpuks), varem (enne);

2) alustage erinevatest nädalapäevadest ja laske nimetada järjekorras kõik nädalapäevad.

5. Mälu arendamiseks tehke mitmesuguseid ülesandeid ja siduge õpitu tema varasemate teadmiste ja kogemustega ning õpetage strateegiaid:

1) luuletuste õppimisel lugege salme koos kõlava häälega ja korrake seda lühikeste vaheaegadega. Laps õpib, et kordamine aitab paremini meelde jätta. Meeldejätmist soodustavad ka tegevused, näiteks sobivad liigutused laulude või luuletuste juurde;

2) paluge lapsel meelde jätta etteloetud sõnu, näiteks nimetada loomi, linde, linnade nimesid jne;

3) paluge tal meelde jätta võimalikult palju lauale asetatud eri liiki esemeid (nt kirjutamiseks, söömiseks). Õpetage, et meeldejätmise on lihtsam, kui ta toetub esemete üldnimetusele.

6. Kuulmistähelepanu ja kuulamisoskuse arendamiseks lugege lapsele ette või jutustage lühikesi jutukesi ja laske tal sama jutt ümber jutustada. Esitage selle kohta küsimusi. Laske ühel lapsel teistele jutustada oma lemmikmuinasjutt ja paluge teistel seda hoolega kuulata. Seejärel laske igal lapsel järjekorras jutustada sellest loost väike osa. Kuulmistähelepanu on vaja häälikute eristamisel. Paluge lapsel nimetada sõnas esimene (viimane) häälik või laske häälida kõik sõnas olevad häälikud.

7. Eneseväljendusoskuse ja sõnavara arendamiseks innustage last oma kogemustest, tegevustest ja soovidest rääkima:

1) paluge tal rääkida sellest, mida ta nädalavahetusel tegi, mis tööd teeb ema, arst, müüja jne. Vajaduse korral täiendage lapse kõnet uute sõnadega;

2) laske lapsel selgitada sõnade tähendust ning kirjeldada esemete ja nähtuste olulisi tunnuseid. Paluge näiteks kirjeldada, milline on sügis, kevad, hommik, õhtu või millised osad on traktoril, pliidil;

3) laske lapsel näidata sõnu mitteverbaalselt: öelge sõna ja paluge tal seda teistele näidata üksnes liigutuste abil (nt õun, lennuk).

8. Mõisteid õpetades tooge palju näiteid lapse vahetust ümbrusest ja piltidelt ning paluge tal endal neid leida. Kasutage ebatavalisi kombinatsioone ja seoseid:

1) nimetage kaks asja ja küsige, mis on kergem, mis raskem (nt tühi ja täis õunakorv, väga suur ja väga väike poiss), pikem või lühem (nt erineva pikkusega jooned, kaks lahendusteed labürindis), noorem või vanem (nt laps ja vanaema);

2) paluge lapsel näidata, kes on pildil majast paremal, kes vasakul või mis jääb lauast vasakule, mis paremale jne.

9. Arvumõiste ja hulga õppimiseks harjutage lihtsamaid tehteid abivahenditega:

1) küsige lapselt, mitu nõõpi ta saab, kui ta peab kolmele nõõbile veel ühe nõõbi juurde panema, või mitu kommi talle jääb, kui tal on viis kommi ja ta sööb ühe ära;

2) laske tal joonistada erinev hulk palle (nt kuus ja seitse) ning näidata, kummas hulgas on palle rohkem.

Seitsmenda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:

1) organiseerib ja plaanib oma igapäevaseid tegevusi ja tuttavat keskkonda, seab eesmärged, üritab tegutseda sihipäraselt ning lõpetab alustatud tegevused;

2) suudab reguleerida oma emotsioone ja käitumist, kasutades selleks kõnet nii akti veerivas kui ka pidurdavas rollis;

3) toetub tegutsedes oma tegevusele antavale tagasisidele, eakaaslaste hinnangutele ja võrdlusele teistega;

4) keskendub korraga mitmele tegevusele või stiimulile ning on suuteline kestvamaks tahtepingutuseks;

5) seab uudsetes olukordades täiskasvanu sõnalise juhendamise järgi eesmärged ning valib tegutsemisstrateegiad;

6) katsetab, konstrueerib ja uurib, kasutades oma teadmisi ja varasemaid kogemusi uues vormis ning kombinatsioonis;

7) osaleb erinevates mänguliikides, järgib reegleid;

8) liigitab ning tajub esemeid ja sündmusi tervikuna, saab aru nendevahelistest seostest ning suudab olulist teadvustada täiskasvanu abiga;

9) loob uusi seoseid eeskujude, seletuste, kuulamise ja nägemise kaudu;

10) kasutab nii kaemuslik-kujundlikku kui ka verbaalset mõtlemist;

11) kasutab eakaaslastega suheldes arutlevat dialoogi;

- 12) huvitub sotsiaalsetest suhetest, räägib enam iseendast ning tunneb huvi teiste vastu;
- 13) teab ja kasutab tähti, numbreid ja sümboleid, kirjutab etteütlemise järgi lihtsamaid 1–2silbilisi sõnu ning teeb lihtsamaid matemaatilisi tehteid;
- 14) orienteerub oma teadmistes, märkab detaile ja seoseid, kasutab teadmisi uusi ülesandeid lahendades nii uudses kui ka sarnases olukorras, kuid vajab juhendamist ja abi seoste loomisel eelnevaga;
- 15) oskab suunamise ja õpetamise korral kasutada lühikest aega õppimisstrateegiaid; tajub oma mälu mahtu ning kordab teadlikult üle meeldejäetavat materjali.

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused

Eneseteadvus ja mina areng

Seitsmendal eluaastal iseloomustab last suurenenud vastutustunne ja sõltumatus. Tema jaoks on oluline kõigega hästi hakkama saada, ta võib olla enesekriitiline ning vahel taotleda täiuslikkust. Kuigi ta on uues olukorras ettevaatlik ja ebakindel ning võib tõmbuda endasse, on ta tegutsedes siiski iseseisev. Ta räägib oma kavatsustest, vastutab rohkem oma tegevuse eest ja tahab kõigega hakkama saada. Laps on tundlik oma ebaõnnestumiste ja teiste hinnangute suhtes, ta tahab olla hea. Oma tegude tagajärgede eest vastutamine on selles vanuses veel raske, võimaluse korral püüab ta sellest kõrvale hoida. Näiteks ei tunnista ta konflikti korral oma osalust või otsib probleemidele lahendust täiskasvanuilt (läheb kaebama). Ta algatab mängu ja tegevusi, sõltub oma vanematest vähem ning talub muutusi ja lühemaajalist vanematest või tutt avast keskkonnast eemal olekut. Laps vestleb võõraga ja teeb temaga koostööd, kui talle on enne seletatud, kellega ja miks ta seda teeb (nt arst, psühholoog, uus õpetaja).

Emotsioonide tajumine ja väljendamine

Laps on nooremate lastega võrreldes vähem enesekeskne ja domineeriv. Talle ei meeldi kriitika ning ta tahab teistele meeldida. Selles vanuses on ta ka tundlik teiste tunnete suhtes. Seitsmeaastane mõistab teiste inimeste tundeid ja nende mitteverbaalseid väljendusi (nt näoilmeid, kehakeelt). Talle meeldib kaaslasti aidata ning neile rõõmu valmistada. Laps otsib vastastikust mõistmist ja kaasaelamist oma tunnete. Ta suudab oma emotsioone ja käitumist enam kontrollida ning teisi arvestada. Kui ta millegagi toime ei tule, saab ta enda peale vihaseks. Samas suudab ta oma emotsioone paremini kontrollida ning kuulab teisigi rohkem.

Koostöö- ja prosotsiaalsed oskused

Lapsele meeldib mängida nii rühmas kui ka üksi. Talle meeldib olla teistega koos ja teha midagi ühiselt. Mängudes ja tegevustes eelistab ta rohkem omasoolisi kaaslasti, kaitseb väiksemaid, osutab abi ja küsib seda vajaduse korral ka ise. Seitsmeaastasel on kujunenud sõprusuhted. Ta naudib rühma kuulumist ning võib vahel üritada sõpru nn osta (nt pakub kaaslastele oma uut arvutimängu ja küsib: „Kas sa oled nüüd minu sõber?“). Selles vanuses kerkib rühmas liidriküsimus.

Laps võtab rohkem omaks oma vanemate hoiakuid ja suhtumist teistesse, nende käitumismalle ja väärtusi. Laste omavahelises suhtluses on esiplaanil dialoog. Seitsmeaastastele meeldib midagi koguda ja vahetada, kusjuures sageli on asjade hulk väärtusest olulisem (nt eelistab ta pigem mitut 2eurost kui üht 10eurost). Lastele meeldib mängudes kaubelda ja tingida.

Reeglite järgimine

Laps järgib rühmas kehti vaid reegleid ning arvestab rühma vajadusi. Ta on teiste laste tegevuse suhtes sallivam, mis on oluline eeldus edasiste partnerlussuhete kujunemisel õpitegevuses. Laps hakkab arutlema eetiliste probleemide üle. Ta teeb vahet hea ja halva vahel nii enda kui ka teiste puhul. Ta tunnistab väärtegusid, kuid sageli oskab anda nendele otstarbekaid põhjendusi (nt „Võtsin temalt klepsu ära, sest tal on neid juba mitu tükki”). Selles vanuses lapsel on tugevalt arenenud õiglustunne ja suur vastumeelsus valetajate vastu.

Kuidas neid oskusi arendada?

1. Harjutage last vahelduva kiitusega, et aidata tal õppida ka ise ennast tunnustama. Ta peab harjuma sellega, et kiitus võib tihti järgneda tükk aega hiljem. Julgustage last, et ta tunnustaks end ka ise ja ütleks endale: „Ma sain sellega tõesti hästi hakkama.” Kiitke teda erinevate ajavahemike järel, näiteks tööd alustades, keskel või lõpetades.
2. Julgustage last oma tundeid nimetama ning seletage talle, mida ta tunneb. Nii aitate tal oma tunnetes selgusele jõuda ja märgata, mida tunnevad teised. Näidake talle pilte või lugege jutukesi, kus on kajastatud erinevaid emotsioone (keegi on õnnetu, kurb, rõõmus) ning selgita neid. Nimetage emotsioon (nt viha, mure, rõõm või kurbus) ja laske lapsel kirjeldada, millal ja kus ta seda tunneb. Vajaduse korral tooge ka ise näiteid.
3. Lapse enesekindluse ja enesekontrolli suurendamiseks laske tal ülesande kallal pusida, ärge kohe appi tõtake. Paluge lapsel valida ja selga panna õueminekuks sobivad riided. Andke talle ülesanne (nt pusle) ja pakkuge abi siis, kui ta seda küsib. Laske tal rühmas tekkinud arusaamatusi ise lahendada. Vajaduse korral selgitage talle sobivat käitumist ning mängige läbi situatsioone ja rollimänge.
4. Õppimise soodustamiseks õhutage last välja uurima, kuidas miski toimib. Nii valmistate talle avastamisrõõmu ja aitate tal end hiljem koolis (sõltumata saadud hindest) hästi tunda.
5. Suhtlemisoskuse arendamiseks õpetage lapsele toimetulekut eri situatsioonides, kasutades rollimänge: paluge tal vastata telefonile, poes ostu eest tasuda jne.
6. Arendage lapse vaatlusoskust: vaadeldge koos, kuidas loomad liiguvad, linnuparved lendavad, lilled kasvavad jne. Vaatlusoskus on lugemise ja kirjutamise õppimise eeldus, andes ühtlasi aimu näiteks sotsiaalsete rühmade toimimisest. Laps õpib vaatluse kaudu mõistma, et samas olukorras võivad inimesed käituda erinevalt.
7. Et arendada prosotsiaalseid oskusi (jagamine, info vahetamine, abistamine), tooge lapsele näiteid ja kogemusi igapäevaelust, filmidest, jutustustest või rollimängudest. Vaadeldge koos lapsega inimeste käitumist (nt õnnetusse sattunud kaaslase abistamist või nutva

kaaslase lohutamist) ning laske tal nende käitumist kirjeldada. Arutage erinevusi ja leidke ühiselt situatsioonile sobiv käitumine. Põhjendage ja selgitage neid valikuid.

8. Õpetage lapsele ohutu käitumise nõudeid. Selgitage, kuidas liikluses ohutult hakkama saada, kuidas käsitseda lihtsamaid elektrilisi kodumasinaid jne.

Seitsmenda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

- 1) mõistab teiste inimeste tundeid ja nende mitteverbaalseid väljendusi;
- 2) vastutab rohkem oma tegevuse eest ning räägib oma kavatsustest;
- 3) suudab oma emotsioone ja käitumist kontrollida, oskab ka teisi arvestada ning suhtub teiste laste tegevusesse sallivamalt;
- 4) suudab tegutseda iseseisvalt ning sõltub vähem oma vanematest;
- 5) algatab mängu ja tegevusi;
- 6) püüab kõigega hakkama saada, on tundlik oma ebaõnnestumiste ja teiste hinnangute suhtes; otsib vastastikust mõistmist ja kaasaelamist oma tunnete;
- 7) hoolib väiksematest, osutab abi ja küsib seda vajaduse korral ka ise;
- 8) loob sõprussuhteid;
- 9) järgib rühmas reegleid ning arvestab rühma vajadusi;
- 10) talub muutusi ja vanematest eemalolekut, siiski on uues situatsioonis ebakindel ja võib tõmbuda endasse;
- 11) arutleb lihtsamate eetiliste probleemide üle ning teeb vahet hea ja halva vahel nii enda kui ka teiste puhul.